

**LASTEN JA NUORTEN HYVINVOINTI KUNTIA
VELVOITTA VISSA HYVINVOINTISUUNNITELMISSA**

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Yhteiskuntatieteiden ja

filosofian laitos

sosiaalityö

Pro Gradu - tutkielma

Maija Kankaanmäki

Kevät 2015

Tiivistelmä

LASTEN JA NUORTEN HYVINVOINTI KUNTIA VELVOITTAVISSA HYVINVOINTISUUNNITELMISSA

Maija Kankaanmäki

Sosiaalityö
Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto
Ohjaaja Marjo Kuronen
Kevät 2015
113 sivua ja 1 liite

Tutkin Pro Gradu työssäni kuntien tekemiä lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmia. Hyvinvointisuunnitelma on lain määrittelemä väline ohjata, johtaa sekä kehittää kunnassa tehtävää lasten ja nuorten hyvinvointityötä. Sen tulee olla osa kunnan vakiintunutta toiminnan suunnittelun, toteuttamisen sekä arvioinnin vuosirytmää. Tarkoituksena on kerätä suunnitelmassa kunnan lasten ja nuorten palvelut kokonaisuudeksi yhdessä eri toimialojen kanssa.

Tutkin, miten lasten ja nuorten hyvinvoinnin käsitettä määritellään kuntien lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmissa. Tutkin hyvinvointisuunnitelmia sisällönanalyysia hyödyntäen. Tutkimuksen aineistona ovat seitsemän kunnan lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmat vuosilta 2013–2016. Ne ovat julkisia asiakirjoja ja saatavilla kuntien internetsivuilta.

Keskeisinä tuloksina tutkielmassa nousi esille, että suunnitelmissa hyvinvoinnin nähdään rakentuvan vahvasti kotona ja kodin antamaa tukea vahvistetaan yhteiskunnan palveluilla. Yhteistyö eri tuen muotojen välillä nähtiin merkittävänä kehityskohteena lasten ja nuorten hyvinvoinnintukemiselle. Hyvinvointisuunnitelmalla nähdään olevan mahdollisuus olla lapsiperheiden palveluja ohjaava prosessityökalu ja palveluiden seurannan väline. Tutkielman tuloksena oli myös, että lastensuojelun tämänhetkistä tilaa voidaan paljolti selittää myös kuntien peruspalveluiden onnistumisen kautta. Hyvinvointisuunnitelmilla on mahdollisuus toimia työvälineenä kunnan hyvinvointia tukevan työn tiedottamiseen, kehittämiseen ja työn avoimuuteen.

Avainsanat: lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma, hyvinvointi, rakenteellinen sosiaalityö, lasten oikeudet

SISÄLLYSLUETTELO

1	JOHDANTO	1
2	KUNTIEN LASTEN JA NUORTEN HYVINVOINTISUUNNITELMAT	4
2.1	Aiemmat tutkimukset lasten ja nuorten hyvinvoinnin tukemisesta suunnitelmien kautta	4
2.2	Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmien taustaa	7
2.3	Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman tehtävät	12
2.4	YK:n lapsen oikeuksien sopimus hyvinvointisuunnitelmien taustalla	14
2.5	Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmat rakenteellisena sosiaalityönä	18
3	LASTEN JA NUORTEN HYVINVOINNIN MÄÄRITTELYÄ	26
3.1	Hyvinvointi käsitteen määrittelyä	26
3.2	Hyvinvoinnin nykytilan tarkastelua	28
3.3	Lasten hyvinvointi Suomessa	33
4	LASTEN JA NUORTEN HYVINVOINTISUUNNITELMIEN TUTKIMINEN	40
4.1	Tutkimustehtävä	40
4.2	Aineiston keruu ja hyvinvointisuunnitelmat aineistona	41
4.3	Aineiston analyysi	43
4.4	Eettisyys tutkielmassa	45
5	LASTEN JA NUORTEN HYVINVOINTISUUNNITELMAT TARKASTELUSSA	47
5.1	Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmat kokonaisuuksina	47
5.2	Hyvinvoinnin määritelmät lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmissa	50
5.3	Hyvinvoinnin tilan kuvaaminen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmissa	58
5.3.1	Hyvinvoinnin tilan tarkastelu suunnitelmissa	58
5.3.2	Kodin vastuu hyvinvoinnissa	63

5.3.3	Palveluiden vastuu hyvinvoinnin tukemisessa	67
5.4	Lastensuojelun tila	76
5.5	Yhteistyö hyvinvointi- ja lastensuojelutyön tukena	82
5.6	Suunnitelmissa esitetyt tavoitteet	87
6	JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	93
	LÄHTEET	103
	LIITE	112

1 JOHDANTO

Suomen kuntien vastuulle on annettu vuodesta 2008 alkaen laatia lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmat. Sen tarkoituksena on olla strateginen suunnitelma, jonka tulee moniammatillisesta näkökulmasta antaa tietoa lasten ja nuorten hyvinvoinnista kunnassa sekä suunnitelmallisesti edistää sitä. Hyvinvointisuunnitelman tarkoituksena on tehdä kunnan toiminnasta tavoitteellista, suunnitelmallista ja pitkäjänteistä. Tarkoituksena on kerätä suunnitelmassa kunnan lasten ja nuorten palvelut kokonaisuudeksi yhdessä eri toimialojen kanssa. Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman tulisi olla siten kunnan toimialojen yhteistyöprosessi. (Rousu 2009a, 8.)

Vuonna 2008 tuli voimaan uudistettu lastensuojelulaki, jonka tarkentamista on jatkettu useana vuonna sen jälkeen. Uudistetun lastensuojelulain (L 13.4.2007/417) tavoitteena on painottaa ennaltaehkäisyä, varhaista tukea ja avohuoltoa. Lastensuojelulakia valmistellessa nostettiin esille, että lastensuojelupalvelut eivät yksin voi olla vastuussa lasten ja nuorten hyvinvoinnista. Lakiesityksessä tuotiin esille, että peruspalveluiden velvoite on tuottaa hyvinvointia tukevia palveluita, havaita tuen tarve ja tehdä sitä myös yhteistyössä lastensuojelun kanssa. Uudistetussa lastensuojelulaissa on pykälä lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman tekemisestä, joka kunnan tai kuntien, jotka tuottavat lastensuojelupalvelut yhdessä tulee tehdä aina neljäksi vuodeksi kerrallaan. Lastensuojelulaki korostaa ennaltaehkäisyä ja varhaista puuttumista sekä yhdessä tekemistä lasten hyvinvoinnin parantamiseksi. Lapsi tulee huomioida jo peruspalveluissa ja omassa ympäristössään, jolloin siellä myös toteutetaan lasten suojelua. (Taskinen 2007, 7, 9.) Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman tarkoitus on luoda suunnitelma lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämisestä, lastensuojelun järjestämisestä ja kehittämisestä. Hyvinvointisuunnitelmassa tulisi ottaa huomioon koko kunnan lasten ja nuorten hyvinvointia edistävät ja tukevat palvelut laaja-alaisesti lastensuojelupalveluiden lisäksi. Lisäksi siinä tulisi sopia yhteistyöstä eri viranomaisten ja palveluntuottajien välillä sekä suunnitelman toteuttamisesta ja arvioinnista. Hyvinvointisuunnitelma hyväksytään kunnan valtuustossa. (Räty 2012, 229.)

Tutkin Pro Gradu työssäni kuntien tekemiä lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmia. Tutkin, miten lasten ja nuorten hyvinvoinnin käsitettä määritellään ja miten kuntien hyvinvoinnin ja lastensuojelun tilaa kuvataan näissä kuntien lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmissa. Lisäksi tarkastelen hyvinvointisuunnitelmissa asetettuja tavoitteita. Tutkielmassa on mukana seitsemän kunnan lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmat. Analysoin hyvinvointisuunnitelmia laadullisen sisällönanalyysin avulla. Kuntien hyvinvointisuunnitelmat ovat julkisia asiakirjoja ja kaikkien saatavilla kuntien internetsivuilla.

Oma mielenkiintoni aiheen tutkimiseen on lähtenyt useasta erilaisesta keskustelusta ja ajankohtaisesta aiheesta. Olen toiminut lastensuojelutyössä yli kymmenen vuoden ajan. Sen aikana olen miettinyt, millaista hyvinvointia tukevaa työtä lastensuojelupalveluilta on vaadittu ja mikä on nähty työn tavoitteena. Lisäksi olen ollut kiinnostunut näkemyksistä, kenelle lasten hyvinvointia tukeva työ on nähty kuuluvan. Lastensuojelu on ollut ajankohtaisessa keskustelussa esillä lasten kaltoinkohtelusta ja nuorten syrjäytymisestä puhuttaessa. Keskusteluun ovat osallistuneet niin kansalaiset kuin viranomaiset. Keskustelu on ollut hyvin tunnepohjaista, mitä aihe vahvasti on. Olen keskustelujen yhteydessä miettinyt, mistä keskustelijat saisivat todellista tietopohjaa hyvinvoinnin tilasta. Lisäksi olen kaivannut keskusteluun myös lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden näkemystä, joilla mielestäni tulee olla näkemys lastensuojelun ja perheiden hyvinvoinnin tilasta. Keskusteluissa on pohdittu, kuinka lastensuojelu on tukenut lasten hyvinvointia sekä toiminut tilanteissa, joissa hyvinvointi on ollut vakavasti uhattuna. Keskusteluissa on mielellään osoitettu vaihdellen vastuuta koululle, lastensuojelulle tai muille yksittäisille toimijoille. Keskustelun ulkopuolelle on jäänyt palveluiden ja kodin yhteinen vastuu. Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmien tutkiminen on aiheena varsin ajankohtainen, koska kunnat ovat valmistelleet tai valmistelemassa vasta toista hyvinvointisuunnitelmaa lakiuudistuksen jälkeen. Lisäksi tutkielman aiheen valintaan vaikutti oma pohdintani, kuinka lasten hyvinvointiin voitaisiin vaikuttaa vielä paremmin sekä oma näkemykseni yhteistyön merkityksestä lasten hyvinvoinnin edistämiseksi. Aihetta miettiessä ja lastensuojelulakia tarkemmin luettuani, sieltä nousi esiin ennaltaehkäisevän lastensuojelutyön merkityksen korostuminen ja sitä määritellään paljon lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmissa.

Uudistetussa lastensuojelulaissa on otettu esille ennaltaehkäisevä lastensuojelu. Kun lasten ja nuorten hyvinvointia tukevat ja heikentävät tekijät on laaja-alaisesti kerätty yhteen

kuntakohtaisesti, on palveluiden suunnittelu ja toteutus tarkoituksenmukaisempaa. Sosiaalityön tarkoituksena on tukea heikommassa asemassa olevia sekä nostaa yhteiskunnalliseen keskusteluun huolen aiheita, joihin kaivataan muutosta (Banks 2012).

Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmalla on tarkoitus vaikuttaa ja se on yksi vaikuttamisen väline. Tarkastelen sitä sosiaalityön vaikuttamistehtävien ja rakenteellisen sosiaalityön välineenä (Pohjola, Laitinen & Seppänen 2014, 9). Sosiaalityön työkäytännöt ovat olleet suurennuslasin alla viimeaikaisten tapahtumien vuoksi, missä lastensuojelun sosiaalityön asiakkaana olleet lapset ovat kohdanneet vakavaa kaltoinkohtelua. Tutustun asiantuntijoiden näkemyksiin siitä, miksi sosiaalityön tulee olla niin sanotun perusasiakastyön lisäksi ulospäin suuntautunutta ja pyrkiä vaikuttamiseen. Sosiaalityön tarkoituksena on asettua heikommassa asemassa olevan puolelle sekä nostaa yhteiskunnalliseen keskusteluun huolen aiheita, joihin kaivataan muutosta.

Omasta näkemyksestäni hyvinvointia tukevaa työtä tehdään niin peruspalveluissa kuin sosiaalityössä, mutta yhteiskunnallinen vaikuttaminen jää vähemmälle. Se on jätetty täysin poliitikkojen hoidettavaksi. Oman ja uskoisin, että myös yleisen käsityksen mukaan sosiaalityöntekijät kokevat, että eivät ehdi tehdä vaikuttamistyötä ja osallistua ajankohtaiseen keskusteluun asiakastyön ohella. Tämä on kuitenkin nykyisen ja erityisesti tulevan sosiaalityön välttämätön työote. Hyvinvoinnin tutkimisen mahdollisuuksia pitää pohtia useasta suunnasta ja tässä tutkielmassa pohdin hyvinvoinnin tukemista lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmien kautta.

Tutkielmassa käyn ensin läpi lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmien taustaa ja niille annettuja tehtäviä. Selvitän myös Yhdistyneiden kansakuntien lasten oikeuksien sopimuksen vaikutusta hyvinvointisuunnitelmiin. Luvun lopussa tuon esille rakenteellisen sosiaalityön ja sen vaikutuksen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmissa. Kolmannessa luvussa käsittelen hyvinvoinnin määritelmää ja nykytilaa. Lisäksi pohdin erikseen lasten hyvinvoinnin tilaa. Neljäs luku käsittelee tutkimuksen menetelmiä ja esittelen tutkielman aineiston. Tulosluvussa käsittelen keskeiset tulokset omissa alaluvuissaan. Lopuksi käsittelen tutkielmasta esille nousevat johtopäätökset ja tuon esille omat pohdintani.

2 KUNTIEN LASTEN JA NUORTEN HYVINVOINTISUUNNITELMAT

Käsittelen tässä luvussa tutkielman aiheen taustoja ja esittelen siitä aiemmin tehtyä tutkimusta. Selvitän lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmien lakisääteistä taustaa ja sitä, miten ja miksi on päädytty antamaan kunnille vastuu suunnitelmien laadinnasta. Mielestäni on tärkeä selvittää sekä ymmärtää, millaisen matkan uudet lainkohdat käyvät, kuten lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma lastensuojelulaissa. Lisäksi käsittelen suunnitelmien laajempaa taustaa Yhdistyneiden kansakuntien lasten oikeuksien sopimuksen kautta. Lasten oikeuksien sopimus on vahvasti vaikuttamassa suomalaisen hyvinvointityöhön ja siten sillä on vahva vaikutus myös tutkielman aineistoon. Luvun lopussa käsittelen sosiaalityön vaikuttamistehtäviä ja rakenteellista sosiaalityötä sekä hyvinvointisuunnitelmien osallisuutta niihin.

2.1 Aiemmat tutkimukset lasten ja nuorten hyvinvoinnin tukemisesta suunnitelmien kautta

Lastensuojelulain määrittelemiä hyvinvointisuunnitelmia on tutkinut ainakin Mirja Määttä (2010). Hän tutki viiden kunnan hyvinvointiin liittyviä erilaisia suunnitelmia tapaus-tutkimuksena. Määttä teki ryhmähaastatteluja, joiden avulla hän selvitti ja vertaili kuntien strategiselle suunnittelulle antamia sisältöjä sekä ohjelmatyön kokemuksia. Kunnat olivat tehneet vuosituhannen alusta erilaisia poliittisia ohjelmia ja myöhemmin lastensuojelulain velvoittaman lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman. Määttä teki vertailua suunnitelmien välillä sekä vertaili niitä myös valtakunnalliseen ohjeistukseen. Määttän tutkimus antaa lisää tietoa tämän tutkielman aineistojen taustoista. Se selventää, millaiset ohjeistukset ja yhteiskunnallinen tilanne on vaikuttanut hyvinvointisuunnitelmien käyttöön ottoon. Määttä toi tutkimuksessaan esille, että suunnitelmien tekemiseen on vaikuttanut ohjaus- ja hallintajärjestelmien muutokset. Aikaisemmin ohjeistukset hyvinvointisuunnitelmien kaltaisten ohjaavien suunnitelmien tekoon ovat olleet hyvin hierarkkisia ja valtiojohtoisia. Muutokset ohjeistuksiin ovat tapahtuneet suljetusta järjestelmästä hajauttamista ja verkostoja korostavaksi toimintatavaksi, jonka erityisenä tavoitteena on

Määttä näkemyksen mukaan olla yksityissektorin kaltainen, jolloin tavoitellaan taloudellista tehokkuutta ja kilpailukykyä. Merkittävää on myös palveluiden laatu ja asiakaskeskeisyys. Määttä toi esille kunnan ja valtion strategisen suunnittelun muutoksen ja kehityksen. Edellisen laman aikana 1990-luvulla kuntien autonomisuus ja talousvastuu kasvoivat, jolloin kuntien tuli panostaa paikalliseen suunnitteluun. Määttä tuo esille uuden suuntauksen, jossa valtio pyrkii nyt ohjeistamaan laeissa erilaisten suunnitelmien tekoon. Valtion uudenlainen osallisuus on nähty tarpeellisena, kun vastuunjaot ovat häilyneet. Määttä pohtii kuntien tapaa tehdä suunnitelmia yksityisen sektorin kaltaisten tavoitteiden pohjalta, vaikka tavoitteet ovat palveluiden tuottamisen laadun ja taloudellisen tehokkuuden kannalta yhtäläiset, mutta tulostavoitteeltaan erilaiset. Määttä pohtii myös kunnan hyvinvointia tukevia suunnitelmia eri ammattialojen yhteistyön ja ehkäisevien palveluiden kautta ja hän (2007) on myös aikaisemmin väitöskirjassaan tutkinut verkostojen yhteistyön merkitystä nuorten ehkäiseviä palveluita järjestäessä. Määttä (2010, 250–251) tuloksissa tuli mielenkiintoisesti esille, että kuntien suunnitelmissa keskityttiin palveluiden kehittämiseen enemmän kuin kasvu- ja elinolojen kehittämiseen. Määttä pohtii, minkä vuoksi viranhaltijoiden on asiantuntijaroolissaan vaikea jättää palveluiden kehittäminen taka-alalle ja keskittyä olosuhteisiin. Mielestäni tämä tutkimustulos kuvastaa hyvinvoinnin suunnitelmatyön haastavuutta, kun molempiin näkemyksiin tulee rohkeasti ottaa kantaa.

Toimiessaan projektipäällikkönä Suomen Kuntaliiton sosiaali- ja terveystieteiden osastossa Sirkka Rousu on yksittäisenä henkilönä vaikuttanut eniten lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmien käyttöönottoon. Rousu (2007) on myös tehnyt väitöskirjan lastensuojelun tuloksellisuudesta. Hän on tutkimuksensa pohjalta laatinut esimerkkejä niistä seurantatiedoista, joita kunnan hyvinvointisuunnitelmassa on hyödyllistä koota. Rousun mukaan lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmalla on keskeinen tavoite parantaa lastensuojelun tuloksellisuutta. Rousu on tehnyt väitöskirjansa jälkeen vuonna 2008 Kuntaliitolle yhteistyössä muiden asiantuntijoiden kanssa ohjeistukset lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmien laatimiseksi. Nämä ohjeet ovat muodostuneet hänen tutkiessaan lastensuojelun tuloksellisuutta ja tuloksellisuuden arvioimiskriteerejä. (Rousu 2009a.) Kuntaliitto, joka on suomalaisten kuntien ja kaupunkien muodostama yhdistys, antoi jo vuonna 2000 suosituksen, että kuntien tulee tehdä kunnassa tehtävää hyvinvointityötä ohjaava ja kehittävät ohjelma. Kuntaliiton yleisenä tarkoituksena on muutoinkin rakentaa kuntien kanssa kuntalaisille kestävä tulevaisuutta. (Kuntaliitto 2015.)

Rousun (2007) väitöskirjassa käytetään käsitettä lastensuojelusuunnitelma, jota nimitystä käytettiin myös lastensuojelulaissa vuodesta 2008 alkaen. Elokuussa vuonna 2013 suunnitelman nimi muutettiin lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmiksi. Nimi muutettiin, jotta hyvinvointitietoa koskevat suunnitelmat eivät vanhalla nimellään sekoittuisi lapsi ja perhekohtaisen lastensuojelun asiakassuunnitelman kanssa. Lisäksi kunnat olivat tehneet erilaisia hyvinvoinnin suunnitelmia tai lapsipoliittisia suunnitelmia tarkastelemaan kunnan hyvinvoinnin tilaa jo aiemmin. Käytän tässä työssäni koko ajan nimitystä lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma, vaikka viittaisin lähteisiin, joissa on käytetty vanhaa lastensuojelusuunnitelmatermiä. (L 13.4.2007/417.)

Rousu puhuu lasten hyvinvoinnin heikentymisestä. Yleisesti puhutaan lastensuojelun asiakasmäärien hurjasta kasvusta, mikä näkyy myös huostaanotettujen lasten lukumäärän kasvamisena. Rousu pyrkii kehittämään lastensuojelua ja hänen näkemyksen mukaan lastensuojelu on laaja käsite ja sitä toteutetaan monessa eri yhteydessä. Rousu ottaa kantaa lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseen laajemmin, koska hänen näkemyksen mukaan se vaikuttaa myös lastensuojelutyöhön ja sen tuloksellisuuteen. (Rousu 2007.)

Heikki Suominen (2003) on diskurssianalyysianalyysiä käyttäen tutkinut lasten hyvinvointia kuntien hyvinvointia kuvaavien selonteojen pohjalta. Omassa tutkielmassani on samankaltainen viitekehys kuin Suomisen tutkimuksessa, jossa hän on halunnut selvittää lasten hyvinvoinnin tilaa kuntien tuottaman tiedon pohjalta. Suominen on diskurssi-analyysin avulla tutkinut entisen Sosiaali- ja terveysalan tutkimis- ja kehittämiskeskuksen (Stakes) aloitteesta tehtyjä lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämisen kuntastrategioita. Hankkeessa kunnat laativat omat selonteot, joiden taustalla oli kunnan kuvaus lapsiväestön ja -perheiden sekä nuorten hyvinvoinnin, palveluiden ja ammatillisten käytäntöjen ja haasteiden kehityksestä ja nykytilasta. Selonteon tarkoituksena oli antaa tietoa kunnan päätöksentekijöille lapsiväestön tilanteesta ja kehitystarpeista. Samankaltaiset tavoitteet ja tarkoitukset ovat siis tarkastelunkohteina myös lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmassa. Suomisen tuloksissa ei kuvata suomalaisten lasten hyvinvoinnin tilaa vaan diskurssianalyysin tehtävä on kuvata sitä, miten asiasta kirjoitetaan. Suomisen artikkelissa nousi esille neljä erityistä esitystapaa eli diskurssia lasten ja nuorten hyvinvoinnista: ”1) Vastuudiskurssi eli vanhempien vastuu, mikä korostaa vanhemmuuden merkitystä, 2) Palveludiskurssi eli palveluiden mahdollisuuden myönteisesti suhtautuva diskurssi, jossa

painotetaan julkisen palveluiden merkitystä perheille, 3) Turvalliset ympäristöt - diskurssi eli lasten sosiaaliset ympäristöt ja toimijuudet diskurssi, jossa keskitytään lasten fyysisiin, sosiaalisiin ja psyykkisiin ympäristöihin, joissa tärkeänä tekijänä on turvallisuus, sekä 4) Investointidiskurssi, jossa lapsia pidetään koko yhteiskunnan resurssina, pääomana ja investointina.” Kaikissa selonteoissa nähtiin lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämässä tärkeänä kodin merkitys ja tuki sekä koko perheen hyvinvointi. Lapsen perusturvallisuuden lähtökohtana tuli esille vanhempien läsnäolo ja huolenpito. Huolenaiheena nähtiin erityisesti lasten kohdalla huonovointisuuden polarisoituminen. Hyvinvointiselontekoja voidaan pitää kertomuksina kunnan lapsiväestön tilanteesta.

Myös Timo Harrikari (2011) on tutkinut asiakirja-aineiston pohjalta lasten, nuorten ja lapsiperheiden hyvinvoinnista käytyä poliittista keskustelua. Hän on tutkinut aihetta pahoinvointikäsitteen kautta eduskunnan esitysasiakirjoista vuosina 1970–2006. Harrikari nosti esille, että lapsiin ja perheisiin kohdistuu yhä enemmän odotuksia, mutta samalla huolestuneisuudesta noussut puhe on noussut vahvemmin esille.

2.2 Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmien taustaa

Tilastojen ja tiedon kerääminen lasten hyvinvoinnista on haasteellista. Usein lasten hyvinvointia kuvataan lastensuojelun asiakkuudessa olevien lasten tiedoista tehtyjen tilastojen kautta. Lastensuojelun sosiaalityössä kohdataan valtavia määriä lapsia hyvinkin erilaisten asioiden tiimoilta. Lastensuojelun asiakkaana ollessa lapsesta on esitetty jonkinlainen huoli lastensuojeluilmoituksen, -pyynnön tai -hakemuksen muodossa. Lastensuojelun sosiaalityössä lapset ovat hyvin erilaisissa elämäntilanteissa. He voivat olla keskellä omaa tai vanhempien päihdeongelmaa. Lapsi saatetaan saattaa toisen vanhemman kanssa turvakodille tai voidaan olla verkostoneuvottelussa koulussa häiriköinnin tai koulun käynnin laiminlyönnin takia. Lapsella voi olla masentuneisuutta tai alkavaa rikollista toimintaa, missä kohdissa sosiaalityöntekijä tapaa lasta. Eroavien vanhempien lasten tukeminen on kasvussa oleva asiakassuuntaus. Ne lapset, jotka kohdataan lastensuojelun sosiaalityössä tulevat kohdatuksi siellä hyvin erilaisissa tilanteissa, mutta kuitenkin lastensuojelusta tilastoidaan huostaanottoja ja avohuollon tukitoimissa olevat lapset. Näistä luvuista tehdään kaikkien lasten hyvinvoinnin indikaattoreita ja näitä lukuja verrataan eri vuosien välillä. Siten lasten hyvinvoinnista tuotettu tieto ei kuvaa lasten hyvinvoinnin tilaa ja näitä

lukuja toisinaan käytetään yleistämään tietoa lasten yleisestä hyvinvoinnista. Monesti lasten huolenaiheet ovat kietoutuneet vanhemman ongelmien yhteyteen, kuten avioero tilanteet, vanhemman päihteiden käytön vaikutukset, vanhemman mielenterveyden huolet tai perheen taloushuolet. Näistä tilanteista on vähän tilastoja siten, että se osoittaisi lapsen huolen aiheet. Erityisesti on vähän tietoa siitä, millainen tuki lasta on auttanut. Lapsen hyvinvointi tulee paremmin nostaa esille myös vanhemman huolien keskellä. (Forsberg, Ritala-Koskinen & Törrönen 2006, 6-7.)

Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman näkökulmasta on merkityksellistä olla tietoinen siitä, missä kaikkialla lastensuojelua tehdään ja missä kaikissa palveluissa lastensuojelutyö ja muutoinkin lasten hyvinvoinnin tukeminen tulee ottaa huomioon. Forsberg ym. (2006) ottavat esille näkökannan, että lapsia kohdataan monenlaisissa elämäntilanteissa, mutta lastensuojelun tilastoissa ja monissa muissakin hyvinvointia kuvaavissa tilastoissa nähdään vain lastensuojelun toimenpiteiden kohteena olevat lapset. Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmalla on merkittävä mahdollisuus tuottaa tietoa lapsiin kohdistuvista riskeistä ja hyvinvointia tukevasta työstä totuudenmukaisesti ja ajankohtaisin tiedoin.

Vuonna 2008 uudistetun lastensuojelulain (L 13.4.2007/417) taustalla oli useita hankkeita, jotka vaikuttivat siihen, että lakia uudistettiin. Ne myös vaikuttivat hyvinvointisuunnitelman lisäämiseen lastensuojelulakiin. Useat hankkeet kohdistuivat siihen, että Yhdistyneiden kansakuntien lapsen oikeuksien sopimuksen velvoitteita avattiin selkeämmin kuntien toimintaa ohjaaviksi tavoitteiksi. Vuosina 2004–2007 oli esimerkiksi valtakunnallinen sosiaalialan kehittämishanke, jonka tehtävänä oli laatia pitkäkestoisesti lastensuojelua ohjaava kehittämisohjelma. Ohjelma jakautui seitsemään osaan, mutta kaksi niistä oli tämän tutkielman viitekehukseen merkittävästi vaikuttavia; lapsipoliittinen ohjelmatyö ja lastensuojelulain kokonaisuudistus. (Paavola, Rousu & Laiho 2006, 4-8.) Kuntaliitto julkaisi jo vuonna 2000 oman lapsipoliittisen ohjelman, jonka haluttiin ohjaavan Kuntaliiton toimintaa vuoteen 2015 asti. Lisäksi vuonna 2000 Kuntaliitto, kuntien omana järjestönä, suositteli, että kunnat tekisivät omalle kunnalleen tai yhdessä lähiseudun kanssa oman lapsipoliittisen ohjelman. Näiden lapsipoliittisten ohjelmien haluttiin olevan tukemassa lasten ja nuorten hyvinvointiin liittyvää päätöksentekoa kunnissa, ohjaavan toiminnan johtamista ja kehittämistä sekä ohjaavan myös kunnassa tehtävää käytännön työtä lasten, nuorten ja perheiden parissa. Kunnan lapsipoliittinen ohjelma on 15 vuoden aikana voinut olla työkalu, joka antaa tietoa lasten ja nuorten hyvinvoinnista ja palveluista

sekä edistää lasten ja nuorten oikeuksien toteutumista. Se antaa tietoa kunnan päätöksentekijöille ja mahdollistaa tilanteen seurannan ja arvioinnin. Kuntaliiton lapsipoliittisen ohjelman tavoitteet olivat yhtäläiset YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen periaatteisiin. (Kuntaliitto.) Myöhemmin tulevassa luvussa käsittelen lisää YK:n lasten oikeuksien sopimusta.

Kuntaliitto toteutti vuosina 2003 ja 2005 kyselyn kunnille, jossa selvittiin lapsipoliittisen suunnitelman tekemisen vaikuttavuutta hyvinvointipalveluiden järjestämisestä. (Kuntaliitto.) Lapsipoliittinen suunnitelma oli monissa kunnissa ollut osana kunnan laajempaa strategista suunnitelmaa. Jo perustuslaki (L 11.6.1999/731) käskää ottamaan huomioon kaikessa päätöksen teossa lasten hyvinvoinnin. Käytännössä lapsipoliittisia suunnitelmia oli tehty valtaosassa kuntia vuodesta 2000 ja ne koettiin hyödyllisiksi päätöksenteon ja suunnittelun tueksi. Niistä kunnista, joissa lapsipoliittinen suunnitelma oli tehty, muodostui tarkempi kuva lasten hyvinvoinnin tilasta. Lisäksi lapsipoliittinen ohjelma tuki lastensuojelun suunnitelmallisuutta ja toimintaedellytyksiä. Nämä olivat merkittäviä tuloksia hankkeesta, joka tehtiin ennen vuoden 2008 lastensuojelulain uudistusta. Lisäksi vuonna 2005 alettiin valmistella valtion poliittista asiakirjaa lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin tukemiseksi (Hyvinvoinnin politiikkaohjelma 2007.) Asiakirjan tarkoituksena oli tukea hallituksen strategiaa pyrkiä parantamaan perheiden luottamusta tulevaisuuteen pitkäjänteisellä politiikalla, jossa yhteiskuntapoliittiseksi tavoitteeksi otettiin lasten ja nuorten sekä lapsiperheiden hyvinvointi. Sosiaali- ja terveysministeriö alkoi myös valmistella muiden keskeisten ministeriöiden kanssa perhepoliittista tavoiteohjelmaa. (Paavola ym. 2006, 4–8.) Tarkoituksena oli taata lapsiperheiden palvelut, tukea vanhemmuutta, tasata kustannuksia sekä vahvistaa turvallisia kasvu- ja kehitysympäristöjä. Kaikkien tavoitteiden ja pitkäkantoisten suunnitelmien taustalla on YK:n lasten oikeuksien sopimus. Suomi on ollut sopimuksen jäsenvaltio vuodesta 1991 ja siitä asti sitoutunut sopimuksen tärkeimpään tavoitteeseen perusoikeuksien: koulutuksen, terveyden, tasa-arvoisen ja turvan takaamiseen kaikille lapsille. (Unicef.)

Vuonna 2007 valmistui lasten, nuorten ja perheiden politiikkaohjelma, mikä oli osana tuolloisen Vanhasen hallituksen strategia-asiakirjaa. Poliitiikkaohjelmassa todettiin, että väestön ikääntyminen asettaa vaatimuksen lasten ja nuorten paremmasta huolenpidosta, koska tulevalle terveydelle ja hyvinvoinnille luodaan edellytykset jo lapsuudessa.

Ohjelman tarkoitus oli vahvistaa lapsiystävällisyyden korostumista Suomessa, tukemalla lasten, nuorten ja perheiden arjen hyvinvointia. Tarkoituksena oli myös vähentää syrjäytymistä ja lisätä osallistumista sekä kuulemista. Lisäksi tavoitteena oli paremmin tiedottaa lasten oikeuksista. Pitkäaikaisena tavoitteena oli vähentää pahoinvoinnista aiheutuvia kustannuksia. Tämä politiikkaohjelma oli jaettu kolmeen osaan: lapsilähtöinen yhteiskunta, hyvinvoiva lapsiperhe sekä syrjäytymisen ehkäiseminen. (Hyvinvoinnin politiikkaohjelma 2007.)

Lasten ja nuorten hyvinvointipolitiikan johtamisen tulee kansallisella ja kunnallisella tasolla pohjautua monipuoliseen tietoon. Jotta tiedon kerääminen olisi monipuolista, tarvitaan useita samansuuntaisia toimenpiteitä eri hallinnonaloilla. Se edellyttää hallinnonaloilta vahvaa yhteistyötä ja koordinaation parantamista. Lisäksi moniammatillisen yhteistyön kehittämistä paikallisesti. Hallituksen vuoden 2007 strategia-asiakirja ohjeistaa politiikkaohjelmassaan, että selvitys- ja koordinoituvuutta tulee tehdä monipuolisesti lasten hyvinvoinnin tietopohjan kehittämiseksi. (Hyvinvoinnin politiikkaohjelma 2007.) Työn normatiivisena perustana on jälleen YK:n lapsen oikeuksien sopimus. Käytännössä selvitys- ja koordinoituvuus tarkoittaa, että tietopohjan puutteet kartoitetaan, niitä korjataan mahdollisuuksien mukaan indikaattorijärjestelmän ja muun raportoinnin kehittämisen päätöksentekijöiden käyttöön. Nämä samat tavoitteet ovat olleet valtioneuvoston lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelmaan sisällössä vuosina 2007–2011. Tavoitteiden asettamisen kokonaisuutta on pohjustanut sosiaali- ja terveysministeriön ja lapsiasiavaltuutetun toimiston yhteydessä toimivan lapsiasianeuvottelukunnan lapsitietojaosto jo aiemmin vuosina 2007–2008. Lapsitiedon työryhmässä pantiin alulle konkreettinen indikaattorityö ja sille esimerkiksi otettiin Ruotsin Regeringskansliet:n julkaisema suunnitelma ”Ett uppföljningssystem för barnpolitiken – slutrapport från arbetsgruppen med uppdrag att utveckla indikatorer för barnpolitiken”. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2011, 12–15.)

Opetus- ja kulttuuriministeriö puolestaan nimitti vuonna 2009 työryhmän miettimään lasten hyvinvointia. Työryhmä tuotti raportin ja laati ehdotuksen säännöllisesti seurattavasta lasten hyvinvoinnin indikaattoreista. Lasten hyvinvoinnin kansalliset indikaattorit (2011) raportissa työryhmä nosti esille kokonaisuuksia, jotka palvelevat YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen toteutumisen seurantaan ja hallituksen tarvetta seurata lasten hyvinvoinnin kehitykselle asetettujen tavoitteiden toteutumista. Lisäksi hyvinvointi-indikaattorin tuli olla lasten hyvinvoinnin seurannan hyötynä sekä tukena. Sen tulee huomioida ajankoh-

taiset ja myös kansainvälisesti parhaimmat kehitystyöt samalla alalla. Työryhmän tuli myös ratkaista indikaattorityön jatkuvuuteen ja ylläpitoon liittyvät ongelmakohdat, minkä lisäksi piti selvittää tilastoviranomaisten yhteistyön tarpeet esimerkiksi rekistereiden käyttämisestä. Työryhmä piti tärkeänä, että tulokset ovat julkisia ja niistä tiedotetaan avoimesti. Työryhmä toi esille, että hyvinvointi-indikaattorin tuloksia, tulkintaa ja pohdintaa esitettäisiin vuosittain lapsiasiavaltuutetun toimesta. Myös valtioneuvostolle tulisi esitellä selvitys lasten hyvinvoinnin kehittymisestä sekä lapsen oikeuksien toteutumisesta verraten niitä kansallisiin mittareihin. Näitä mittareita eli indikaattoreita olisi lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman kaltaisesti tarkoitus tarkastaa, täydentää ja muuttaa neljän vuoden välein, silloin asiaa pohdittaisiin vaalikausittain. Se edistäisi lasten hyvinvoinnista tehtävää tarkkaa raportointia eduskunnalle valtioneuvoston lapsi- ja nuorisopoliittisen ohjelman toteutumisen arvioinnin yhteydessä. Näistä indikaattoreista saatua tietoa voitaisiin käyttää myös eduskunnan laatiman lapsi- ja nuorisopoliittisen ohjelman suunnittelun tukena. Työryhmä toisi indikaattorin vahvasti valtion hallinnon päätöksenteon osaksi. Työryhmän näkemyksen mukaan suomalaisessa ministeritason päätöksenteossa tulee hyödyntää lasten hyvinvoinnista saatuja indikaattoreita. Tietoa tulee hyödyntää, kun arvioidaan poliittisten päätösten vaikutusta lapsiin. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2011, 8–11.)

Lapsen oikeuksien sopimus velvoittaa kaikkia jäsenmaiden julkista valtaa toimimaan lasten hyvinvoinnin ja aseman kehittämiseksi. Suomessa julkista valtaa ovat valtion ja kuntien harjoittama toiminta. Työnjaollisesti valtion ja kuntien vastuut on jaettu siten, että valtio vastaa lainsäädännöstä ja sen lisäksi pääosin erilaisista lasten ja perheiden tarvitsemien lapsi- ja perhe-etuuksien järjestämisestä. Kuntien vastuulla ovat muutoin lasten ja perheiden palvelut. Kuntien tekemällä työllä ja lapsipolitiikan sisällöllä on keskeinen vaikutus, miten lasten ja perheiden arkielämän sujuu ja miten he kokevat sen sujuvan. Lastensuojelulakiin (L 417/2007) sisältyy tavoite ”kaikkien lasten ja nuorten hyvinvoinnin lisäämisestä kunnassa vaikuttamalla laajasti kasvuoloihin, sekä kehittämällä palveluja kasvatuksen tukemiseksi ongelmia ehkäisevästi”. Lastensuojelua tulee tapahtua osana kaikkea kunnan politiikkaa. Olisi tärkeää, että lastensuojelusta saatu tietoa hyödynnettäisiin monilla yhteiskunnan aloilla ja siten monialaisesti ja kokonaisuudet huomioiden voitaisiin parantaa lasten hyvinvointia. Monialaisen tavoitteen saavuttamiseksi lastensuojelulaissa on säädetty pykälä lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmasta, jonka tulee kattaa tiedot lasten ja nuorten kasvuoloista ja hyvinvoinnin tilasta sekä tiedot lasten ja

nuorten hyvinvointia edistävästä ja ongelmia ehkäisevistä toimista ja palveluista. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2011, 23–24.)

Lapsiasiavaltuutettu totesi ensimmäisessä kertomuksessaan vuonna 2006, että ”kokonaiskuvaa lasten ja nuorten elinolojen ja hyvinvoinnin kehityksestä ei ole helppo saada tarjolla olevan tiedon perusteella” (Lapsiasiavaltuutettu 2006). Lapsia koskeva tieto on hajautunut eri hallinnonaloille. Tiedon tuottaminenkaan ei ole ollut organisoitua. Jotta lasten hyvinvoinnista tapahtuva raportointi olisi mahdollista, lapsiasiavaltuutetun näkemyksen mukaan tulee eri ministeriöiden, tutkimuslaitosten ja yliopistojen välisen yhteistyön järjestäytyä paremmin. Siten saadaan tietoja kerättyä paremmin ja huomioida tarvittavat kehittämisen kohteet. Siten voidaan myös suunnitella ja perustella rahoitustarpeet muun muassa koulu-terveyskyselylle ja lasten uhritutkimukselle. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2011, 13–14.)

2.3 Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman tehtävät

Lastensuojelusuojelulaki (L13.4.2007/417) määrittelee kuntien velvollisuudesta tehdä lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma. Suunnitelma mainitaan myös kuntalaissa (L 17.3.1995/365), jotta lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma huomioidaan kunnan talousarviota ja -suunnitelmaa laadittaessa. Hyvinvointisuunnitelman tulee olla varsin kattava selvitys lasten ja nuorten palveluista, hyvinvoinnin edistämisestä, ongelmien ehkäisystä ja ratkaisuista sekä lastensuojelun tilasta. Suunnitelma laaditaan prosessinomaisesti ja sen tulisi antaa kuntapäätäjille täsmällistä tietoa kunnan lasten ja nuorten hyvinvoinnista. (Taskinen 2010, 35–37.) ”Suunnitelman tulee sisältää tiedot 1) lasten ja nuorten kasvuoloista sekä hyvinvoinnin tilasta; 2) lasten ja nuorten hyvinvointia edistävästä sekä ongelmia ehkäisevistä toimista ja palveluista; 3) lastensuojelun tarpeesta kunnassa; 4) lastensuojeluun varattavista voimavaroista; 5) lastensuojelulain mukaisten tehtävien hoitamiseksi käytettävissä olevasta lastensuojelun palvelujärjestelmästä; 6) yhteistyön järjestämisestä eri viranomaisten sekä lapsille ja nuorille palveluja tuottavien yhteisöjen ja laitosten välillä; sekä 7) suunnitelman toteuttamisesta ja seurannasta” (Räty 2012, 47–48).

Vuoden 2008 uudistettua lastensuojelulakia edeltävässä hallituksen esityksessä on useaan kertaan mainittu pyrkimys lasten ongelmien ehkäisemiseen ja varhaiseen puuttumiseen. Lisäksi esityksessä nostettiin esille, että lasten ja nuorten hyvinvointia ei voida turvata

yksin lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun keinoin. Esityksessä tuotiin esille, että eri ammattikunnat tekevät lastensuojelua jo peruspalveluissa ja silloin, kun hyvinvointia ja kasvatusta tuetaan muutoin. Hallituksen lakiesityksessä asetettiin kunnille velvoite seurata lasten ja nuorten hyvinvointia ja kehittää kasvuoloja. Esityksessä tuotiin esille, että peruspalveluiden velvoite on tuottaa hyvinvointia tukevia palveluita, havaita tuen tarve ja tehdä sitä myös yhteistyössä lastensuojelun kanssa. (Hallituksen esitys, HE 252/2006.) Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman tulee vakiinnuttaa paikkansa kunnan toistuviin rutiineihin, joilla suunnitellaan ja arvioidaan kunnan palveluiden toimintaa. Suunnitelma on koko kunnan ja kaikkien toimialojen yhteinen suunnannäyttävä. Yhteisellä suunnitelmalla toteutetaan koko kuntaa koskevaa yhdyskuntasuunnittelua, millä vaikutetaan muun muassa lasten kasvuympäristön turvallisuuteen. Liikunta-, nuoriso, ja erilainen kulttuuri- ja vapaa-ajan toiminta ovat osa lasten ja nuorten kasvua ja kehitystä. Lisäksi se tukee osallistumista yhteisöllisyyteen. Varhaiskasvatus ja koulu muodostavat perheiden ja kodin ohella keskeisen huolenpidon, kasvun ja oppimisen yhteisön, sosiaali- ja terveydenhuolto sekä muut erilaiset palvelut tukevat lapsen, nuoren ja perheen arkea. (Rousu 2009a.)

Hyvinvointisuunnitelmaa laadittaessa tietoa edellytetään kerättävän eri ammattikunnilta yli hallintoalojen, palveluiden edustajilta, järjestöiltä ja yhtäläillä myös asiakkailta. Suunnitelmassa voidaan käyttää kunnan muitakin tiedonkeruumenetelmiä esimerkiksi erilaisia tilastoja. Lisäksi valtakunnallisia tietokantoja ja esimerkiksi Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen tietoja voidaan käyttää prosessissa. Suunnitelman tarkoitus on tuottaa tietoa, kuinka paljon kunnan palveluiden voimavaroja on ennaltaehkäisyssä ja kuinka paljon korjaavassa työssä. Lisäksi suunnitelmassa tulisi todeta tarkasti lastensuojelun työntekijöiden määrä, koulutus ja palkkakustannukset sekä sijaishuollon kustannukset. Suunnitelman tarkoitus on tuottaa laaja-alaista ja tarkkaa tietoa päättäjille arvioinnin tekemiseen, onko voimavaroja suunnattu riittävästi yleisesti sekä erityisesti ennaltaehkäiseviin palveluihin. Tärkeää on myös suunnitelman toteutuksen arviointi. Suunnitelman arvioinnin tarkoituksenmukaisuus on asianmukaista tarkistaa kerran valtuustokaudessa. (Taskinen 2010, 35–37; Rousu ym. 2009a.)

Jotta kunta voi parhaiten ohjata ja johtaa sekä arvioida kehittämistarpeita lasten hyvinvoinnin edistämiseksi, se tarvitsee monipuolista ja eri näkökulmista tuotettua tietoa. Aikaisemmat tiedot kehityksestä ja tiedot nykyhetkestä auttavat ennakoimaan ja

suunnittelemaan tulevia tarpeita ja haasteita, sekä tehdä niitä koskevia päätöksiä. ”Kunnan lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman seurannan ja arvioinnin kohteet voidaan ryhmitellä kolmeen kokonaisuuteen: 1) miten lapset ja nuoret voivat ja miten hyvinvointi on kehittynyt 2) miten lasten, nuorten ja perheiden palvelut toimivat ja miten lasten ja nuorten kasvuympäristö on kehittynyt ja 3) miten suunnitelman tavoitteet ja toimenpiteet ovat toteutuneet.” Tämän arviointityön tehokkaaksi tekemiseksi tarvitaan toimintaa ja kustannuksia kuvaavaa tilastollista tietoa. Merkittävä tiedonlähde on myös kokemustieto, mitä saadaan suoraan lapsilta, nuorilta ja vanhemmilta. He voivat kertoa tärkeää tietoa heidän omasta hyvinvoinnistaan ja arjestaan ja niistä toimista, joista on ollut heille hyötyä ja apua. Kuntaliitto on julkaissut suunnitelman laadinnan ja seurannan tueksi oppaat, joihin sisältyy arki- ja kokemustiedon lomakkeisto ja ”Lapsitiedon mittaristo kunnille” työväline (Rousu 2009 a ja b). Tiedon kerääminen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmiin on yksi tärkeä työvaihe, josta tulee sopia. Lisäksi on tärkeää, että tietoa osataan kerätä ja ennen kaikkea myös hyödyntää kunnan hyvinvointia tukevassa työssä.

Kuntaliiton tekemissä ohjeissa korostetaan asiakkailta saatavan tiedon merkitystä. Erityisesti suunnitelman toteutumista arvioitaessa lasten, nuorten ja vanhempien antamaa kokemusperäistä tietoa omasta koetusta hyvinvoinnista on pidetty merkittävänä. Olisi tärkeää saada kokemustietoa arjesta sekä niistä hyvinvointia tukevista tiedoista, joista todella on ollut hyötyä. Taskinen (2007) ja Rousu (2009b) korostavat, että hyvinvointityön kehittämiseksi kannattaa kuunnella kuntalaisia ja erityisesti lapsilla on tärkeitä näkemyksiä heille suunnattujen palveluiden ja toimintaympäristönkehittämisestä. Kokemustiedon hyödyntämisellä voi varmistaa, että palvelut ja toimintaympäristöt vastaavat tarvetta. Myös lastensuojelulaki (L 13.4.2007/417) korostaa lapsen osallisuutta ja kuulluksi tulemistä sekä mielipiteen selvittämistä omien asioiden hoitamisessa. Siten myös lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmassa on tärkeää pohtia, kuinka lapsen osallisuus saadaan näkyväksi. Osallisuuden tärkeimpiä tarkoituksia on jo siinä, että lasten todelliset kasvuolosuhteet tulevat tunnistetuksi. (Taskinen 2007, 9; Rousu ym. 2009b.)

2.4 YK:n lapsen oikeuksien sopimus hyvinvointisuunnitelmien taustalla

Edellä on tullut esille, että vahvin lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmiin vaikuttava tekijä on lasten oikeuksien sopimus. Siinä on määritelty, millaisia asioita tulee aina ottaa

huomioon lasten asioista päätettäessä. Siten hyvinvointisuunnitelmatkin ensisijaisesti noudattavat samoja ohjeistuksia. Johanna Kiili (1998) on tuonut esille, että lasten oikeuksien on pelkona jäädä pelkästään tavoitteiksi. Suomesta on pitkään puuttunut keinot mitata, millä voidaan todeta lasten oikeuksien ja osallistumisen todellinen toteutuminen. Lisäksi huolena on ollut, että on pelkästään luotettu aikuisten lapsista ja lapsuudesta tuottamaan tietoon. Kiili on vahvasti puhunut siitä, että lasten oma ääni ja kokemukset tulee ottaa mukaan lapsia koskevan tiedon tuottamiseen. (Kiili 1998, 7.)

YK:n lapsen oikeuksia koskeva yleissopimus hyväksyttiin vuonna 1989 ja Suomi on vuodesta 1991 ollut yleissopimuksen osapuolena. Nykyään vain kaksi maata on enää sopimuksen ulkopuolella ja muut ovat sitoutuneet sopimukseen. Yleissopimus muodostaa lapsen ihmisoikeuksien ja lapsen hyvän elämän kansainvälisen standardin. Lasten oikeuksien sopimuksen määräykset ovat sopimusosapuolia oikeudellisesti velvoittavia ja myös Suomen kansallinen lapsilainsäädäntö on yleissopimuksen periaatteiden mukainen. Sopimuksella halutaan vahvasti viestittää, että ihmisoikeudet ovat yhtäläiset kaikille ja kaiken ikäisille. Erityisesti YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksella halutaan turvata jokaisen alle 18-vuotiaan lapsen erityiset tarpeet ja edut. YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen sisältö voidaan tiivistää kolmeen vahvaan ja kolmen P:n teemaan. ”Protection - lapsella on oikeus erityiseen suojeluun ja hoivaan. Provision - lapsella on oikeus riittävään osuuteen yhteiskunnan voimavaroista. Participation - lapsella on oikeus osallistua ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti itseään koskevaan päätöksentekoon” (Unicef). Sopimukseen liittyy neljä yleistä periaatetta. Kaikkia lapsia tulee kohdella yhdenvertaisesti, lapsen etu tulee asettaa etusijalle kaikessa päätöksenteossa, lapsella on oikeus hyvään elämään ja yksilölliseen kasvuun sekä lapsen näkemykset on otettava huomioon. Lasten yhdenvertainen kohtelu tarkoittaa, että lasten ja aikuisten välillä ei tehdä epätasa-arvoista erottelua, jolloin kaikkien maiden lakien tulee tasa-arvoisia oikeuksiin nähden. Huomiota tulee kiinnittää erityisesti vammaisten, vähemmistöjen ja turvapaikanhakijalasten oikeuksien täyteen toteutumiseen. (Lapsiasia 2014.) Lasten oikeuksien kansainvälisessä sopimuksessa on määritelty lasten hyvinvoinnin kannalta tärkeät asiat, mitkä tulee yhtäläillä huomioida myös kuntia velvoittavissa hyvinvointisuunnitelmissa.

Lapsen edun ensisijaisuus tarkoittaa, että viranomaisten tulee kaikissa toimitissaan ja päätöksissään arvioitava erityisesti, mitä vaikutuksia mahdollisilla toimilla saattaa olla lapsiin. Lasten edun huomioimisen lisäksi päätöksenteon osaksi tulee myös kuunnella

lasten omaa mielipidettä. Lapsiin kohdistuvien päätösten vaikuttavuudesta tarvitaan tietoa, tutkimusta ja seuranta lasten hyvinvoinnista. Kun velvoitetaan huomioida lasten näkemys, se tarkoittaa, että aikuisten tulee selvittää lasten mielipide. Ohjeistuksessa korostetaan, että lapsen ikä ja kehitystaso tulee huomioida, kun mielipide huomioidaan päätöksentekoprosessissa. (Taskinen 2007.) Lastenoikeuksien sopimuksessa myös todetaan, että lapsen vanhemmilla on ensisijainen vastuu ja yhteinen velvollisuus toimia lapsensa kasvattajina. Julksella vallalla on oma velvollisuutensa tukea vanhempia heidän tehtävässään. Julkisella vallalla on kuitenkin viimesijainen vastuu lapsen hyvästä elämästä sijaishuollon tai adoption kautta. (Unicef.)

Olen tuonut esille, että lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmissa tulee esitellä kunnan hyvinvointia tukevat palvelut. YK:n lasten oikeuksien sopimus ottaa kantaa myös siihen, että sopimus velvoittaa valtiota huolehtimaan perheiden toimeentulosta. Lapsilla ja perheillä on kansainvälisesti yhtäläiset oikeudet tärkeisiin palveluihin, kuten odotusajan aikaiseen äidin terveydenhuoltoon, päivähoitoon, lastensuojeluun, kouluun ja siihen liittyvään ohjaukseen sekä terveydenhuoltoon ja kuntoutukseen. Rikoksen uhriksi joutuneita tai rikoksen tehneitä lapsia on suojeltava ja oikeusjärjestelmän toimittava lapsiystävällisesti. On tärkeää huomioida, että nämä edellä mainitut kohdat ovat lasten kansainvälisiä oikeuksia, vaikka ne tuntuvat Suomen lainsäädännössä olevan jo vakiintuneita käytänteitä ja toisissa maissa kaukaisia tavoitteita. Sopimus turvaa myös lapsen oikeuden henkilökohtaiseen hyvinvointiin oikeuksilla lepoon, leikkiin ja virkistykseen sekä kulttuurielämään tutustumiseen. Lapsella on myös oikeus saada tietoa, mutta valtion tulee suojella lasta hänen kehitystasonsa kannalta vahingolliselta tiedolta. Vähemmistöryhmään kuuluvalla lapsella on lapsen tasavertainen oikeus saada harjoittaa kieltään ja kulttuuriaan. (Unicef.) Sopimuksessa on lasta kunnioittaen nostettu esille tärkeät asiat. Kuitenkin olisi tärkeää myös arvioida, että lasten oikeudet toteutuvat. Käytössä on ollut tapoja mitata aineellista hyvinvointia, mutta olisi tärkeää saada tietoa, joka perheiden elintason lisäksi kuvailisi lapsiväestön todennukaista elämänlaatua ja myös lasten omaa kokemusta hyvinvoinnistaan. (Kiili 1998, 7–8.)

YK:n lapsen oikeuksien komitea kiinnittää erityistä huomiota, että valtiot sitoutuvat toimimaan siten, että oikeudet tosiasiallisesti toteutuvat. Sopimus velvoittaa ja komitea valvoo, että lasten hyvinvoinnista kerätään tietoa, mitä myös analysoidaan hyvinvointityön kehittämiseksi. Lisäksi velvoitetaan kehittämään näitä toimivia hyvinvointi-indikaattoreita.

Lasten oikeuksien yhdenvertaisuus on tärkeää. Sen tulee toteutua niin kansainvälisesti kuin myös alueellisesti ja paikallisesti. Yhdenvertaisuuteen sitoutumiseksi on kansallisen valtioneuvoston hyväksyttävä sitä koskeva strategia (”National action plan”). Valtion tulee huolehtia, että se raportoi lasten oikeuksien ja hyvinvoinnin edistämisestä YK:lle. Lisäksi tulee antaa tietoa, miten lapsi huomioidaan päätöksenteossa. Lasten huomioiminen velvoittaa, että valtio järjestää lapsen oikeuksiin liittyvää koulutusta. Lisäksi tulee tehdä yhteistyötä kansalaisjärjestöjen kanssa lapsen oikeuksien edistämiseksi. Valtion tulee huolehtia, että se organisoii ja perustaa itsenäisen lapsen oikeuksia edistävän ihmisoikeusinstituution (lapsiasiavaltuutettu tai vastaava). Lisäksi tulee laatia ja toteuttaa lapsen oikeuksien kansallinen viestintästrategian. Tavoitteena on, että tiedonkeruun, analyysin ja indikaattoreiden keinoin voidaan kuvata mahdollisimman hyvin YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen mukaisten oikeuksien toteutumista ja lasten hyvinvoinnin tilaa. (Unicef; Opetus- ja kulttuuriministeriö 2013, 30–31.)

Edellä mainitut velvoitteet antavat perustan kunkin maan YK:lle neljän vuoden välein laatimille määräaikaisraporteille, joiden perusteella YK:n lapsen oikeuksien komitea valvoo yleissopimuksen täytäntöönpanoa. Määräaikaisraportin Suomessa tekee lapsiasiavaltuutettu. Viimeisin raportti on julkaistu vuonna 2014. (Lapsiasiavaltuutettu 2014.) Kun korjataan tarvittavien tietojen puutteita, helpottaa se jatkossa raportointia. Lisäksi se mahdollistaa paremman kokonaiskuvan rakentamisen, joka voidaan esitellä YK:lle lasten hyvinvoinnin tilasta Suomessa. Tiedon keräämisen tulee kuitenkin ensisijaisesti vastata Suomen omia tarpeita, jotta voidaan tehdä parempaa lapsipolitiikkaa ja johtaa lasten hyvinvoinnista käytävää keskustelua. Tiedon keruun tavoitteena edellä mainitun lisäksi on, että sillä tuotetaan tietoa kaikista lapsista ja saada tietoa, millä voidaan arvioida mahdollista syrjintää tai lasten välisiä eroja. Tiedon keräämiseksi on tärkeää, että eri tutkimuslaitokset toimivat yhteistyössä, jotta voidaan muodostaa paras mahdollinen kokonaiskuva. Yhteistyöllä saadaan sekä laadullisen että määrällisen tutkimustietoa, jonka avulla varmistetaan, että tietoa hyödynnetään kotimaassa lapsen oikeuksien sopimuksen toteutumisen arvioinnissa. (Unicef; Opetus- ja kulttuuriministeriö 2013, 31–33.)

Lasten oikeuksien raportoinnissa käsketään keskittyä tuottamaan todellista tietoa lasten hyvinvoinnista. Hyvinvointitutkimuksessa usein keskitytään tuottamaan tietoa hyvinvointivaltion rakenteista ja arkielämästä yleisesti. Lasten voinnista kerrotaan usein aikuisten näkemysten ja kokemusten perusteella. Lapsia ei tarpeeksi kunnioiteta aktiivisina

subjekteina ja tärkeinä yhteiskunnan jäseninä. Perhepolitiikka usein kohdistuu aikuisiin ja vanhemmuuden edellytysten tukemiseen. Kiili tuo esille lasten näkemysten tuottamisen merkittävyyden. Lapset eivät ole toissijaisia tiedon tuottajia vaan tärkeitä täysivaltaisia kansalaisia. Alan Proutin (1997) mukaan lasten näkymättömyys tiedon tuottajina on laaja ongelma. Monissa maissa lapsia ei pidetä tärkeitä edes tilastoja tuottaessa, vaan lapsia koskevaa tietoa tulkitaan vasta jälkikäteen. Kiili toi esille Butlerin ja Williamsonin näkemyksen, että lasta ei nähdä samoja älyllisiä, emotionaalisia ja fyysisiä kykyjä omaavana kuin aikuinen, jonka takia lapsuus nähdään prosessina ja aikuisuutta lopputilana. Tämä asetelma heijastuu myös tiedon tuottamiseen. (Kiili 1998, 10–13.) Suomessa lasten osallistumisen tärkeyteen havahduttiin 2000-luvulla, kun Lapsen oikeuksien komitea antoi huomautuksen, etteivät lapset saa riittäviä osallistumismahdollisuuksia. Sen jälkeen asiaan on kiinnitetty huomiota niin lakiuudistuksissa. Erityisesti lastensuojelulaissa (L 13.4.2007/417) ja nuorisolaissa (L 27.1.2006/72) viranomaisia velvoitetaan kehittämään ja ylläpitämään lasten ja nuorten kuulemista. (Kiili 2011, 168–169.)

2.5 Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmat rakenteellisena sosiaalityönä

Lastensuojelu on käsitteenä laaja ja useampia toimijoita koskeva. Lasten suojelua tulee tapahtua useammalla ammattialalla, kaikkialla missä on lapsia toimijoina. Mielestäni siihen tarpeeseen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma vastaa kokoamalla yhteen lapsia koskevaa hyvinvointitietoa. Vaikka lastensuojelulaki on kaikkia toimijoita koskeva, on sen asiantuntijuus lastensuojelun sosiaalityössä. Sosiaalityön merkittävimpiä tehtäviä on hyvinvoinnin tukeminen sekä hyvinvointia tukevien tekijöiden esille nostaminen yhteiskunnalliseen keskusteluun. Pohdin tässä alaluvussa, miten ja miksi lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmalla sosiaalityö voisi olla edistämässä asiakkaan asemaa sekä tukea hyvinvointia.

Tarkastelen, miten sosiaalityön teoriat tukevat ajattelua, että sosiaalityön tulee olla kantavaa ja vaikuttamiseen pyrkivää, jotta lasten hyvinvointia edistetään. Hyvinvointisuunnitelmalla on tehtävänänsä vaikuttaa lasten oloihin ja hyvinvointiin, mikä tulee esille hallituksen esityksessä ja muissa edellä mainituissa asiakirjoissa uudistuneen lastensuojelulain taustalla. Tarkastelen, mitä sosiaalityön teoreetikot ajattelevat sosiaalityön

vaikuttamistehtävistä. Sosiaalityön työkäytännöt ovat olleet suurennuslasin alla viime-aikaisten tapahtumien vuoksi, missä lastensuojelun sosiaalityön asiakkaana olleet lapset ovat kohdanneet kaltoinkohtelua ja pieni tyttö menetti henkensä. Sosiaalityön vaikuttamistehtävän lisäksi rakenteellinen sosiaalityö on ollut käsitteenä esillä viime vuosina enemmän (Pohjola, Laitinen & Seppänen 2014, 9-10). Tutustun eri asiantuntijoiden näkemyksiin siitä, miksi lastensuojelun sosiaalityön tulee olla niin sanotun perusasiakastyön lisäksi ulospäin suuntautunutta ja pyrkiä vaikuttamiseen. Lisäksi tarkastelen rakenteellisen sosiaalityön käsitteen merkitystä. Olen halunnut nostaa esille sosiaalityötä teoreettisesti selittäviä asiantuntijoita, koska mielestäni on merkityksellistä perustella sosiaalityön vaikuttavuutta ja yhteiskunnallista asemaa.

Oman näkemykseni mukaan Suomessa tehdään lastensuojelua käytännön asiakas-kohtaisena lastensuojelutyönä, mutta yhteiskunnallinen vaikuttaminen jää vähemmälle. Yleisen käsityksen mukaan sosiaalityöntekijät kokevat, että eivät ehdi tehdä vaikuttamistyötä ja osallistua ajankohtaiseen keskusteluun asiakastyön ohella. Mielestäni se on kuitenkin nykyisen ja erityisesti tulevan sosiaalityön työote ja välttämättömyys. Sosiaalityön vaikuttamista pitää pohtia useasta suunnasta.

Brittiläinen Malcom Payne (1996, 2005) on tehnyt määritelmää sosiaalityön teoriasta käsiteparien kautta. Niiden kautta hän pyrkii kuvaamaan tehtyä sosiaalityötä. Payne jaotteli kolme perspektiiviä, jotka ovat individualis-reformistinen, refleksiivisyys-terapeuttinen ja sosialistis-kollektiivinen. Paynen jaottelu perspektiiveihin lähtee tarpeesta määritellä sosiaalityön teoriaa. Muutoin sosiaalityön ammatillista kenttää ei voi olla, koska sosiaalityötä voitaisiin määritellä niin monella tavalla kaikesta ihmisläheisyyttä sisältävästä työstä. Monet ammattiryhmät kokevat tekevän työssään sosiaalityötä, kun he auttavat, ohjaavat tai tukevat ihmistä elämän eritilanteissa. Sosiaalityön ja sosiaalityöntekijän nimikettä ei ole toistaiseksi ammattisuojattu, joten on tärkeää, että itse sosiaalityötä teorioidaan ja käsitteellistetään. Sosiaalialan ammatinharjoittamislain tarve on tunnistettu ja laki on jo valmistelussa, missä tämä asia tulee myös huomioida (HE 354/2014.) Myös lastensuojelulaki jaottelee lastensuojelun työn siten, että sitä tehdään ennaltaehkäisevästi hyvinvointia tukevilla peruspalveluilla ja erikseen lastensuojelun sosiaalityönä. Siten ei tule olettaa, että sosiaalityön ja erityisesti lastensuojelun sosiaalityön määritelmä olisi selkeä ja yksiselitteinen. Payne on kuvannut, että ihmiset oppivat sosiaaliset taidot ympäristöstään ja se elää jatkuvaa kehää, mistä sukupolvelta toiselle siirtyy opittuja

käytösmaalleja. Siten sosiaalityönkin tulee mukautua tähän luonnolliseen kehitykseen. Payne tuo esille uskomuksen, että ihminen voi muuttua, jos hän vain saa mallin ja tietoa toisesta tavasta elää. Payne nostaa esille, että poliittisen päätöksen teon ei pelkästään tule muokata sosiaalityötä, vaan myös ottaa huomioon ihmisen luontainen käytös ja organisaation mahdollisuus puutteisiin.

Rakenteellisen sosiaalityön käsite on tullut 2010-luvulla vahvemmin käyttöön sosiaalityöstä keskustellessa. Sosiaalityön on nähty kaipaavan jo pitkään rakenteellista muutosta, mutta julkisen palveluiden elässä lamojen ja nousukausien mukana, on kehitystä tapahtunut enemmän yksilökohtaiseen tukemiseen. Palveluiden tuottamisen tuloksellisuus ja strateginen suunnittelu ovat tulleet vahvemmin osaksi sosiaalipalveluita. Niiden myötä on alettu keskustelemaan myös rakenteellisesta sosiaalityöstä. Eriarvoisuus on kasvanut, markkinaperusteiset arvot ovat osana myös sosiaalipalveluita sekä sosiaalityölle velvoitettujen selontekojen laajentuminen vaativat palveluiden tuottamisen tarkastelua uudella otteella. Rakenteellista sosiaalityötä kuvaavaa käsitettä ovat pohtineet muun muassa Anneli Pohjola, Merja Laitinen ja Marjaana Seppänen (2014). He kuvaavat rakenteellisen sosiaalityön ”pyrkivän vastaamaan niihin tarpeisiin, joissa sosiaalityöltä on peräänkuulutettu vahvempaa rakenteiden moniulotteista huomiointia ja yhteiskunnallista roolia” (Pohjola ym. 2014, 9-10).

Rakenteellista sosiaalityötä on syytä pohtia juuri tässä ajassa, kun kunta- ja palvelurakenteita uudistetaan. Myös vuonna 2012 sosiaalihuoltolain esityksessä vaadittiin rakenteellisen sosiaalityön mahdollisuuksien pohtimista kunnan palveluita suunnitellessa ja toteuttaessa. Uusi sosiaalihuoltolaki tulee voimaan vuonna 2015 ja se vaatii muutoinkin sosiaalipalveluiden päivittämistä ja kontekstin tarkistamista aikaan sopivaksi. (HE 108/2014.)

Vuonna 2015 uusittu sosiaalihuoltolaki toteaa, että rakenteellisella sosiaalityöllä tulee tuottaa hyvinvointia ja sosiaalisia ongelmia koskevaa tietoa sekä siinä tulee hyödyntää alan asiantuntemusta hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi. Rakenteelliseen sosiaalityöhön nähdään sosiaalihuoltolain puitteissa kuuluvan asiakastyöstä tuotettavan tiedon jakaminen ja työn vaikutuksista tiedottaminen. Lisäksi sosiaalihuollon asiantuntijuutta tulee hyödyntää kehittämistyössä ongelmien ehkäisemiseksi ja korjaamiseksi. Asiantuntijuutta tulee hyödyntää myös muussa kunnan suunnittelutyössä myös julkisten palveluiden ulkopuolella kunnan sosiaalityötä ja muita tukipalveluita kehittäessä. (L 1301/2014.) Uudistettu

sosiaalihuoltolaki velvoittaa kuntia hyvinvointisuunnitelman kaltaisesti asiantuntijoiden ottavan vastuuta hyvinvointitiedon tuottamisesta.

Anneli Pohjola (2014, 16–17) tuo esille näkemyksen, minkä takia rakenteellista sosiaalityötä kaivataan muuttuneessa yhteiskunnassa. Hänen näkemyksen mukaan sosiaalityössä asiakastyö on ruuhkautunut. Lisäksi se vie ajan sekä tilan sosiaalityön mahdollisuuksista toimia myös palvelujärjestelmän rakenteiden tai päätöksenteon tasolla. Myös asiakkaiden huolen aiheet ovat moninaisia ja niihin vastaaminen vaatii palveluiden uudelleen pohdintaan. Lisäksi sosiaalityössä ollaan asemoituna vähäosaisempien auttamiseen voimassa olevilla palveluilla, mihin tulisi samanaikaisesti suhtautua kriittisesti. Tämä laaja-alainen asiantuntijuus tarvitsee itselleen rakenteen, tavan ja oikean väylän tuoda esille oman asiantuntevan mielipiteensä.

Payne (2005) on myös pohtinut, kuinka sosiaalityön rakennetta pitäisi uudelleen järjestää. Hänen esittämässä jaottelussa refleksiivisyys-terapeuttinen orientaatio tarkoittaa, että sosiaalityö etsii yksilölle, ryhmälle tai yhteisölle parhaan mahdollisen tavan tukea yksilöllistä hyvinvointia, kasvua ja itsensä toteuttamista. Kaikki kolme perspektiiviä muodostavat kokonaisuuden, mutta reflektiivisyys-terapeuttinen käsite on pohja, mitä kaksi muuta käsitettä täydentävät. Tässä työntekijän tulee ymmärtää asiakkaan kokemusta ja saada siitä käsitys, jotta asiakas on vastaanottavainen työntekijältä palvelua ja ohjausta. Taustalla on sosiaalis-demokraattinen ajattelu, jonka mukaan jotta sosiaalista kasvua voi tapahtua tulee tapahtua myös taloudellista kasvua. Sosialistis-kollektiivisen näkemyksen mukaan yhteistyönä tulisi rakentaa tukiverkosto, jotta kansakunnan syrjäytyneimmät saisivat elämän hallintaan. Tämä tapa nähdään emansipatoriseksi eli alistuksesta vapautuvaksi ja muutoshakuiseksi. Tarkoituksena on saada yhteiskuntaa muuttumaan heikko-osaiset enemmän huomioivaksi. Tätä voidaan edistää esimerkiksi sosiaalisten ongelmien ja yhtymäkohtien esille nostamisena. Ajattelun taustalla nähdään sosialistinen näkemys taloudesta, jolloin sosiaalietuudet ja sosiaalityön suunnitelmallisuus edistäisivät tasa-arvoa ja sosiaalista oikeudenmukaisuutta. Kolmas näkökanta on individualis-reformistinen, jolloin tarkoitus on vastata yksilöllisiin tarpeisiin yksilön hyvinvoinnin edistämiseksi. Tällöin tarkoituksena ja työn tavoitteena on palauttaa yksilö hänen omalle hyvinvoinnin tasolle, jos jonkinlainen hyvinvoinnin riski on häntä koetellut. Taustalla on nähty olevan uusliberalistinen näkemys, jolloin valtion puuttuminen tulisi olla minimalistista ja yksilön vapaus korostuu. (Payne 2005, 8–11.)

Paynen ja Pohjolan lisäksi muun muassa Jorma Sipilä (1985) on jo 1980-luvulla nostanut esille yhteiskunnan ajankohtaisen toiminnan vaikuttavan sosiaalityöhön ja niiden tulisi olla vahvemmin vuorovaikutuksessa. Voidaan sanoa sosiaalityön toimivan yksilön ja yhteiskunnan välisissä suhteissa. Sosiaalityössä pyritään kehittämään ja palvelemaan molempia. Pohjola (2014, 18–19) pohtii, että suomalaisen yhteiskunnan muutoksissa sosiaalityön on aina haastavissa vaiheissa vaikea irrottautua yksilökeskeisestä työstä tarkastelemaan työtä laajemman jäsenyyksen kautta. Kuormittavissa tilanteissa pitäisi ennen kaikkea pyrkiä laaja-alaisempaan rakenteelliseen työhön asiakasmäärien kasvaessa ja keksimään keinoja ehkäisevään työhön. Marjatta Eskola (1981, 23, 29) on jo aikaisemmin pohtinut ja kuvaillut, että sosiaalityö aina kuvastaa yhteiskunnan ajanjaksoa. Eskola (1981, 24) on sanonut sosiaalityöntekijän olevan yhteiskunnan sosiaalipoliittisen muutoksen vaikuttaja.

Kyösti Raunio (2009) myös kuvaa, että sosiaalityötä ja erityisesti sosiaalityön toimintatapoja voidaan tarkastella erilaisista perspektiiveistä. Perinteinen ajattelu on, että sosiaalityö on organisaatiossa tapahtuvaa asiakastyötä, mutta tarkasteltaessa työn sisältöä erilaisesta perspektiiveistä voidaan saada siihen lisää ulottuvuutta ja merkittävyyttä. Raunio jaottelee sosiaalityön palvelujärjestelmäkeskeiseen, terapeuttiseen ja yhteiskuntakriittiseen perspektiiviin.

Edellä mainittujen asiantuntijoiden kuvaukset sosiaalityön mahdollisuuksista vahvistavat omaa näkemystäni siitä, että sosiaalityöllä on monipuolisesti annettavaa hyvinvointia tukevassa työssä. Sosiaalityön alan tulee omalla ammatillisella näkemyksellä ja osaamisella osallistua voimakkaammin keskusteluun, suunnitteluun sekä ennen kaikkea tiedottamiseen, kuinka hyvinvointia tukevaa työtä tulee tehdä.

Lastensuojelun sosiaalityössä tehdään yksilöllistä asiakastyötä palvelujärjestelmäkontekstissa. Asiakastyö voidaan nähdä myös terapeuttisena ja se voi toteuttaa terapeutista perspektiiviä. Sosiaalityön tehtävä on auttaa asiakasta ongelmien ratkaisussa ja vahvistaa häntä vaikeissa elämäntilanteissa. Mielestäni sosiaalityö kaipaa myös Paynen (1996) ja Raunion (2009) määrittelemän yhteiskuntakriittistä perspektiiviä, mikä kyseenalaistaa vallitsevan yhteiskunnallisen järjestyksen ja sen ammatilliset toimijat. Paynen käsite sosialistis-kollektiivisyydestä on eniten tätä yhteiskuntakriittisyyttä ja yhteiskunnan kehittämistä vaativa käsite. Raunio on kirjoittanut, että sosiaalisten ongelmien nähdään

nousevan yhteiskunnallisen järjestelmän kyvyttömyydestä vastata yksilöiden sosiaalisiin ja henkilökohtaisiin tarpeisiin. (Raunio 2009, 185–191.) Tämän näkemyksen mukaan sosiaalityön tulee tukea yksilöitä saada aikaan merkittäviä muutoksia elämässään ja yhteiskunnassa. Sosiaalityön tulee taistella tarvittaessa yhteiskunnan järjestelmää vastaan ja muuttaa sen ongelma kohtia tukeakseen asiakasta. Yhteiskuntakriittinen perspektiivi koskee asiakastilannetta. Payne on todennut, että yhteisellä toiminnalla voidaan vahvistaa voimia muun muassa eriarvoisuutta, epäoikeudenmukaisuutta ja alistamista vastaan. Puhutaan niin sanotusta empowering käsitteestä, kun yhteisvoimalla pyritään luomaan uusia yhteiskunnallisia käytäntöjä, arvoja ja asenteita. (Payne 1996, 2, 33, 126–128.) Myös Jari Heinonen (2014) puhuu empowerment käsitteestä tarkoittaen valtaistumista. Heinosen mukaan sosiaalityön tavoite on vaikuttaa yhteiskuntaan. Sitä on mahdollista toteuttaa rakenteellisen sosiaalityön kautta, jossa keskeistä on valtaistuminen ja asianajo. Heinosen näkemyksen mukaan huono-osaisempien asema on heikentynyt niin yhteiskunnassa kuin palvelujärjestelmässä yhä enemmän. Se velvoittaa sosiaalityötä kehittymään ja vaikuttamaan. Heinonen kuvaa empowerment käsitteen tarkoittavan rakenteellisesta sosiaalityöstä puhuttaessa, että edellytetään muutosta niin yksilössä kuin yhteiskunnassa. Käsite nähdään tarkkaan tarkoittaen vallan hallintaa ja yksilöstä lähtevää voimaantumista. Vahva ajatus käsitteellä on tuoda muutosta ja koko valtajärjestelmää voidaan haastaa muuttumiseen. (Heinonen 2014, 52–53.)

Edellä monet asiantuntijat kehottavat tarkastella sosiaalityötä asiakastyön ohella yhteiskuntakriittisesti. Payne (2005) ja Raunio (2009) puhuvat sosiaalityön perspektiivesitä ja heidän jälkeen on tullut käsite rakenteellisesta sosiaalityöstä. Nämä teoreetikot kannustavat sosiaalityön ja organisaatioiden omien toimintatapojen tarkasteluun. Pohdin, että lastensuojelulaissa on huomioitu tämä kehittymisen ja mukautumisen tarve. Se tulee esille lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmalla. Hallituksen esityksessä (HE 252/2006) lastensuojelulain valmisteluvaiheessa todettiin, että hyvinvointisuunnitelman tulee tukea järjestelmän muutoksen mahdollisuuksia. Mielestäni hyvinvointisuunnitelman on mahdollisuus olla joustava ja muuttua kunnan tarpeisiin. Siinä voidaan sopia kunnan hyvinvointityön painopisteistä paikallisesti eikä tarvita lain muutoksia. Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma on hyvä osoitus innovaatiosta, millä voidaan pysyä mukana yhteiskunnan muutoksessa ja miten siihen voidaan vaikuttaa.

Edelleen näissä sosiaalityötä teorioivissa näkökannoissa korostuu se, että sosiaalityöllä on näkökantoja annettavana laajemmin, ei vain asiakkailleen. Sosiaalityöntekijän työote voisi olla enemmän koko yhteiskuntaa kehittävä. Hyvinvointisuunnitelma voisi olla yksi työväline, jossa sosiaalityön näkökanta voisi olla vanhemmin esillä ja siten vaikuttaa kunnan hyvinvointityöhön.

Aikaisemmin jo käsittelin Sirkka Rousun (2007) väitöskirjaa. Hänen tutkimuksen tulosten pohjalta on tehty valtakunnallisesti käytössä olevat ohjeet lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman laatimiseen. Hän on omassa pohdinnassaan rakentanut kattavan näkemyksen siitä, että suurimmat esteet tuloksellisuudelle lastensuojelun asiakastyössä saattavat olla muualla kuin itse asiakastyössä. Haasteet voivat olla esimerkiksi organisaation rakenteissa ja toimintaedellytyksissä. Hyvinvointisuunnitelman ohjeistus on paljolti tullut juuri Rousun tutkimuksen tuloksista. Tutkimuksesta on noussut esille lastensuojelun tuloksellisuuden arvioinnin keskeiset tekijät. Rousu nostaa esille argumentin, että lastensuojelun arviointikeskustelua on monesti käyty siitä, kuinka kyvykkäitä vanhemmat ovat huolehtimaan lapsista. Vähemmän on nostettu keskusteluun se, miten organisaatio seuraa ja arvioi lastensuojelutyössä onnistumista. Rousun mielestä organisaation tulisi kuitenkin olla erityisen selvillä työnsä vaikutuksista lapsen ja perheen elämään. Yksinkertaisesti työn tuloksien arvioimiseksi tarvitaan tietoa. Koska kokonaisvaltainen hyvinvointi on varsin riippuvainen kaikista lasten, nuorten ja perheiden myönteisiä vaikutuksia antavista palveluista, silloin tarvitaan kaikista näistä myös tietoa. Rousun näkemyksen mukaan lastensuojelulain mukainen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma on tämänlaisen tiedon kerääjä. Rousun tutkimuksessa nousi esille viisi kriittistä menestystekijää, mitkä vaikuttavat ehdottomasti lastensuojelun tuloksellisuuteen eli siihen, että lastensuojelussa voitaisiin onnistua. Menestystekijät on jaoteltu kolmeen perusedellytykseen ja kahteen vaikuttavuuden menestystekijäryhmään. 1) Vankka asiakaslähtöinen organisaatio, 2) osaaminen vastaa lastensuojelun ajankohtaisia vaatimuksia, ja 3) toimintaprosessit edistävät asiakkaan voimavaraistumista. Vaikuttavuuteen liittyy: 4) nimenomaan asiakas kokee elämänlaatunsa kohentuneen ja 5) lapsen ja nuoren kasvun riskiolosuhteet vähenevät, ja näin lastensuojelun pitkän aikavälin toiminta on kustannusvaikuttavaa. (Rousu 2007, 4, 9–11.)

Myös Rousu (2007) on nostanut esille näkemyksen, että sosiaalityöllä voidaan vaikuttaa myös organisaatioon ja vaatia sen kehittymistä. Rousu on nostanut esille hyvin perustellen

sen, että hyvinvointisuunnitelman tarkoitus on tehostaa työtä, tuottaa tuloksia ja hyvinvointia ja siten myös vähentää kuluja korjaavasta työstä. Podin lastensuojelun sosiaalityössä muodostuvan asiantuntijan näkemys hyvinvoinnin tukemisen mahdollisuuksista ja siten se on tärkeä tiedonantaja omasta ammattitaitoisesta näkökulmastaan lasten hyvinvoinnin tilasta. Lisäksi lastensuojelun sosiaalityössä saattaa muodostua erityinen näkökanta, kuinka lasten hyvinvointia tulee tukea peruspalveluissa ennen lastensuojelun interventiota, koska lastensuojelussa tavataan valtava määrä erilaisia lapsia ja perheitä.

3 LASTEN JA NUORTEN HYVINVOINNIN MÄÄRITTELYÄ

Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman tarkoitus on nostaa esille lasten ja nuorten hyvinvointi ja sen tukeminen. On tärkeää ensin miettiä, mitä hyvinvointi on ja mihin hyvinvoinnin tukemisella pyritään yhteiskunnan palveluiden kautta. Hyvinvointia voidaan käsitellä subjektiivisena tunteena sekä objektiivisena asiana. Pohdin hyvinvointia Suomessa, mutta myös hieman kansainvälisestäkin tarkasteltuna. Myöhemmin pohdin vielä lastensuojelun näkökulmasta erityisesti lasten hyvinvointia.

Tarkastelen tutkielmassani hyvinvointia erilaisista näkökulmista, kuten myös poliittisten ja hallinnollisten asiakirjojen kautta. Satka ym. (2011) tuovat myös esille, että lapset ja nuoret ovat saaneet 2000-luvun kuluessa poikkeuksellisen paljon tilaa hallitusohjelmissa ja muissa poliittista ohjeistusta ja suuntaa antavissa asiakirjoissa. Mielestäni on merkittävää tietää millaista hyvinvointityötä erilaisissa asiakirjoissa oletetaan, toivotaan ja ohjeistetaan tehtäväksi.

3.1 Hyvinvointi käsitteen määrittelyä

Jo Aristoteles on yli 300 vuotta ennen ajanlaskun alkua pohtinut hyvän elämän sisältöä – nykytermillä sanottuna hyvinvointia. Aristoteleen mukaan ihmisen toteuttaessa ihmisyyteen kuuluvia olennaisia tehtäviä, hän elää hyvää ja onnellista elämää. Ihminen on järkevä ja osaa myös tuntea sekä haluta. Nautinnonhalun ja kunnianhimon ei tule liiasti ohjata ihmisen elämää, vaan pitää pystyä silti järjen alaisiin ratkaisuihin. (Aaltio 2013, 51.) Muun muassa Juha Sihvola (1994) on käsitellyt Aristoteleen käsitystä hyvinvoinnista ja on suomentanut Aristoteleen tekstejä. Sihvolan mukaan Aristoteles on korostanut, että ihminen vaatii kasvatusta eikä ihmisen elämästä voi itsekseen tulla hyvää. Kasvatus ei kuitenkaan suojaa ihmistä erilaisilta sattumuksilta. Onnellisuus tuo kuitenkin edellytyksiä ja valmiuksia elää ilman suurempia riskejä. (Sihvola 1994, 46, 60–61.)

Hyvinvoinnista voidaan puhua subjektiivisena ja objektiivisena hyvinvointina. Subjektiiviseen hyvinvointiin kuuluvat sosiaaliset suhteet, onnellisuus ja itsensä toteuttaminen. Objektiivista hyvinvointia on muun muassa terveys, elinolot ja toimeentulo. (Moisio,

Karvonen, Simpura & Heikkilä 2008, 14–15.) Suomalainen sosiologi Allardt (1976) on määritellyt hyvinvointia eri viitekehyksistä sekä elintason (welfare) että elämänlaadun (well-being) käsitteiden kautta. Hän on todennut elintason ja elämisen koetun laadun olevan molempien tärkeitä. Hänen mielestään hyvinvointia ei voida määrittellä pelkästään objektiivisesta näkökannasta vaan tulee huomioida myös subjektiivinen näkökulma. Allardt (1998) kuitenkin myöhemmin kritisoi käytössä olleita indikaattoreita, joilla pyrittiin mittaamaan hyvinvoinnin subjektiivista ja objektiivista kokemusta. Allardt (1976) jäsensi hyvinvointia kolmella osa-alueella: having, joka sisältää materiaaliset ja muut perustarpeet, loving tarkoittaen perhe-, ystävyys ja yhteisyyssuhteita sekä being tarkoittaen itsensä toteuttamista, arvonantoa, korvaamattomuutta, poliittisia resursseja, mielenkiintoista tekemistä. Hyvinvointia tulee tarkastella monitasoisesti ja huomioiden useita tekijöitä. Tarkasteluun tuo haastetta se, että osa-alueiden keskinäisiä yhteyksiä tunnetaan huonosti. Allardt ajatteli ihmisten hyvinvoinnin tarpeita samankaltaisesti kuin Abraham Maslow (1943) kuuluisassa tarvehierarkiassaan. Maslow asetti ihmisten elintarpeet hierarkisesti järjestykseen. Kaikkein tärkeimmäksi tarpeeksi Maslow asetti ihmisen fysiologiset tarpeet, jonka jälkeen on turvallisuuden tarve ja kolmantena rakkauden, arvonannon sekä itsensä toteuttamisen tarve. Hyvinvoinnin määrittelemisen on arvosidonnaista. Myös Allardt (1976) näkemyksen mukaan hyvinvoinninmääritelmiä ohjaa arvosidonnaisuus. Hänen mukaansa näihin arvoulottuvuuksiin vaikuttaa tieto, miten ihmiset kokevat ja kärsivät sekä ihmisten asettamat tavoitteet, joilla he ilmaisevat yhteiskunnallista toimintaa.

Hyvinvoinnin määritelmänä nykypäivänä on Suomessakin yleisesti pidetty bruttokansan tuotetta, mitä on myös kritisoitu. Sillä voidaan osoittaa rahavirtojen kulkua, mutta sen ulkopuolelle jäävät tosiasialliset tiedot, mitä lasten ja nuorten hyvinvointia kuvaavista tilastoista on mahdollista saada sekä muu subjektiivinen hyvinvointi. Aaltion (2013) mukaan hyvinvoinnin laskemiseen tulee ottaa huomioon myös ympäristötekijät, jotta talouskehitys tai materialistisen hyvinvoinnin kasvattaminen olisi myös ekologista ja kestävä kehityksen mukaista. Hän nostaa esille, että hyvinvoinnin edistämiseksi on puhuttu myös talouden laskusta tai tasaantumisesta hyvinvoinnin nostattamiseksi. On myös olemassa sosiaali-indikaattoreita, joilla on tarkasteltu väestön elinikää, imeväiskuolleisuutta, köyhyyttä, lukutaitoa, koulutustasoa ja poliittista aktiivisuutta. Aaltion selvitys käsitteestä kuvailee objektiivista hyvinvointia. Tämän lisäksi on vielä haluttu tietää subjektiivinen kokemus hyvinvoinnista, jolloin on kysytty ihmisten tyytyväisyyttä, koke-

musta terveydestä ja onnellisuudesta. Esimerkiksi lukutaito hyvinvoinnin mittarina ei vielä kerro yksilön kokemusta omasta hyvinvoinnistaan. (Aaltio 2013, 52–53.)

Hyvinvointitutkimuksen piirissä hyvinvointia määritellään mikro- ja makrotasoilla. Sitä määritellään niin yksilön kuin yhteisön tasolla ja hyvinvointitutkimus on moniulotteista ja monitasoista. Hyvinvointitutkimuksen piirissä ollaan samaa mieltä, että hyvinvoinnin käsite on moniulotteinen. Tutkimusta tehdessä nämä hyvinvoinnin ulottuvuudet valitaan ja määritellään aina uudestaan tutkimusintresseistä riippuen. (Opetus ja kulttuuriministeriö 2011, 44.) Hyvinvoinnin käsitteellä kuvaillaan, kuinka hyvää ja onnellista yksilön elämä on. Hyvinvointia tulee kuitenkin tavoitella oikeudenmukaisesti sekä oikeuksien ja velvollisuuksien rajoissa. Moraaliset ja eettiset arvot ohjaavat hyvinvoinnin tavoittelua, kuten myös muita ihmistieteiden tutkimuskohteita. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 32.) Yhteiskunnalla ja julkisella vallalla on erityiseksi tehtäväksi annettu kansalaisten hyvinvoinnin edistäminen. (Laitinen 2008, 33–35.)

Aaltio (2013) puhuu hyvinvoinnista vahvasti yhteiskunnan hyvinvointipalveluiden kautta. Hän käsittelee hyvinvointipalvelujen neljää roolia. Hänen mukaansa hyvinvointipalveluiden olemassaolo on elämänhallinnan perusedellytys, hyvinvointipalvelut tukevat elämänhallintaa kuormittavassa tilanteessa, tieto palvelujen olemassaolosta vahvistaa yksilön yleistä luottamusta omaan pärjäämiseen sekä hyvinvointipalveluiden tehtävänä on tukea ihmisen omaa vapautumisen tunnetta lisäämällä ihmisten kriittistä tietoutta. Hyvinvointia on myös ihmisten henkilökohtainen hyvinvointi. Yhteiskunnan hyvinvointipalveluihin kuuluvat muun muassa terveys-, sosiaali-, työ-, koulutus- ja asuntopolitiikka. Hyvinvointipalveluiden sisällöllisiksi tehtäviksi kuuluu esimerkiksi toimeentulon turvaaminen, väestön hyvinvoinnin lisääminen sekä sosiaalisten ongelmien ehkäiseminen. (Kautto 2002, 11–13.) Hyvinvointia tukevien palveluiden sisältö on toisaalta sitä, mikä perinteisesti kuuluu yksilölle ja perheille. Kuitenkin edelleen perheen merkitys on suuri hyvinvoinnin sisällöllisten tehtävien toteutumiseksi. (Moisio ym. 2008, 19–20.)

3.2 Hyvinvoinnin nykytilan tarkastelua

Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmia lukemisen ja tulkitsemisen taustaksi on tärkeää selvittää tämän hetkistä suomalaisten hyvinvoinnin tilaa. Suomalaisten hyvinvointi ja

terveys on 2010 luvulla kokonaisuudessaan kasvanut. Kuitenkin myös eriarvoisuus on samanaikaisesti lisääntynyt. Maailman terveysjärjestön, WHO:n, mukaan sosiaaliset tekijät eli ne mihin yksilö itse voisi mahdollisesti vaikuttaa tarkoittaen elin-, työolo- ja ikääntymisen olosuhteita, ovat vastuussa terveyseroista. Valtion politiikalla tehdään valintoja näihin asioihin, sitä varten hyvinvointia tulee mitata eri tavoilla, jotta saadaan tietoa päätöksenteon tueksi. Suomessakin on eletty viime aikoina jatkuvaa rajua säästölinjaa talouskriisin paineessa, jolloin päätöksenteko on vielä rajumpaa. Nyt täytyy säästää myös sieltä, mistä nämä tunnusluvut eivät antaisi tehdä säästöjä. (Vaarama, Moisio & Karvonen 2010, 5.)

Elina Aaltio (2013) pohtii hyvinvointia ja sen saavuttamisen mahdollisuuksia. Hän nostaa esille, kuinka nyt käydään keskusteluja, miten hyvinvointia tukevat palvelut tulisi järjestää – yksilöiden vai yhteiskunnan tarpeita varten. ”Hyvinvointi on murroksessa. Erityisesti se, mitä sillä tarkoitetaan, kuka sitä tuottaa ja millä keinoin (Aaltio 2013, 11).” Suomesta on puhuttu hyvinvointivaltiona ja julkisin varoin on tuotettu hyvinvointipalveluita. Nyt pohditaan, vastaavatko palvelut tarpeita tai tuottavatko ne hyvinvointia, jolloin ihmiset ovat tehokkaasti mukana työelämässä ja lisäksi suuri pohdinta on, kuinka paljon palvelut voivat maksaa, kuka ja miten ne maksetaan. Kunnilla on säilynyt palvelujen järjestämistä vastuu, mutta palveluja tuottavat kunnat, järjestöt ja yksityiset yritykset. Se onko tämä edullinen ja oikeudenmukainen järjestelmä, myös siitä voidaan keskustella kriittisesti. Palveluiden kilpailuttaminen tuo eroja tasoon, laatuun ja hintaan. Se on tuottanut toisaalta lisää byrokratiaa, kun näitä palveluntuottajia tulee valvoa. Järjestelmä ei välttämättä ole luonut lisää hyvinvointia, mutta se on aukaissut kaupan ja kilpailun, mikä talouden kasvun ja vapaiden markkinoiden ajattelun kannalta on kehittyvä muutos. (Aaltio 2013, 11–16.)

Suomalaisessa yhteiskunnassa sosiaaliturvalla voidaan nostaa kaikkien pienituloisten elintason siten, että he eivät ajaudu äärimmäiseen köyhyyteen. Köyhyysrajaa ja toimeentuloa verrataan tämän hetken yhteiskunnan yleiseen elintason. Väestö on rikkaampaan kuin koskaan, silti Suomella on heikompi mahdollisuus ylläpitää voimassa olevaa palvelujärjestelmää. Käytössä oleva laaja ja monirakenteinen palvelu- ja tulonsiirtojärjestelmä ylläpitää suurta hallintoa sekä byrokratiaa. Se kasvattaa myös kuluja. Lisäksi byrokraattinen hallinto vaatii oikeudellistumista sekä kansalaiset vaativat itselleen palveluita ja sosiaaliturvaa oikeusteitse. Vaikka se nähdään oikeudenmukaisena, niin se myös kasvattaa kuluja. Koska hyvinvointipalvelutyö vaatii henkilöstöä, sen tuottavuutta ei voida kasvattaa. Henkilöstö-

kulut puolestaan vain nousevat. Vaikka järjestelmä rasittaa taloudellisesti, niin tämänlainen pohjoismainen hyvinvointimalli on kansainvälisessä vertailussa koettu ylivoimaisesti parhaimmaksi. Sen paremmuus on nähty niin sosiaalisesti kuin myös taloudellisesti. (Vaarama, Karvonen, Kestilä, Moisio & Muuri 2014.)

Aaltio (2013) puhuu teoksessaan, kuinka 1960-luvulla sosiaalityön ja sosiaalietuuksien oli tarkoitus tuottaa markkinoille parempaa taloutta. Nähtiin, että aktiivinen, mukavuuksiin totuttautuva, koulutettu ja terve kansalainen on motivoituneempaa ja tuottavampaa työvoimaa. Ajateltiin, että niin on parempi kuin köyhydessä passivoituva yksilö. Tähän päivään tultaessa sosiaalipolitiikka on muuttunut siitä, että panostamisella ajatellaan tulevan tuottavaa – nyt sosiaalimenot nähdään painolastina ja huonosti tuottavana sijoituksena talouspolitiikan kautta. Sosiaalietuusjärjestelmän rahoittaminen nähdään heikentävän kilpailukykyä turhana menoeränä. Se vaikuttaa myös lapsille ja perheille suunnattuihin tukiin ja palveluihin siitä huolimatta, että edellisissä luvuissa tuli esille, miksi juuri kyseen omaiseen kohderyhmään olisi tärkeä panostaa. (Aaltio 2013, 15–17.)

Vaarama, Munkkila ja Hannikainen-Ingman (2014, 35–36) ovat tutkineet suomalaista hyvinvointia ja verranneet tuloksia samankaltaiseen vuonna 2009 tehtyyn tutkimukseen. He toteavat, että vaikka voidaan todeta, että suomalainen väestö voi paremmin niin kuitenkin väestö on jakautunut. Jakautumista on tapahtunut elämänlaadun, hyvinvoinnin ja terveyden kokemisessa. Kaikkein parhaimmaksi hyvinvointia tukevaksi avuksi on nähty olevan työ ja siitä maksettava kohtuullinen palkka. Tutkijat tuovat esille hyvinvointia edistäväksi toimenpiteeksi parannuksia, joilla tulee vaikuttaa nyt osattomaksi kokevien asemaan. Eriarvoisuutta nähdään mahdolliseksi vähentää koko väestön terveyttä, koulutusta ja hyvinvointia tukevalla politiikalla. Lisäksi tarvitaan konkreettisia toimenpiteitä työ- ja asuntoasioihin sekä parannuksia sosiaaliturvaan.

Olen tuonut esille, että suomalaisen hyvinvointivaltion on nähty olevan kriisissä. Kuitenkin esillä on myös toinen näkemys, että asia on päinvastoin, kun oli selvitetty suomalaisten mielipiteitä asiasta. (Vaarama, Karvonen, Kestilä, Moisio & Muuri 2014b, 323.) Hyvinvointivaltiota kannatetaan edelleen vahvasti, kuten myös julkisia palveluita. Suomessa jälleen ollaan taloudellisessa taantumassa. Se ei kuitenkaan tarkoita sitä, että hyvinvointi koettaisiin sen mukaan huonoksi. Toisinaan taloudellinen epävakauden aika saatetaan nähdä mahdollisuutena hidastaa jatkuvaa ja kiihtyvää kehityskulkua. Taantuma vaikuttaa

julkiseen talouteen verotulojen vähentymisellä, bruttokansantuotteen pienentymisellä ja kasvavalla työttömyydellä. Julkinen talous ei pysty sopeuttamaan menojaan niin nopeasti ja yksinkertaisesti kuin yksittäinen kotitalous. (Vaarama ym. 2014b, 322–323.)

Lapsilla kaikki on vielä avointa ja mahdollista. Heidän osallistumista omaan yhteisöön ja kulttuuriin tuetaan koulutuksen, neuvolatoiminnan ja terveydenhuollon kautta. Katsotaan, että riittävä terveys ja hyvinvointi edistävät lapsen elämänhallintaa. Monesti palvelut luovat uskoa, että tarvittaessa yksilö saa apua ja siten jo sillä tiedolla pärjää haastavissakin tilanteissa. Nykyisellään palvelut pyrkivät tuottavat kokonaisvaltaista hyvinvointia, mikä koetaan yhteiskuntaa hyödyttävänä eikä ota huomioon yksilön omia tarpeita. Yksilöllisellä palvelun tuottamisella koetaan, että hyvinvoinnin ollessa subjektiivinen kokemus palvelut kohdentuisivat oikein.

Hyvinvoinnin määrittely bruttokansantuotteen mittarin keinoin on todettu muun muassa ympäristöliikkeen ja ilmastonmuutoshuolen kautta liian suppeaksi tavaksi määrittellä kansakuntien ja erityisesti lasten hyvinvointia. On osoitettu, että korkeampi bruttokansantuote ei korreloi hyvinvoinnin kanssa. Suomessa ja kansainvälisesti on pyritty löytämään keinoja, joilla voidaan mittareissa huomioida niin taloudellinen kuin sosiaalinen hyvinvointi sekä kehityksen kestävyys. Muun muassa OECD (The Organisation for Economic Co-operation and Development), mikä on taloudellisen yhteistyön ja kehityksen sekä kehittyneiden markkinatalousmaiden yhteistyöjärjestö on uudestaan kiinnostunut indikaattoreista, jotka mittaavat hyvinvointia ja yhteiskunnan kehittymistä. OECD toimii asiantuntijaorganisaationa, joka tukee ja kehittää jäsenmaissa tehtävää talous- ja yhteiskuntapoliittista päätöksentekoa. OECD:n kautta on koottu tiedemiesryhmän selvitys viimeaikaisista tieteellisistä käsityksistä hyvinvoinnin mittaamisesta. Selvitys käsittelee yhteiskunnan taloudellisen ja sosiaalisen kehityksen kestävyuden sekä ympäristön tilan arvioimiseksi tarvittavan tiedon määrää, laatua ja kehittämisen tarvetta. Selvityksen tiedot koostuu niin sanotuista kansantaloustietoihin. Sen lisäksi hyödynnetään tietoa talous- ja sosiaalitalastollista tietoa, mikä kuvastaa, miten hyvinvointi jakautuu, mitä edellytyksiä hyvinvoinnin toteutumisella voi olla. Bruttokansantuotteen lisäksi olisi tärkeää kerätä tietoja kotitalouksien varallisuudesta, kuten myös tulojen ja varallisuuden jakautumisesta. Lisäksi kotitalouksien itselleen ja toisilleen tekemät markkinattomat palvelut sekä vapaa-ajan määrä olisi huomioitava kansantuotteen rinnalla. Osa hyvinvointia on myös terveys, koulutus, poliittiset vapaudet ja hallinto, sosiaaliset suhteet, turvallinen ympäristö sekä

taloudellinen ja fyysinen turvallisuus. Nämä kaikki antaa näkökantaan siihen, miten nykyisiä palveluita tulee suunnitella, mitä tulee ottaa huomioon ja mistä saadaan tieto suunnittelun tueksi. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2011, 12–13; Valtiovarainministeriö.)

Hyvinvointia tarkasteltaessa on nostettu esille enemmän ihmisten omat kokemukset hyvinvoinnista. Kuten Aaltio (2013) otti esille, pitkään käytössä olleet hyvinvointimittarit, kuten bruttokansantuote, eivät tosiasiallisesti tuo esille koettua hyvinvointia. Toisena tämän ajan tunnusmerkkinä on, että enää ei argumentoida onko tuloerot hyvä vai huono asia vaan nähdään, että hyvinvoinnin erojen kasvamista tulee hillitä. Tuloeroja ei voida poistaa, mutta erojen laajentumista tulee voida hidastaa. Yhä laajemmin ajatellaan hyvinvointierojen kasvun heijastuvan sosiaaliseen koheesioon ja luottamukseen. Hyvinvoinnin eroja pohtiessa tulee olla määritelty, mitä hyvinvointi tarkoittaa. Yleisesti sen on katsottu tarkoittavan terveyttä, materiaalista hyvinvointia sekä koettua hyvinvointia. Hyvinvoinnin eroista puhuttaessa käsitetään yleensä terveyttä ja materiaalisia eroja. On todettu sosio-ekonomisen aseman vaikuttavan terveyteen. Varakkaampien ja koulutettujen eliniän ennuste on korkeampi kuin pienempituloisten ja vähemmän koulutettujen. Tähän on pyritty vaikuttamaan suoralla politiikalla, kuten terveysasioista tiedottamisella, epäterveellisen ruoan verojen korotuksella sekä yhtenäisellä oikeudella terveydenhoitoon. Jälkimmäiseen on nähty viime aikoina olevan suuri haaste. Suurituloiset käyttävät yksityisiä palveluita, työikäiset työterveyspalveluita ja pienempi tulosten on vaikea maksaa kunnallisen terveydenhoidon poliklinikka maksuja. (Vaarama ym. 2010, 11–12.)

Ihmisten koettu hyvinvointi on Suomessa yltänyt tämänhetkiselle tasolle jo 1960-luvulla. Samaan aikaan bruttokansantuote on noussut jatkuvasti ja viime vuosina yhä enemmän. Se ei kuitenkaan ole nostanut koettua hyvinvoinnin tasoa. Koettu hyvinvointi voidaan näin sanoa eroavan materiaalisesta hyvinvoinnista. Ihmiset arvioivat omaa asemaa myös vastavuoroisuuden ja oikeudenmukaisuuden kautta. Erilaiset sosiaaliset asemat hyväksyttäisiin, jos se toteuttaisi edellä mainittuja vastavuoroisuutta ja oikeudenmukaisuutta. Nyt suurten tuloerojen on nähty tuottavan luottamuspulaa ja eriarvoisuuden tunnetta. (Vaarama ym. 2010, 12–13.)

On tärkeää tietää julkisten menojen tunnuslukuja ymmärtääkseen nykyistä hyvinvoinnin määrittelyä ja nykytilaa. Sosiaali- ja terveysmenot olivat vuonna 2008 55 % kaikista julkisista menoista. Näistä kaksi kolmasosaa oli tulosiirtoja, joista taasen yli puolet eläke-

menoja ja erityisesti työeläkettä. Mietin, että julkisessa keskustelussa puhutaan paljon laiskoista ja juopoista, jotka kuluttavat valtion kaikki rahat. Tämä numeroiden faktatieto osoittaa, että tuloeroja pyritään kaventamaan välttämättömästi. Suurin menoerä sosiaali- ja terveysalan menoista on kansalaisten itse työllä ansaittu eläke. Siis valtiolla säästöissä ollutta rahaa, mikä jaetaan uudelleen. Tulevaisuuden menojen kasvuista valtaosa menee työeläkkeisiin. Menoihin vaikuttavat työiän nostaminen, työllisyyden tilanne ja syntyvyys. Mielestäni on tärkeää tehdä poliittisia päätöksiä, missä huomioidaan tulosiirrot. Lisäksi on tärkeää pohtia, miten tuloeroihin ja tulosiirtoihin voitaisiin vaikuttaa. Syntyvyys lisää valtion tuloja, jolloin on tärkeää miettiä, miten syntyvyyttä ylläpidetään ja sen takia keskusteltu vanhemmuuden ja perheiden taloudellisesta tukemisesta on merkittävää. (Vaarama ym. 2010, 20–21.)

Pohdittaessa suomalaista hyvinvointia tulee tällä vuosikymmenellä tarkastella hyvinvointia myös lähialueilla ja erityisesti Euroopassa ja EU alueella. Suomi ei voi olla oman tien kulkija ollessaan osa eurooppalaista yhteisöä. Ristiriitaa aiheuttaa se, että halutaan pitää kiinni perinteisestä hyvinvointivaltion mallista. Ulkoapäin tulee kuitenkin tuulet muutokselle ja rajat ovat aukaistu Euroopan vapaankaupan myötä, jolloin sosiaalipalveluita ja etuuksien käyttävän joukon profiili on myös muuttunut. Myös kansalaisuuden käsite on muuttumassa. Aiemmin opitut kansalaisen oikeuksien ja velvollisuuksien käsitteet venyvät. Kansalaisen oma vastuu ja valinnanvapaus ovat nousseet esille, kun myös yksityinen ja julkinen palvelun tuotto on sekoittunut. Lisäksi kansalaisten osallistuminen keskusteluun, suunnitteluun ja päätöksentekoon on sekä lisännyt vaatimuksia, mutta myös kannustanut uudistukseen. Kansalaisten luottamus hyväntahtoiseen vallanpitäjään on vähentänyt ja luottamusta haetaan enemmän oikeuden ja lakimiesten kautta. Kansalaiset silti edelleen haluaa yhtäläisiä oikeuksia, tasa-arvoista kohtelua ja vapaiden markkinoiden mahdollisuuksia. (Hvinden & Johansson 2007, 3-4.)

3.3 Lasten hyvinvointi Suomessa

Vanhasen hallituskaudella vuosina 2003–2007 hallitusohjelmassa sitouduttiin vähentämään lasten, nuorten ja perheiden pahoinvointia ja syrjäytymiskehitystä sekä vähentämään lapsiperheiden köyhyyttä. Tämän linjauksen jälkeen vuonna 2008 uudistettuun lastensuojelulakiin nostettiin lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma, jolloin kyseisen

hallituksen sitoutuminen vahvistettiin vaalikautta pidemmäksi tavoitteeksi ja tarkastelun kohteeksi. Lapsiperheiden köyhyys ja köyhtyminen on ollut kasvavaa 1990-luvun jälkeen vaikkakin lamasta ehdittiin nousta ennen uutta talouskriisiä. Tulojen riittämättömyyden lisäksi lapsiperheissä on koettu haasteita jaksamisessa ja perheissä on lisääntynyt mielenterveysongelmat sekä kasvatus- ja perheneuvolapalveluiden tarve. Lisäksi lastensuojelun avohuollon ja huostaanottojen määrät ovat kasvaneet. Lastensuojeluasiakkuuksien taustalla on vanhempien kuormittunut tilanne sekä vanhempien ja nuorten mielenterveys- ja päihdeongelmat. Lastensuojelunperheillä toimeentulo-ongelmat ovat hyvin yleisiä. Lapsiperheiden tulokehitys on jäänyt jälkeen yleisestä talouskehityksestä ja hintojen nousta. Erityisesti yksinhuoltajaperheet ovat taloudellisesti hyvin ahtaalla. On nostettu esille paradoksi, että lasten köyhtymistä ja muunlaista huolta on tutkittu ja on havaittu lasten pahoinvoinnin lisääntyneen, silti ei kuitenkaan ole tehty mitään ratkaisevia poliittisia muutoksia asian korjaamiseksi. (Vaarama ym. 2010, 198–200, 211–212.)

Lapsiasianvaltuutettu on tehnyt kattavana selvityksen vuonna 2014 suomalaisten lasten hyvinvoinnista. Selvitys on tarkoitettu kotimaiseen käyttöön, mutta sillä raportoidaan myös suomalaisten lasten hyvinvoinnista YK:lle. Lapsiasianvaltuutettu on tarkastellut hyvinvointia tilastojen kautta ja tiedonkeruu perustuu pitkäaikaisiin ja toistuviin tutkimuksiin. Selvityksen mukaan suurin osa suomalaisista lapsista voi hyvin, mutta eriarvoisuus on kasvanut. Eriarvoistumista tapahtuu niin taloudellisesti kuin myös huolenpidon tasolla. Kun suurimmalla osalla menee hyvin, niin pienellä osalla suomalaisista lapsista ja nuorista ongelmat jatkuvat ja kärjistyvät. Selvitys on hyvin kattava kuvaus tämän hetken tilanteesta ja se rohkeasti ottaa kantaa myös kehitysehdotuksilla, miten tilanteeseen tulee reagoida. Lapsiasianvaltuutettu tuo esille eriarvoistumisen korostuessa, että muuttuneen kehityksen oikaisemiseksi palveluita ja tukea tulee rohkeasti uudistaa, jotta ne vastaavat tämän hetken tarpeita. Hyvinvoivaa enemmistöä heikkolaatuiset palvelut eivät haittaa, mutta apua tarvitsevat kärsivät siitä. Lapsiasianvaltuutettu toteaa selvityksessään, ”*kun läheiset ihmissuhteet toimivat, lapset pärjäävät* (Lapsiasianvaltuutettu 2014, 8).” Huono-osaisuuden nähdään muodostuvan vanhempien kohtaamisen vähyydestä, huolenpidon puutteista, yksinäisyydestä, koulussa tapahtuvasta kiusaamisesta, heikosta lukutaidosta, harrastemaksujen suuruudesta sekä pitkään jatkuneesta heikosta taloudellisesta tilanteesta kotona. Eriarvoisuuden nähdään kasvavan, koska palvelut eivät ole oikea-aikaisia. Ne eivät pysty auttamaan ajoissa edellä mainituissa tilanteissa. (Lapsiasianvaltuutettu 2014.)

Lasten pahoinvoinnin käsite on noussut tällä hetkellä enemmän esille suomalaisten lasten hyvinvoinnista käytävässä keskustelussa. Aiemmin keskustelua johti ajatus, että suomalaiset lapset voivat hyvin. Se onko pahoinvointi lisääntynyt ja hyvinvointi heikentynyt ei ole selvää. Ennemminkin lasten pahoinvoinnin käsite on tullut vallitsevaksi käsitteeksi mediassa niille asioille, mitkä saattavat uhata lasten hyvinvointia. (Forsberg & Ritala-Koskinen 2010, 47–50.)

Hyvinvointierot koskevat myös lapsiperheitä. Enemmistö lapsiperheistäkin voi hyvin, mutta osalle on kasautunut pahoinvointia ja se on myös sukupolvelta toiselle jatkuvaa. (Lammi-Taskula & Karvonen 2014, 13.) On tutkittu, että lapsiperheiden taloudellinen asema, perheen kokoonpano, perheen omat voimat sekä huolenaiheet vaikuttavat perheen palvelutarpeeseen. Eniten apua tarvitsevat ja haavoittuvissa olosuhteissa elävät lapsiperheet kokevat, että mahdollisuus saada tukea ja niistä saatava apu ovat vähäisiä. On todettu, että apu ja tuki eivät aina vastaa yksittäisten lapsiperheiden tarpeita. Lapsiperheiden palveluissa tulee keskittyä palveluntuottajien yhteistyöhön, palveluiden oikea-aikaisuuteen ja tarkoituksen terävöittämiseen. (Perälä, Halme & Kanste 2014, 237-238.)

Lapsiperheissä tällä hetkellä koetaan Johanna Lammi-Taskulan ja Minna Salmen (2014, 144) mukaan toimeentulon hankaluutta ja kotitöiden epätasaista jakautumista, mikä kuormittaa arkea. Lisäksi vähäinen yhteinen aika parisuhteessa koetaan vievän voimavaroja parisuhteessa ja vanhemmuudessa. Lapsiperheiden tuloihin vaikuttamalla ja muuttamalla vanhakantaisia tulosiirtoetuuksia voidaan vaikuttaa lapsiperheiden köyhyyteen, millä nähdään olevan yhteys lasten syrjäytymisriskiin. Tästä tinkiminen aiheuttaisi siten kustannuksia myöhemmin. Vanhempien ajankäytön haasteisiin voitaisiin vastata työ- ja perhepolitiikalla, mikä mahdollistaisi työ- ja perhe-elämän paremmin yhteen sovittelun. Perheiden sisällä olevaan tasa-arvoisuuden kokemukseen nähdään olevan mahdollista vaikuttaa vahvistamalla isien osuutta perhevapaiden käyttämiseen. Edelleen perhevapaiden käyttäminen on sukupuolisidonnaista, vaikka isät ovat lisänneet perhevapaiden käyttämistä. (Lammi-Taskula ym. 2014, 144, 156–157.)

Aiemmin esillä ollut Heikki Suomisen (2003) artikkeli kuvastaa, miten lasten hyvinvoinnista on keskusteltu kansallisissa hyvinvointia kuvaavissa selonteoissa. Suomisen artikkelissa tuli esille puhetapa yhteisistä arvoista, joka oli vanhempien läsnäolo ja huolenpito, mitä eri diskurssit vielä puntaroivat eri näkökulmista. Suomisen

diskurssianalyysi nosti esille hyvinvoinnin selonteosta puhetapoja puutteellisesta vanhemmuudesta sekä pohdinnan, että vanhemmuudessa on yhteiskunnan todellisia ongelmia, joten palvelut tulee olla olemassa juuri lapsille ja vanhemmille. Palvelut tulee olla suunnattu siis perheille ja ne eivät pelkästään vastaa yksilön oikeuksia ja velvollisuuksia vaan myös yhteiskunnan tarpeita. Tästä esimerkkinä on päivähoito, mikä mahdollistaa tuen vanhemmalle ja toisinaan lapselle. Samalla se mahdollistaa vanhemman työssäkäynnin sekä työntekijän työnantajalle, jolloin hän on veronmaksaja. Toisaalta subjektiivinen päivähoito-oikeus tuottaa keskustelua ja pohdintaa tulisiko sitä oikeutta rajata, koska lapsella olisi hyvä olla myös kotona eikä kalliissa hoidossa. Mutta sosiaaliset perusteet voivat olla tuki lapselle, että hän pääsee kodin ulkopuolisen varhaiskasvatuksen piiriin. (Suominen 2003, 141–143, 148.)

Mielestäni Suominen diskurssianalyysi nostaa esille merkittäviä asioita suomalaisten lasten hyvinvoinnin tilan ajankohtaisesta keskustelusta. Lisäksi kuvaus on tehty selkeästi ja huolella käyttäen kuntien omia tietoja lasten hyvinvointitilasta. Artikkelissä käsittelee lasten lisäksi vanhempia ja perheitä. Suominen artikkelissa nousi esille vastuudiskurssista ajatus siitä, että hyvinvointipalvelut ovat vahvasti ottaneet vastuuta lapsista, jolloin perheiden ja vanhempien vastuu on koettu vähentyneen. Tätä vastuuta on otettu huomaamattomasti, mutta toisaalta vanhemmuuden on nähty olevan kriisissä. Suominen pyrkii kertomaan, että näin ei suinkaan tule olla vaan vanhempien tulee vahvasti ottaa kasvatustavastuu, joissa eri palvelut, varhaiskasvatus ja koulu kulkevat kumppanina. Peruskasvatuksen tulee tapahtua kodissa. Huolta on herättänyt vanhempien ja nuorten väliset ongelmat. On ollut epäselvää, että kodin vastuuseen kuuluu rajojen ja pettymysten sietämisen kasvatustavastuu. Palveludiskurssissa lapsiperheiden ongelmat nähdään ammatillisina haasteina. Siinä nähdään, että yksilöillä on haasteensa ja perheet tarvitsevat tukea palveluiden muodossa. Palveludiskurssissa ei eritellä perheen ja palveluiden vastuuta vaan palvelut nähdään yhteiskunnan vastaantulona. Palvelut nähdään tarpeellisina, mutta palvelujärjestelmä on monimutkainen ja saatavuus on heikkoa. Lasten ja nuorten hyvinvointi yleisesti nähtiin hyvänä, mutta esimerkiksi lastensuojelupalvelut ovat kuormittuneet. (Suominen 2003, 143–145.)

Turvalliset ympäristöt diskurssi (emt.) pitää sisällään sosiaaliset ja ympäristöstä johtuvat diskurssit. Ne poikkeavat edellä esitellyistä. Tämä diskurssi käsittää toimimisen ja osallistumisen ympäristöt, jotka liittyvät lasten ja nuorten arkeen. Lapset ja nuoret nähtiin liittyvän sekä fyysisin että sosiaalisiin ympäristöihin. Ympäristöjen ongelmiksi koettiin

arvojen yleinen koventuminen, välinpitämättömyys ja viihtymättömyys, jotka heijastuvat hyvinvointiin ja ilmenevät esimerkiksi häiriökäyttäytymisenä ja mielenterveysongelmina. Diskurssi kertoo, että koti on vahva sosiaalinen ympäristö, mutta lapset ovat ympäristöissä usein myös ilman vanhempia. Yhteiskunnan instituutioiden tulee tukea lasten toiminnallisia ympäristöjä ja niissä toimimisen mahdollisuuksia. Investointidiskurssin mukaan yhteiskunnan tulee vaalia omaa pääomaa – lapsia ja nuoria, jota on etenkin lasten ja nuorten tukeminen ja auttaminen. Keskeistä on investointinäkökulma ja strateginen voimavarojen kohdentaminen. Tässä diskurssissa huomioidaan, että tarkoituksena ei ole yksilön vain sen hetkisten tarpeiden tyydyttäminen. Hyvinvointi on yhteydessä yhteiskuntapoliittiseen päätöksentekoon ja siten sillä on suora yhteys lapsiin ja nuoriin. Lasten kannalta ongelmallisinta ovat vanhempiin kohdistuvat yhteiskuntapoliittiset paineet työllisyydestä, kiristyneistä työelämän vaatimuksista ja taloudesta. Vanhemmille muodostuu yhä enemmän kasvatuspaineita, kun samalla vanhemmuudessa mainittiin tulleen romahdusta. Merkittäviä toimintaehdotuksia on lapsien ja perheiden huomioiminen kunnan strategiassa ja hyvinvointipoliittisen ohjelman laatiminen yksityiskohtaisine toimenpide ehdotuksineen. Nykyisellään päätöksenteossa on liian vähän tietoja palveluiden taustasta, tarkoituksesta ja tarpeesta, mikä on merkittävää tuoda esille päätöksentekoon. (Suominen 2003, 145–148.)

Suominen tuo esille, kuinka vanhempiin kohdistuvat paineet niin työelämässä kuin kasvatusvastuussa heijastuvat lasten hyvinvointiin. Yhteiskunnanpalvelut tukevat kasvatus-tehtävää, mutta vanhempien tulee ymmärtää heidän pääasiallinen vastuu asiasta. Suominen tuo hyvin esille, että kunnissa tehdään päätöksiä lasten hyvinvoinnin edistämiseksi tuntematta riittävästi palveluiden taustaa, tarkoitusta ja tarpeita. Mielestäni lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmilla ja erityisesti suunnitelmien laatijoilla on merkittävä tilaisuus tietojen ja näkemysten jakamiseen.

Stakesin tilaamaan ja Suomisen toteuttaman selonteon jälkeen kunnat ovat halunneet ottaa käyttöön vastaavanlaisia toimintatapoja kunnan hyvinvointisuunnitelmia tehdessään. Myös muut tutkijat ovat todenneet suunnitelmien ja strategioiden olevan merkittäviä kunnan päätöksenteossa, jotta ne ymmärtävät lapset sen hetkisinä toimijoina ja tulevaisuuden jatkajina. Juhila (2000) pohtii, että lasten ja perheiden yksilöllisestä tukemisesta ei pidä tulla yhteiskuntapolitiikan keskeinen sanoma, koska yksityisellä huolenpidolla voidaan joutua korjaamaan yhä enemmän yhteiskunnan rakenteellisia ja poliittisia puutteita.

Vanhempien vastuun korostaminen on yksi strateginen sosiaalipoliittinen suuntaus, jolla voidaan karsia etuuksia ja palveluita. (Julkunen 2001, 30–32.)

Hyvinvointiongelmista tehdään yksilön ongelmia ja edellä mainittu yhteiskunnan vastuun vähentäminen ei toimi, jos vanhemmat eivät pysty toteuttamaan heillä annettua velvoitetta. Tämä on herkkää moraalien ja vastuun siirtämistä, mikä heikentää lasten tasa-arvoisia mahdollisuuksia. Hyvinvointiselonteon arvot ovat lähellä Yhdistyneiden kansakuntien lasten oikeuksien sopimuksen kolmea periaatetta: lasten oikeus suojeluun, yhteiskunnan voimavaroihin ja osallistumiseen. (Suominen 2003, 149.)

Susanna Helavirta on tehnyt väitöstudiumin aiheesta ”Lapset hyvinvointitiedon tuottajina” (2011). Tutkimuksesta nousee esille tärkeä asia, että lapsia ei pelkästään valmisteta aikuisuutta varten. Lapset ovat tärkeitä jo lapsina ja heillä on tärkeää tietoa omasta hyvinvoinnista ja sen edistämisestä. Helavirta tuo esille tutkimuksessaan, että lapsia koskeva hyvinvointitieto on merkittävää, kun tehdään yhteiskuntapoliittisia päätöksiä. On hyvin perusteltua ja tarpeellista, että lapsia kuullaan hyvinvointitiedon tuottamisessa, koska huoli lasten pahoinvoinnista on kasvanut. Helavirta lisää, että tilastotiedot antavat vain rajallista tietoa sekä aikuislähtöinen tiedonanto ei anna riittävästi tietoa lasten kokemasta hyvinvoinnista. Helavirran näkemys on äärimmäisen tärkeä myös lastensuojelussa ja myös lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmassa, missä erityisesti edistetään lasten hyvinvointia. Helavirran mukaan ”lapsia koskevaa hyvinvointitietoa on pidetty entistä tärkeämpänä tukena myös yhteiskuntapoliittisessa päätöksenteossa, koska huoli lasten pahoinvoinnista on ollut laajaa. Tiedon tarpeen kasvaessa on tunnistettu lasten hyvinvointia koskevan tiedon haasteellisuus ja rajallisuus. Tilastollista elinolutietoa on pidetty yksistään riittämättömänä lasten hyvinvoinnin tilan kuvaamiseen. Hyvinvointitiedon aikuislähtöisyyden rinnalle on haluttu saada lasten itsensä tuottamaa ja määrittämää tietoa (Helavirta 2011, 7).” Myös Johanna Kiili (2006) on tuonut esille lasten itsensä tuottaman tiedon ja lasten osallisuuden merkitystä puhuttaessa lasten omien asioiden edistämisestä. Lapset itse toivat esille kritiikin, että heitä pidettiin tulevaisuuden kasvavina ja kehittyvinä ihmisinä eikä tämän hetken tietoa ja tuottavina. Lisäksi Marjatta Bardy (1996) on tehnyt lapsitutkimusta uraa uurtavasti. Hän on väitöskirjassaan antaa näkökulmia lapsilähtöisyyden ideahistoriaan. Lisäksi hänellä on paljon muita hyviä tutkimuksia lasten osallisuudesta.

Kuntaliiton ohjeistuksessa lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmien tekemiseksi on myös tuotu esille, että suunnitelmien toteutumisen arvioinnissa tulee huomioida lasten, nuorten ja vanhempien tuottamaa kokemustietoa omasta hyvinvoinnistaan ja arjestaan. Lisäksi myös niistä toimenpiteistä, jotka he ovat kokeneet hyödyllisiksi ja auttaviksi. Ohjeistuksessa sanotaan, että on tärkeää, että kuntalaiset, niin lapset kuin aikuisetkin, otetaan mukaan arviointiin. Lisäksi kuntalaiset ja palveluiden käyttäjät tulee ottaa mukaan tiedon tuottamiseen sekä myös palveluiden suunnitteluun arvioimisen lisäksi. Mielipiteitä ja kokemuksia tulee hyödyntää laaja-alaisesti. (Rousu 2009b.)

4 LASTEN JA NUORTEN HYVINVOINTISUUNNITELMIEN TUTKIMINEN

4.1 Tutkimustehtävä

Tutkin Pro Gradu tutkielmassani, miten kuntien hyvinvointisuunnitelmissa käsitellään hyvinvoinnin käsitettä. Lisäksi tutkin, miten niissä kuvataan lasten ja nuorten hyvinvoinnin sekä lastensuojelun tilaa ja kenelle kuuluu vastuu lasten ja nuorten hyvinvoinnista ja sen tukemisesta. Selvitän myös, millaisia tavoitteita hyvinvointisuunnitelmissa on asetettu.

Aineistoni muodostuu seitsemän kunnan lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmista vuosilta 2013–2016. Pro Gradu tutkielmaani voi Tuomen ja Sarajärven (2013) määritelmän mukaisesti kuvailla kartoittavaksi ja desprektiiviseksi tutkimukseksi. Kartoittava tutkimus selvittää ilmiöitä, joita tunnetaan vasta vähän. Desprektiivisessä tutkimuksessa kuvataan ja tuodaan näkyväksi eli dokumentoidaan ilmiöiden keskeisiä piirteitä ja selitetään ilmiöitä ymmärrettävään muotoon. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 27.) Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmia on tutkittu erityisesti Sirkka Rousun (2007) ja Mirja Määtän (2010) tutkimuksissa. Lisäksi Heikki Suominen (2003) on tutkinut muita hyvinvointia kuvaavia kuntien asiakirjoja, kuten aikaisemmissa luvuissa on tullut esille. Hyvinvointisuunnitelmia käsitellään myös muissa hyvinvointia esittävässä asiakirjoissa esimerkiksi poliittisissa strategia-asiakirjoissa ja lapsiasiavaltuutetun kannanotoissa.

Halusin tutkia kuntien lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmia, koska halusin selvittää, miten suomalaisissa kunnissa tehdään hyvinvointia tukevaa työtä. Lisäksi olin ennakolta pohtinut, että hyvinvointisuunnitelmat saattavat kertoa kunnasta tehtävästä hyvinvointia tukevasta työstä. Itse olin lukenut ennakolta yhden kunnan hyvinvointisuunnitelmaa, kun olin kiinnostunut kunnan palveluista lasten hyvinvoinnin edistämiseksi. Aineistoa lukiessa huomasin, että hyvinvointia tukeva työ on yhtä monipuolista kuin se, mitä hyvinvointikäsitteellä tarkoitetaan. Sen vuoksi koin tärkeäksi ensin määritellä, miten hyvinvointisuunnitelmissa käsitellään hyvinvoinnin käsitettä.

4.2 Aineiston keruu ja hyvinvointisuunnitelmat aineistona

Tutkielmaan valikoidut seitsemän kuntaa ovat erikokoisia kuntia eripuolelta Suomea. Hain internetistä yli 30 suunnitelmaa toukokuussa 2014. Kuitenkin vain kahdeksan kuntaa oli siinä vaiheessa julkaissut toiset suunnitelmansa tuleviksi neljäksi vuodeksi. Vuonna 2008 voimaantulleen lastensuojelulain mukaan kuntien on tullut tehdä ensimmäiset suunnitelmat vuosina 2008–2009, jolloin vuonna 2013–2014 on kuntien pitänyt tehdä uudet suunnitelmat tuleville neljälle vuodelle. Jätin yhden kunnan tutkielman ulkopuolelle, koska se oli kooltaan ja sijainniltaan hyvin samankaltainen kuin mukana oleva pienin kunta. Halusin tutkielmaan mukaan monipuolisesti erikokoisia kuntia eripuolelta Suomea. Syksyn 2014 aikana olivat useat muutkin kunnat jo julkaisseet internetissä uusimmat suunnitelmansa, mutta päädyin jatkamaan tutkielman tekoja jo aikaisemmin tutkimussuunnitelmavaiheessa valituilla kunnilla. Tutkin Espoon, Sipoon, Lahden, Tuusulan, Leppävirran, Vaasan ja Posion kuntien suunnitelmia. Valittujen kuntien suunnitelmat ovat kuntien yksin tekemiä. Lastensuojelulaki ohjaa, että kaikkien kuntien tulee tehdä suunnitelma yksin tai yhdessä toisen kunnan kanssa. (Räty 2012.)

Tutkielman kunnat ovat väestömäärältään hyvin erilaisia ja lisäksi ne ovat ympäri Suomea. Tutkielmaan valikoitui Espoo, Tuusula ja Sipoo Etelä-Suomesta, Lahti Hämeestä, Vaasa Pohjanmaalta, Leppävirta, joka on Itä-Suomessa ja on osa Pohjois-Savoaa. Lisäksi tutkielmassa on mukana Posio Pohjois-Suomesta. Taulukossa 1 on esitelty kunnat, niiden asukasluvut sekä 0-14-vuotiaiden lasten osuus kunnan väestöstä. Lisäksi taulukossa on tiedot, mille ajanjaksolle lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma on tehty ja suunnitelmien sivumäärät kuvaamaan suunnitelman laajuutta. Tutkielmassa mukana olevat kunnat edustavat hyvin heterogeenistä otosta Suomen kunnista ja aineisto myös kuvaa Suomen kuntien moni-ilmeisyyttä.

Taulukko 1. Tutkimuksen kunnat

Kunta	asukasluku	0-14-vuotiaiden osuus	Hyvinvointisuunnitelman ajanjakso	Suunnitelmien sivumäärä
Espoo	262 140	19,4 %	2013–2016	38
Lahti	103 448	14,4 %	2013–2016	49
Vaasa	66 405	16 %	2013–2016	73
Tuusula	38 206	21 %	2013–2016	25
Sipoo	18 914	20,5 %	2014–2016	18
Leppävirta	10 390	15,5 %	2013–2016	38
Posio	3 812	12,5 %	2013–2016	75

Kuntien hyvinvointisuunnitelmat; Väestörekisterikeskus 2014.

Aineiston laajuus on yhteensä 316 sivua. Lyhyin oli Sipoon kunnan 18-sivuinen suunnitelma. Sipoossa haluttiin tehdä tiivis hyvinvointisuunnitelma, jotta suunnitelmasta tulisi informatiivinen ja se sisältäisi konkreettisia ja toteutettavissa olevia ehdotuksia (Sipoo). Posion suunnitelma oli pisin, 75 sivua. Se oli sisällöltään laajin sisältäen tietoja muun muassa myös hyvinvointipalvelujen tuottavien kunnan työntekijöiden työhyvinvoinnista. Suunnitelmat erosivat toisistaan myös siinä, että osa sisälsi laajasti tilastollista tietoa ja toiset pohdintaa esimerkiksi siitä, kuinka yhteistyötä kotien ja kansalaisten kanssa tulisi parantaa, kuten Posion laajassa hyvinvointisuunnitelmassa tehtiin. Monet suunnitelmat kertoivat kunnan palveluista esimerkiksi päihde- ja varhaiskasvatuspalveluista. Toiset kunnat toivat esille hyviä uusia tapoja pohtia ja käsitellä samaa aihetta. Otan myöhemmin tarkemmin käsittelyyn uusia esille tulleita toimintatapoja, mutta esimerkiksi Sipoossa on päihdeiden käytöstä ja valistuspuheissa kehitetty uudistettuja esille oton keinoja ja Vaasassa on kirjallisuuden tuella nostettu esille argumentteja, kuinka perheen perustaminen on köyhyysriski tai puolestaan kouluttautumisella on päin vastainen vaikutus. Leppävirralla on kehitetty ryhmä neuvolatoimintaa lapsiperheiden hyvinvoinnin tukemiseksi. Lisäksi kunnassa on kehitetty Omin Jaloin -toimintamalli nuorten hyvinvoinnin ja itsenäistymisen tueksi. Erilaiset hyvinvoinnin tukemisen keinot ja toimintamallit nousivat kuntien suunnitelmissa esille.

Suunnitelmissa on esitetty myös erilaisia tapoja analysoida käytettäviä tietoja, kuten myös tiedon keruun tapoja. Tietoja suunnitelmiin on kerätty tilastoista, keskusteluista, työryhmätyöskentelyillä, seminaaripäivistä ja Espoossa lapsilta piirustuksin lasten oikeuksien seminaaripäivän yhteydessä. Aineistoa käsiteltiin esimerkiksi Vaasassa SWOT-analyysillä. Se tarkoittaa asioiden analysointia nelikenttä ajattelun kautta, missä puntaroidaan asioiden vahvuudet, heikkoudet, mahdollisuudet ja uhat. Lyhenne tulee englanninkielisistä sanoista edellä mainituille; strengths, weaknesses, opportunities ja threats. Toiset kunnat toivat esille selkeästi tavoitteen, toimintatavat tavoitteeseen pääsemiseen, tavoitteen seurannan ja vielä vastuu toimialan sekä vastuullisen viranhaltijan. Näin toimittiin esimerkiksi Lahden suunnitelmassa. Toisissa kunnissa tavoitteet oli ripoteltu eri kohtiin suunnitelmaa ja se teki suunnitelmasta epäselvän tavoitteiden osalta, vaikka kaikki tarvittavat tiedot ja asiat oli niissä käsitelty.

4.3 Aineiston analyysi

Tutkielmani on laadullinen tutkimus. Käsitelen suunnitelmia sisällönanalyysin avulla. Teen Pro Gradu tutkimusta yhteiskuntatieteiden ja sosiaalityön näkökulmasta. Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmat ovat moniammatillisten työryhmien tekemiä ja tiedot suunnitelmiin on kerätty usealta ammattialalta sekä näkökulmasta. Tutkielmassani pyrin tarkastelemaan lasten hyvinvointia pääasiassa sosiaalityön ja erityisesti lastensuojelun näkökulmasta enkä niinkään selitä lapsen tarpeita esimerkiksi kehityspsykologian kautta. Lastensuojelun aikaisemmissa tutkimuksissa lapsikäsitteeseen on vaikuttanut kehityspsykologia ja käyttäytymistieteiden näkökulma (Rousu 2007, 195).

Käsitelen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmien aineistoa sisällönanalyysin hyödyntäen. Sisällönanalyysia pidetään perusanalyysimenetelmänä kirjoitetun, kuultujen tai nähtyjen sisältöjen analysoinnissa. Sisällönanalyysissä luokitellaan aineistoa tekstin selkeyttämiseksi, jotta siitä saadaan esille vaikuttavia ilmiöitä ja käsitteitä. Analyysin avulla aineistoon saadaan selkeyttä ja sen avulla tuotetaan uutta tietoa tutkittavasta asiasta. Analyysin avulla aineistoa tiivistään jaotteleamalla sitä käsitteisiin, jolloin pyrkimyksenä on löytää siitä tärkeimmät informatiiviset sekä tutkielmalle oleelliset tiedot. (Eskola & Suoranta 1998, 103, 137.)

Tässä tutkielmassa aineiston analyysissä olisi ollut mahdollista käyttää myös diskurssi- ja poliittisen retoriikan analyysia. Tutkielman aineiston ollessa julkisia, poliittisia ja valmiiksi kirjoitettuja kunnan asiakirjoja, olisi niitä voinut tutkia kirjoitetun kielen kautta ja poliittista retoriikkaa analysoiden. Käytin kuitenkin temaattista sisällönanalyysia, jonka avulla luokittelin ja jaoin aineistoa teemoihin, jotta löytäisin pitkistäkin suunnitelmista hyvinvointia määrittäviä asioita. Lukiessani suunnitelmia tein alleviivauksia, sivumerkintöjä ja muistiinpanoja teemojen hahmottamiseksi. Toisella lukukerralla pyrin eri väreillä merkkamaan eri teemat. Teemoitteluvaiheessa nimesin aineistosta erilaisia hyvinvoinnin käsitteitä, tapoja kuvailla hyvinvointia ja lastensuojelua. Lukiessani huomasin jokaisen hyvinvointisuunnitelman olevan erilainen ja annetut tiedot eritavalla esitetty, mikä toi haastetta löytää ja teemoitella tekstiä. Sisällönanalyysissä aineiston käsittely perustuu tulkintaan ja päättelyyn. Siinä edetään empiirisestä aineistosta kohti käsitteellisempää näkemystä tutkittavasta ilmiöstä. Käsitteellistämässä tutkija liittyy empiirisen aineiston teoreettisiin käsitteisiin ja tuloksissa hän esittää aineistosta muodostetun mallin, käsittejärjestelmän, käsitteet tai aineistoa kuvaavat teemat. Tuloksissa kuvataan myös luokittelujen pohjalta muodostetut käsitteet tai aineistoa kuvaavat teemat ja niiden sisällöt. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 111.) Teemoittelun jälkeen luokittelin aineistoa selkeämmin hyvinvoinnin käsitettä, hyvinvoinnin ja lastensuojelun tilaa kuvaaviin kohtiin sekä suunnitelman tavoitteiden osalta omiin luokkiin. Luokittelun jälkeen aineistosta nousi esille tutkielman otsikoiksi valikoituneet käsitteet; hyvinvoinnin määritelmä, hyvinvoinnin tilan kuvaaminen, kodin vastuu hyvinvoinnista, palveluiden vastuu hyvinvoinnin tukemisessa, lastensuojelun tila sekä yhteistyö hyvinvointi- ja lastensuojelutyön tukena.

Syrjäläisen (2006) mukaan sisällönanalyysissä tutkijan tulee perinpohjaisesti tuntea aineisto ja sen keskeiset käsitteet. Käsitteiden hallitsemisen tukena tulee käyttää teoreettista kirjallisuutta. Tämän jälkeen aineistoa teorioidaan ja tutkija sisäistää aineistoaan, jotta hän voi tehdä karkean luokittelun ja nostaa esille keskeisimmät luokat tai teemat. Tämän prosessin jälkeen tutkimustehtävää voidaan täsmentää yhdessä käsitteiden kanssa. Näiden vaiheiden jälkeen aineistoa tulee uudelleen luokitella ja siinä todeta ilmiöiden esiintymistiheys ja poikkeavuudet. Uuden luokittelun jälkeen Syrjäläinen nostaa esille ristiinvalidoinnin, jolloin saatuja luokkia puolletaan ja horjutetaan aineiston avulla. Lopuksi tehdään johtopäätökset ja tulkinta, jolloin analyysin tulos siirretään laajempaan tarkastelukehikkoon. (Metsämuuronen 2006, 124.) Olen pyrkinyt aineiston analyysissä

teorian ja tulosten vuorovaikutukseen. Omassa tutkielmassani pyrin tulkitsemaan hyvinvointisuunnitelmia kokonaisuuksina ja siten huomaamaan niiden erilaisuudet ja samankaltaisuudet. Kuitenkaan Metsämuurosen mainitsemaa esiintymistiheyden havaitsemista en omalla aineistolla tehnyt. Aineisto olisi mahdollistanut myös sellaisen analyysin, mutta oma tutkielmani ei siihen yltänyt.

4.4 Eettisyys tutkielmassa

Tutkielmaa tehdessä olen joutunut miettimään omaa rooliani tutkijana. Olen toiminut lastensuojelun sosiaalityöntekijänä vuosia. Minulla oli hyvinvointisuunnitelmista ja hyvinvointia tukevista palveluista esitietoja sekä omia mielipiteitä. Olen kuitenkin kohdalla pidätyntyt tutkijan roolissa kirjoittaessani teoria osuutta ja olen eritellyt omat mielipiteeni. Aineiston analyysissä olen antanut aineiston, teorian ja omien mielipiteiden kuitenkin keskustella tekstissä. Viimeisessä johtopäätös luvussa tuon perustellen enemmän esille myös omia näkemyksiäni.

Tutkielman aineistona olevat kuntien lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmat ovat julkisia asiakirjoja ja kaikkien luettavissa Internetissä. Aineiston käyttämiseen ja tutkielman tekemiseen en ole tarvinnut tutkimuslupaa. En ole selvittänyt hyvinvointisuunnitelmien kunnista mitään muuta tietoa tai tuonut kenellekään esille tutkivani näitä asiakirjoja. Olen halunnut olla irrallaan minkäänlaisista velvoitteista tehdä tutkielmaa kenenkään muun tarpeisiin. Olen tutkielmassani halunnut vastata vain itse asettamiini tutkimuskysymyksiin. Hyvinvointisuunnitelmien kaltaiset julkiset asiakirjat ovat aina jonkun kirjoittajan näkemys asiasta. En kuitenkaan tutki kirjoittajan ajatuksia vaan kirjoitettua tekstiä.

Jukka Törrönen (2006, 17) kuvailee valmista aineistoa käsitteellä *naturally-occurring situations*, tarkoittaen luonnollisia tilanteita. Julkisuuslaki (L 21.5.1999/621) määrittelee, että yleiset asiakirjat ovat julkisia. Tämänlaisia ovat viranomaisen laatimat ja antamat asiakirjat, joita viranomainen pitää hallussaan. Tutkimuksessa voidaan käyttää niin sanottuja valmiita aineistoja, joihin myös luetaan organisaatioiden tekemät asiakirjat, kuten hyvinvointisuunnitelmat. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2012, 67.)

Pro Gradu tutkielmaa kirjoittaessa minua helpotti ajatus siitä, että tieteellisen tutkimuksen ei tarvitse eikä tule olla lopullisia totuuksia kertovaa, kuten Minna-Riikka Luukka (2002) on todennut. Itselleni tärkeää on tutkielman aikana ollut tiedon lisääminen ja tutkielman harjoittamisen tekeminen, jotta seuraavassa tutkielmassani olisin jo vielä osaavampi. Tutkielmassani näkyy tämä tiedon keräämisen ja tutkimuksen teon oppimisen tarve. Luukka on myös todennut, että niin sanottuihin pelisääntöihin kuuluu muutoinkin se, että omia tutkimuksen tuloksia ei esitetä lopullisina tieteen tuloksina. Omassa tutkielmassa se näkyy siten, että olen pyrkinyt ymmärtämään, että aineisto jota tutkin on yhtäläillä nopeasti muuttuvaa ja tutkielman tulokset ovat hyvin sidonnaisia yhden aikajakson aineistoon. Tieteellinen kirjoittaminen saa olla tarkastelevaa ja etsivää, mutta sen tulee olla myös luotettavaa. Jukka Törrönen (2002) on sanonut tutkimuksen luotettavuudesta, että luotettavuus tulee solmia ja johdonmukaisuutta pitää yllä muun muassa johdannossa, metodologiluvussa, aineistojen valintoja perustellessa, teoreettisia käsitelmäärittelyjä tehdessä kuin myös yhteenvedoissa. Tekstin tulee olla selkeää, perusteltua ja johdonmukaista. Omassa tutkielmassa tämä johdonmukaisuus ja vahva perustelu osoittautuivat haasteiksi, mutta tutkielma on toteuttanut tarkastelevaa ja etsivää otetta.

5 LASTEN JA NUORTEN HYVINVOINTISUUNNITELMAT TARKASTELUSSA

Tarkastelen tässä luvussa ensin hyvinvointisuunnitelmia kokonaisuuksina. Tutkielman liitteeseen olen kerännyt tarkemmat tiedot lähteisiin kuntien lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmista. Selvitän, millaisia tietoja hyvinvointisuunnitelmat sisältävät ja mistä ne saavat hyvinvointia koskevan sisällön suunnitelmiin. Sen jälkeen tarkastelen, miten hyvinvointisuunnitelmissa selitetään hyvinvoinnin käsitettä ja miten hyvinvointisuunnitelmat kuvaavat hyvinvoinnintilaa. Taulukon avulla pyrin selkeämmin kuvaamaan tietoja, mitä hyvinvointisuunnitelmissa käsitellään. Olen esitellyt myös kodin ja palveluiden vastuuta hyvinvoinnin tukemisessa. Niitä analysoin omissa alaluvuissaan. Käsittelen myös hyvinvointisuunnitelmista käsiteltyjä lastensuojelun tilaa ja yhteistyön merkitystä hyvinvointia tukevassa työssä. Lopuksi selvitän kuntien hyvinvointisuunnitelmien tavoitteita.

5.1 Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmat kokonaisuuksina

Tuusulassa lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma on osa suurempaa terveydenhuoltolain edellyttämää kunnan terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen suunnitelmaa. Kunnan suunnitelmassa kerrotaan sen vastaavan lastensuojelulain kohtaa, missä velvoitetaan kuntia laatimaan valtuustokausittain suunnitelma lastensuojelun järjestämisestä sekä kehittämistä lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi kunnassa. Suunnitelmassa Tuusula nostavaa esille, että kunnan lastensuojelun painopistettä pyritään siirtämään ennaltaehkäisyyn, varhaiseen tukeen ja avohuoltoon.

Espoossa jo ennen vuoden 2008 lastensuojelulain uusimista ja hyvinvointisuunnitelman lainvelvoitetta oli tehty lapsi ja perhepoliittinen ohjelma. Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma ei ole kunnille uusi velvoite. Kunnat ovat aikaisemminkin tehneet suunnitelmia lapsipolitiikan esille nostamiseksi, mutta lastensuojelulaissa se saa vahvemman huomion ja suunnitelman sisältöä on tarkennettu. Uusi hyvinvointisuunnitelma siis korvasi vanhan poliittisen asiakirjan. Espoon suunnitelmassa kerrotaan myös lain velvoitteesta, jonka lisäksi suunnitelman todetaan olevan strateginen ja

konkreettinen toimenpideohjelma. Suunnitelman avulla lasten ja nuorten hyvinvointityötä ohjataan, johdetaan ja kehitetään Espoossa.

Myös Espoossa hyvinvointisuunnitelma on osa muita kaupungin strategisia hyvinvoinnin suunnitelmia. Espoon hyvinvointisuunnitelma sisältää tietoa Nuorten elinvoimaisuus -ohjelmasta, joka on nuorisolain (L 27.1.2006/72) edellyttämä uusi kuntia velvoittava suunnitelma, mikä erityisesti keskittyy nuorisoikäisiin kuntalaisiin. Nuorten elinvoimaisuus -asiakirjaa on valmisteltu samaan aikaan lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman kanssa. Elinvoimaisuus ohjelma on erillisenä liitteenä hyvinvointisuunnitelmassa ja se on osa lastensuojelun kehittämissuunnitelmaa. Espoon suunnitelmassa todetaan niiden yhtäläisillä olevan lakisääteisiä asiakirjoja, jotka tulee ottaa huomioon laadittaessa laajempaa kunnan toiminta ja taloussuunnitelmaa. Espoon hyvinvointisuunnitelma keskittyy alle kouluikäisiin, kouluikäisiin ja toisella asteella opiskeleviin lapsiin ja nuoriin sekä heidän perheisiin. Espoossa edellä mainittu Nuorten elinvoimaisuus – ohjelma keskittyy perusopetuksen päättäneisiin nuoriin. Espoon hyvinvointisuunnitelmassa todetaan, että molemmissa suunnitelmissa on tärkeää painottaa pitkäjänteistä hyvinvointia edistävää ja syrjäytymistä ehkäisevää työtä pienten lasten ja lapsiperheiden hyvinvoinnin turvaamiseksi.

Lahden hyvinvointisuunnitelma nostaa monessa kohtaa esille kunnan hyvinvointia tukevien palveluiden yhteistyön merkityksen sekä ehkäisevän työn merkittävyyden.

Kasvuoloihin vaikuttaminen sekä lasten ja perheiden tukeminen riittävillä ja toimivilla peruspalveluilla on parasta ennalta ehkäisevää lastensuojelua. Lisäksi hyvin toimivilla lasten ja nuorten peruspalveluilla voidaan ehkäistä lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun tarvetta. (Lahti.)

Hyvinvointisuunnitelman tiedonkeruusta on vastannut moniammatilliset hyvinvointitiimit, joiden tuottaman tiedon perusteella on luotu yhteistyössä varsinainen suunnitelma. Hyvinvointisuunnitelman toimenpiteet on Lahden suunnitelmassa laadittu kaupungin strategian mukaisesti, jossa määritellään kaupungin toimintaperiaatteet ja vuoteen 2025 ulottuva visio. Toimenpiteiden toteuttamisessa ja toteutuksen suunnittelussa korostuu merkittävästi sivistystoimialan sekä sosiaali- ja terveystoimialan yhteistyö.

Vaasassa hyvinvointisuunnitelma perustuu kunnan erilliseen lapsipoliittiseen ohjelmaan. Suunnitelman liitteenä on laaja-alainen seurantataulukko, missä käydään läpi Vaasassa 2000-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä toteutuneet tehtävät lapsipoliittisen ohjelman edistämiseksi. Vaasan suunnitelmassa todetaan kyseisen suunnitelman olevan hyvin laaja-alainen ja asian käsittelyn vaativan vieläkin syvällisempää ja monipuolisempaa pohdintaa sekä paneutumista aiheeseen. Vaasan suunnitelmassa on haluttu syventyä hyvinvoinnin pohtimiseen juuri lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman puitteissa. Vaasan suunnitelma poikkeaa vahvasti intensiivisyydellään esimerkiksi Sipoon suunnitelmasta. Sipoossa hyvinvointisuunnitelmasta on haluttu tietoisesti tehdä tiivis ja informatiivinen asiakirja, koska sellaisena sen koetaan saavuttavan enemmän lukijoita.

Leppävirran hyvinvointisuunnitelmassa ei tule esille, että se olisi osa jotain muuta suunnitelmaa tai strategiaa, mutta itse suunnitelman tarkoitus on ohjata erityisesti lapsiperheiden palveluja ja olla palveluiden seurannan väline. Suunnitelmassa todetaan, että valmistuttua sen ei haluta jäävän pelkäksi arkistoitavaksi asiakirjaksi. Leppävirta tuo suorasanaisesti esille pohdinnan, että kunnan sosiaali- ja terveystaloudet eivät voi yksin selviytyä lasten ja nuorten hyvinvoinnin palvelutarpeista, eivätkä heidän yksin ole mahdollisuuksia vähentää lastensuojelutarvetta. Tämä epäkohta tukee hyvinvointisuunnitelman roolia olla yhteistyötä edistävä väline. Kunnan suunnitelmassa nostetaan esille, että päävastuu lasten hyvinvoinnista on vanhemmilla, mutta yhteiskunnan tukien pitää tukea vanhempia ja lapsiperheitä kasvatusvastuussa. Jos perheen voimavarat eivät riitä, sitten tarvitaan sosiaalitoimen tekemää lastensuojelua.

Posion suunnitelman taustalla on Lapin nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelma. Hyvinvointisuunnitelmassa on huomioitu Posiolla tehty kunnan tavoitteita koskeva strategiatyö sekä meneillä olevat erityiset lapsia ja nuoria koskevat hankkeet sekä hyväksi havaitut toimintatavat yhteistyön toteuttamiseen. Suunnitelman laatimista on ohjannut kunnan strategian toiminta-ajatus, tahtotila 2015, arvopohja ja toiminnan painopistealueet.

Lasten ja nuorten hyvinvointi pohjautuu vahvaan itsetuntoon ja tulevaisuuden uskoon viihtyisässä ja turvallisessa kotikunnassa, joka tarjoaa asukkailleen hyvät palvelut. Palvelut tuotetaan osittain itse ja osittain yhteistyössä toiminta-alueemme (Posion kunta, Koillismaa ja Lappi) muiden toimijoiden kanssa. (Posio.)

Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmalla on mahdollisuus nostaa esille myös sosiaalityön ydintehtävää eli nostetaan esille heikommassa asemassa olevan mielipide, näkökanta ja elämäntilanne sekä löydetään oikeanlaisia tukimuotoja elämänlaadun parantamiseen. Erityisesti lastensuojelun sosiaalityön tehtävä on nostaa esille lapsen näkökulma, tarpeet ja toimia lapsen äänitorvena. Tämä viesti tulee esille vahvasti myös YK:n lasten oikeuden sopimuksessa. Lapsen tarpeet tulee erityisesti nostaa esille ja tehdä ratkaisuja johdonmukaisesta tukemisesta. (Unicef.)

5.2 Hyvinvoinnin määritelmät lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmissa

Olen kerännyt aineiston analyysin perusteella taulukkoon, miten kuntien hyvinvointisuunnitelmissa käsitellään hyvinvoinnin käsitettä sekä hyvinvoinnin tilaa. Teen tarkemman analyysin aiheista omissa alaluvuissaan. Käytän taulukkoa selkeyttämään olennaisen tiedon esille ottoa. Hyvinvointi voi tarkoittaa yksilölle ja kunnalle erilaisia asioita. Myös hyvinvointisuunnitelmissa käsitettä on avattu eri tavoin. Teoria osuudessa pohdin hyvinvoinnin käsitettä eri tutkimuslähteiden kautta. Nyt selvitän, kuinka kunnat käyttävät ja käsittelevät hyvinvoinnin käsitettä sekä hyvinvoinnin tilaa.

Taulukko 2. Hyvinvoinnin määrittely kuntien suunnitelmissa

	Hyvinvoinnin määrittely	Hyvinvoinnin tilan tarkastelua
Espoo	<ul style="list-style-type: none"> - Yhtenäinen Lasten oikeuksien kanssa: suojelu, huolenpito ja osallisuus - Hyvinvointi on yhteiskunnan vahvin voimavara - Hyvinvointi on tavoite ja tila, johon vaikuttavat lähiympäristö - Turvalliset ihmissuhteet 	<ul style="list-style-type: none"> - Kasvatustehtävässä tukeminen - Lapsen kohtaamiseen ja palveluihin panostaminen - Hyvän kasvuympäristön rakentaminen yhteistyössä eri palveluiden kanssa - Suurin osa voi hyvin → osa kokee yhteisöllisyyden puutetta
Lahti	<ul style="list-style-type: none"> - Hyvinvointi rakentuu vuorovaikutussuhteessa - Hyvä lapsuus on investointia hyvinvointiin - Hyvä psyykkinen ja fyysinen terveys 	<ul style="list-style-type: none"> - Hyvinvoinnin tilan vertaaminen valtakunnalliseen tilanteeseen - Vanhempien tukeminen kasvatuksessa - Varhaiset ja oikea-aikaiset palvelut
Vaasa	<ul style="list-style-type: none"> - Hyvinvoinnin nähdään saavutettuna elintasona - Subjektiiivinen hv → kokemus omasta hyvinvoinnistaan - Allardt'n hv määrittely: hv – onnellisuus, elintaso – elämänlaatu 	<ul style="list-style-type: none"> - Työn vahva merkitys hyvinvoinnille vaikka se ei ole siitä täysin riippuvainen - Lapsiperheet pienituloisia - Lapsiperheiden köyhyys
Tuusula	<ul style="list-style-type: none"> - Laaja-alainen hyvinvoinnin käsitteen määrittely 	<ul style="list-style-type: none"> - Hyvinvointia tuetaan varhaisilla tuilla - Hv kuvaan mittariston kehittäminen
Sipoo	<ul style="list-style-type: none"> - Hyvinvointikäsitteen määrittelyyn kerätty laajasti asiantuntija-mielipiteitä ja kokemuksia 	<ul style="list-style-type: none"> - Pohdinta tietojen käytöstä hyvinvoinnin tulkintaan
Leppävirta	<ul style="list-style-type: none"> - Teoreettinen selitys hyvinvoinnin määrittelystä 	<ul style="list-style-type: none"> - Lastensuojelu ei voi yksin selviytyä hyvinvoinnin tukemisesta. Päävastuu lasten hyvinvoinnista on vanhemmilla.
Posio	<ul style="list-style-type: none"> - Hyvinvointi pohjautuu: Vahvaan itsetuntoon Tulevaisuuden uskoon kunnan hyviin palveluihin 	<ul style="list-style-type: none"> - Laaja-alaiset palvelut tuotettu yhteistyössä lähialueiden kanssa

Kuntien hyvinvointisuunnitelmissa hyvinvoinnin käsitteellä tarkoitettiin niin lapsen omaa vointia, mutta hyvinvoinniksi nähtiin myös turvallista oloa tuottavat ihmissuhteet. Lapsen hyvinvoinnin koettiin rakentuvan vuorovaikutuksessa tärkeiden ihmisten kanssa. Suunnitelmissa todettiin, että jos halutaan vaikuttaa lasten hyvinvointiin, pitää huolehtia, että

vanhempia tuetaan varhaisessa vaiheessa ja pienemmässäkin uupumuksessa tai haastavassa kasvatusvaiheessa. Hyvän elinympäristön nähtiin tukevan hyvää kasvua ja siten tuottavan hyvinvointia. Hyvinvointisuunnitelmissa tuli esille subjektiivisen ja objektiivisen hyvinvoinnin tukemisen tavoitteita. Subjektiivisella hyvinvoinnilla tarkoitettiin edellä mainittuja henkilökohtaisia kokemuksia hyvinvoinnin kokemuksesta, mikä muotoutuu hyvästä ja turvallisesta olostä ja läheisistä ihmissuhteista. Objektiivisella hyvinvoinnilla voidaan tarkoittaa muun muassa materiaalista hyvinvointia. Objektiivista hyvinvointia tuli esille suunnitelmissa monipuolisina hyvinvointia tukevana palveluina. Tutkielman kunnissa kyseen omaiset palvelut ovat hyvin monipuolisia ja niiden keinoin voidaan tukea suuria joukkoja kuntalaisia. Lasten objektiivista hyvinvointia pyritään tutkielman kunnissa tavoitteellisesti parantamaan muun muassa huomioimalla lasten tarpeita yhä paremmin ja monipuolisesti. Yksi tämänlainen asia on, että lapsille kohdistettuja palveluita pyritään monipuolistamaan esimerkiksi koulujen liikunta-, kulttuurin ja vapaa-ajan toiminnalla.

Espoon lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmassa todetaan, että eettisen perustan luo YK:n lapsen oikeuksien sopimus. Espoon suunnitelmassa on ytimekkäästi kirjoitettu hyvinvoinnin olevan yhteiskunnan vahvin voimavara, jolloin tulee muistaa lasten oikeus erityiseen suojeluun. Ne periaatteet ovat perustana myös hyvinvoinnin määrittelylle.

Espoon suunnitelmassa todetaan, että lapselle hyvinvointiin eniten vaikuttavat omat vanhemmat ja perhe, kuten myös muut sosiaaliset suhteet. Hyvinvointia tuottaa vuorovaikutuksessa oleminen niin läheisten kuin esimerkiksi palveluntuottajien tai hoitajien ja opettajien kanssa. Hyvinvointia ei ole pelkästään lapsen oma vointi ja tila vaan hyvää ja turvallista oloa tuottavat ihmissuhteet. Siksi on merkittävää panostaa lasten palveluihin ja lasten kohtaamiseen sekä lisäksi pitää asiaa esillä myös vanhempien kasvatustehtävää tuettaessa.

Hyvinvointi nähdään tavoitteena ja tilana, joka toteutuu lasten ja nuorten suhteessa omaan elinympäristöönsä ja yhteiskuntaan. Tärkeimpiä hyvinvoinnin varmistajia ovat vanhemmat ja perhe. Myös toisilla lapsilla ja nuorilla, sekä lasten ja nuorten suhteilla on suuri merkitys sille, millaiseksi lapsi kokee elämänsä. Lasten ja nuorten arkisissa lähiyhteisöissä elävät, lapsia ja nuoria kohtaavat ja kuuntelevat aikuiset ovat myös tärkeitä – unohtamatta lähelle arkielämää tulevia ja siellä tukena olevia palveluita. Hyvinvointia ei

suunnitelmassa siten nähdä lasten ja nuorten yksilöllisinä ominaisuuksina, vaan lapsen ja nuoren ihmissuhteissa ja yhteisöissä rakentuvana asiana. (Espoo)

Lahden suunnitelmassa pohditaan myös hyvän lapsuuden ja lapsen hyvinvoinnin rakentuvan vuorovaikutussuhteessa. Vuorovaikutuksessa merkittävässä asemassa ovat lapselle läheiset aikuiset ja heidän toimintaansa ohjaavat olosuhteet ja tekijät. Lapsen hyvään kasvatukseen tulee joka ikävaiheessa sitoutua ja se vaatii osaamista sekä jaksamista. *Hyvä lapsuus on yksilön ja yhteiskunnan näkökulmasta investointia elinikäiseen hyvinvointiin. (Lahti)* Jos halutaan vaikuttaa hyvinvointiin, tulee vanhempia tukea jo pienessäkin uupumuksessa, kriisitilanteessa tai jos vanhemmat kokevat keinottomuutta lapsen kasvatuksessa. Varhainen puuttuminen ja oikea-aikaiset palvelut ovat avainasemassa, jotta vältetään tarve korjaaville lastensuojelun toimenpiteille.

Lahden suunnitelmassa puhutaan Espoon tavoin lähiympäristön merkityksestä lapsen hyvinvoinnin rakentumisessa. Erityistä edellä oleva sitaatissa on, että hyvinvoinnin nähdään rakentuvan läheisistä ihmissuhteista, terveistä elämäntavoista ja elinympäristöstä. Siinä ei ollenkaan mainita yhteiskunnan ja kunnan omia palveluita. Kuitenkin aikaisemmin todettiin, että lapsen hyvinvoinnin tukeminen lähtee siitä, että vanhempien hyvinvoinnista tulee huolehtia, jos halutaan vaikuttaa lapsen hyvän elämän rakentumiseen.

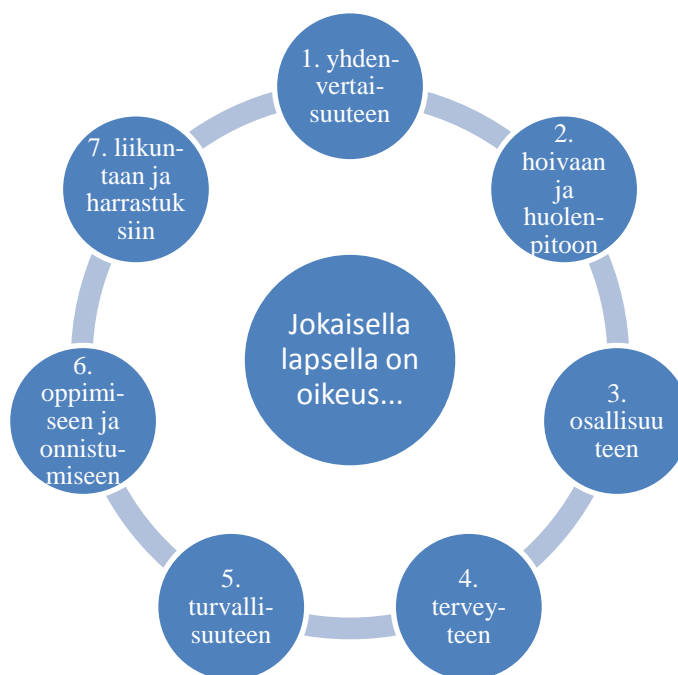
Lasten ja nuorten hyvinvointi koostuu hyvän fyysisen ja psyykkisen terveyden, terveiden elämäntapojen sekä riittävän perheen ja arkiyhteisön tuen kokonaisuudesta. (Lahti.)

Lastensuojelulaki on vahvin pohja kaikkien kuntien lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmille. Se on myös ohjaavin tiennäyttävä kuntien hyvinvointitavoitteiden asettamisessa. Kaikki kunnat toivat tämän esille heti johdantokappaleissa, mikä toi selkeän perustelun koko asiakirjalle. Lastensuojelulaki asettaa tavoitteita ja toimintaa ohjaavia linjoja. Lastensuojelulain keskeiset tavoitteet ovat turvata lapsille ja nuorille hyvät kasvuolot sekä vahvistaa lapsen ja perheen osallisuutta ja oikeusturvaa lastensuojeluprosessissa. Tavoitteena on siirtää lastensuojelun painopistettä ehkäisevään työhön hyvinvoinnin edistämiseksi. Tavoitteena on avun antaminen lapsille ja perheille jo peruspalveluissa sekä myös järjestötoiminnan kautta. Ehkäisevällä työllä on tarkoitus puuttua havaittuihin ongelmiin jo peruspalveluissa, millä keinoin voidaan vähentää korjaavien lastensuojelutoimenpiteiden tarvetta. Lastensuojelulaki pyrkii turvaamaan lapsille oikeuden turvalliseen

kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Kuitenkin siten, että ensisijainen vastuu lapsesta ja hänen hyvinvoinnista, kasvatuksesta ja huolenpidosta on vanhemmilla ja muilla huoltajilla. Perheille tulee tarjota riittävästi ja riittävän varhain tukea viranomaisten toimesta, jotta huoltajat voivat hoitaa ensisijaisesti kasvatustehtävänsä. (LSL 13.4.2007/417 2-3 §.)

Espoon suunnitelmassa käsitellään hyvinvoinnin eri ulottuvuuksia, jotka ovat johdettu Lapsen oikeuksien sopimuksen kolmesta aikaisemmin mainitusta periaatteesta; suojelu, huolenpito ja osallisuus. Kolmea periaatetta kutsutaan myös lasten oikeuksien kolmeksi p:ksi; protection, provision ja participation. (Lapsiasia 2014; Espoo.) Näitä Espoon hyvinvointisuunnitelmassa käsiteltyjä ulottuvuuksia ovat lapsen oikeus yhdenvertaisuuteen, hoivaan ja huolenpitoon, osallisuuteen, terveyteen, turvallisuuteen, oppimiseen ja onnistumiseen sekä liikuntaan ja harrastukseen. Nämä oikeudet on kuvattuna kuviossa 2.

Kuvio 2. Lasten oikeudet Espoon lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmassa

Espoon lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma. 2013, 6.

Espoon hyvinvointisuunnitelman sisältöä on jäsentänyt edellä mainittu hyvinvoinnin määrittely. Se on ohjannut myös suunnitelmaa varten kerättävää hyvinvointitiedon keruuta. Espoon suunnitelmassa todetaan, että peruspalvelut ja muut palvelut, minne kaikilla on lupa osallistua tukevat jo sinällään lapsen hyvää kasvua ja kehitystä. Tämänlaisissa palve-

luissa tukeminen tapahtuu yhteistyössä vanhempien ja perheen kanssa. Perheen tukemista edesauttavat hyvät peruspalvelut perusterveydenhuollossa ja varhaiskasvatuksessa. Myös koulu, seurakunnat, järjestöt sekä liikunta-, kulttuuri- ja nuorisopalvelut vahvistavat omalla perustehtävällään lasten ja perheiden omia käytössä olevia voimavaroja sekä pärjäämistä.

Espoon hyvinvointisuunnitelmassa tuodaan esille, että lapsen monipuolinen elinympäristö luo lapselle hyvää kasvua. Se vaatii kunnan toimijoilta yhteistyötä ja erityisesti perheiden kanssa vuorovaikutuksessa olemista. Pohdin, että eri palveluiden tulee miettiä omia arvoja ja tarkoitustaan, kun tuottavat lapsille ja nuorille omia palveluitaan. Liikunta tuottaa terveydenedistämisen lisäksi sosiaalista hyvinvointia.

Leppävirta pohtii myös suunnitelmassaan, kuinka hyvinvointia tulee arvioida. Heillä ei ole aikuisen väestön voinnista tilastollisia tietoja. Kouluterveyskyselystä kunta saa tietoja lasten ja nuorten hyvinvoinnista. Leppävirta on käyttänyt apuna tutkittua tietoa. Leppävirran suunnitelmassa viitataan Kääriäisen (2003) näkemykseen hyvinvointiin vaikuttavista tekijöistä. Kääriäisen mukaan hyvinvoinnin tilaa pitää arvioida perusresurssien (väestön koulutus, tulot, työttömyys) ja sairastavuuden (työkyvyttömyyseläkeläisten osuus, erityiskorvattavien lääkkeiden saajien osuus) sekä psykososiaalisten ongelmien (köyhyys, rikollisuus, lasten huostaanotto) kuvaavien mittareiden kautta. Kääriäinen pohtii myös sosiaalisen pääoman merkityksestä hyvinvoinnin resurssina. Suunnitelmaan on nostettu esille Kääriäisen pohdinta, voivatko yksilöiden omat sosiaaliset suhteet ja näihin suhteisiin liittyvät tavat tai luottamus yksistään selittää esillä olevia alueellisia eroja lasten ja nuorten hyvinvoinnista. Leppävirran suunnitelmassa on myös Sipilän (1982) näkemys asiasta. Sipilän mukaan lähiyhteisön sosiaalisesta verkostosta saatava tuki voisi ehkäistä muun muassa taloudellisen deprivaaation eli talouden heikentymän synnyttämiä paineita, jotka ilman sosiaalista verkostoa saattaisi johtaa psyykkisiin ongelmiin. Yhteisö tuottaa huomaamattakin sosiaalista kontrollia, mikä puolestaan saattaa ehkäistä nuorten tekemää rikollisuutta ja muuta häiritsevää käyttäytymistä.

Muun muassa Posio ei ollut erikseen miettinyt hyvinvoinnin käsitteen määrittelyä. Suunnitelma kertoi kunnan palveluista ja tavoitteista laadun parantamiseksi huomioimalla eri-ikäisten kuntalaisten toiveet. Mietin tuottaako kunta palveluita lakivelvoitteesta ja ovatko he miettineet arvoja palvelun tuottamisen taustalle. Hyvinvointisuunnitelmalle

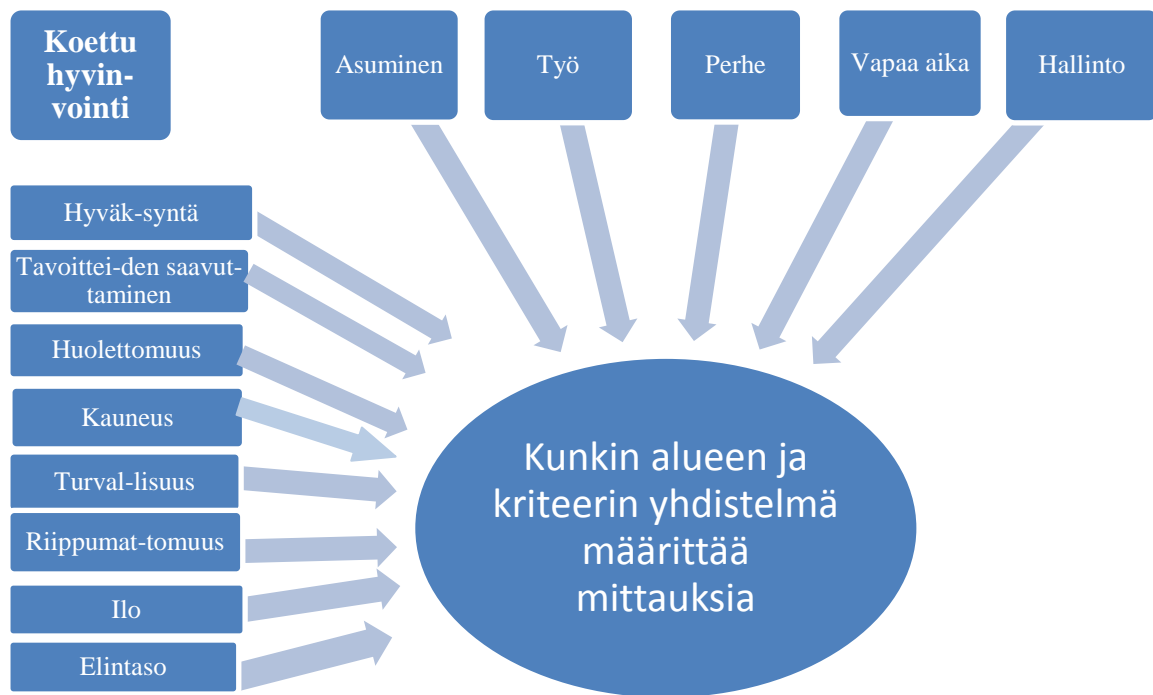
asetetut velvoitteet suunnitelmassa olevista tiedoista tulee esille, vaikka sisällön merkitystä ei ole tarkemmin selkeytetty.

Vaasan suunnitelmassa todetaan hyvinvoinnin olevan monimerkityksinen käsite, mutta usein se samastuu elinoloihin eli hyvinvointi on sama kuin saavutettu elintaso. Voidaankin yhdellä tavalla nähdä, että elinot ovat hyvinvoinnin materiaallinen perusta ja sitä tuovat esille asuinot, työ ja toimeentulo. Näiden lisäksi Vaasan suunnitelmassa tuodaan esille Lammi-Taskulan (2009) toimittaman teoksen mukaisesti, että hyvinvoinnin käsite sisältää myös kokemuksen henkilön omasta terveydestä, sosiaalisista suhteista, oman kokemuksen hyvinvoinnista ja omanarvontunnon. Vaasan suunnitelmassa pohditaan, kuinka vaikea toisen ihmisen hyvinvointia on määrittellä, koska yksilölliset kokemukset, kyvyt ja mieltymykset vaikuttavat koettuun hyvinvointiin vaikka materiaaliset olot olisivat minkälaiset tahansa. Taloudellinen turvakaan ei välttämättä vahvenna hyvinvoinnin kokemusta, jos yksilön terveydessä tai perhesuhteissa on ongelmia. Mutta ihminen voi olla onnellinen ja kokea hyvinvointinsa erinomaisena, vaikka materiaallinen hyvinvointi olisi vaatimatonta. Tällöin perheen ja ystävien seura, terveys ja kokemus hyvästä sosiaalisesta tilanteesta saattaa tuottaa tyytyväisyyden hyvinvoinnin tilaan.

Vaasa on hyödyntänyt suunnitelmassa tutkittua tietoa hyvinvointikäsitteen määrittelyssä. Se on siten toiminut eritavalla esimerkiksi Posion suunnitelmaan nähden, jossa enemmän hyvinvointipalvelut on listattu ja esitelty. Vaasan tapa selittää hyvinvoinnin käsitettä antaa perustelut myös kunnan palveluiden taustalle. Koska suunnitelma on julkinen asiakirja, käsitteen selvittäminen auttaa niin palveluista päättäviä kunnallispoliitikkoja kuin palveluiden käyttäjiä.

Vaasan suunnitelmassa on hyvinvointia kuvaava kuvio (kuvio 3), johon on listattu materiaalisia asioita ja kokemuksia, joista hyvinvointi määrittyy.

Kuvio 3. Koettuun hyvinvointiin vaikuttavat tekijät Vaasan lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmassa

Vaasan lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma 2013, 10. Hyvinvoinnin kokonaisuus.

Vaasa nostaa esille tutkielmani taustoituksessa esille tuodun Erik Allardtin (1976) hyvinvoinnin käsitteen ulottuvuuksista, jotka hän on pyrkinyt muuttamaan moniosaiseksi mittariksi. Kuvio 4 hahmottaa myös tätä moniulotteisuutta, mitä käsite pitää sisällään. Vaasan suunnitelmassa selvitetään, että Allardt päätyi jakamaan hyvinvoinnin käsitteen kahteen osaan; hyvinvointi - onnellisuus ja elintaso – elämänlaatu. Nämä käsitteen ristiintaulukoimalla saadaan aikaiseksi nelikenttä. Vaasan hyvinvointisuunnitelmassa tuodaan esille Allardtin kuvaus, että hyvinvointikäsite sisältää aineellisen hyvinvoinnin, elintason, yhteisöolosuhteet ja itsensä toteuttamisen muodot. Jotta yksilö pystyisi toteuttamaan eri hyvinvoinnin ulottuvuuksia, Allardtin mukaan se vaatii yhteiskunnalta toimivaa mallia, mikä voi ohjata yksilön valitsemissa arvoissa. Allardtin mukaiset hyvinvoinnin osatekijät on jaettu having, loving, being, ja doing käsitteisiin. Having kuvaa elintaso, kuten tuloja, asumistasoa, työllisyyttä ja terveyttä. Loving on käsite yhteisyyssuhteista, tarkoittaen paikallisyhteyttä, perheyhteyttä ja ystävyysuhteita. Being käsittää ajatuksen itsensä toteuttamisen muodoista, joita voi olla arvonanto, korvaamattomuus ja poliittiset

voimavarat. Doing on tekemistä mielenkiintoisia vapaa-ajan toimintoja. (Vaasan lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma 2013, 11.)

5.3 Hyvinvoinnin tilan kuvaaminen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmissa

Tutkielman kunnissa hyvinvoinnin tilaa on pohdittu muun muassa nostamalla esiin valtakunnallisia raportteja suomalaisten ja erityisesti lasten hyvinvoinnista. Lisäksi hyvinvoinnin tilaa suunnitelmissa on pohdittu kunnan sisäisten tilastojen ja kyselyjen valossa. Suunnitelmissa nousi esille myös kodin vahva merkitys hyvinvoinnin tukijana ja tuottajana. Kunnan palveluiden tarkoitusta ja tavoitetta on suunnitelmissa myös pohdittu hyvinvoinnin tukemisen vastuunkannon kautta. Olen jakanut hyvinvoinnin tilan tarkastelun näiden teemojen ympärille. Käsittelen hyvinvoinnin tilaa hyvinvointisuunnitelmissa valtakunnallisesti, siltä osin miten suunnitelmissa kunnan hyvinvoinnin tilaa valtakunnalliseen tilanteeseen vertaillaan. Lisäksi tarkastelen hyvinvoinnin tilaa kunnan sisällä sekä kodin ja palveluiden tuottajien vastuun kautta.

Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmalla on mahdollisuus olla luomassa kunnalle hallittu menetelmä suunnitella yhteiskunnan nopeisiin muutoksiin ajankohtaisia ja tarpeita vastaavia tuen muotoja. Kuntien tehdessä hyvinvointisuunnitelman neljän vuoden välein antaa se mahdollisuuden tehdä painotuksia hyvinvointia tukevissa palveluissa. Muutokset palveluihin, organisaatioon tai henkilöstön määrään voidaan hallitusti nostaa esille sekä saadaa kerättyä tietoa oman kunnan tarpeita vastaavaksi. Suunnitelmalla toivoisi olevan vaikutus kunnan päätöksentekoon ja rohkeasti tehtäisiin painotuksia tarpeiden mukaan, koska se voi reagoida nopeammin kuin lain muutokset.

5.3.1 Hyvinvoinnin tilan tarkastelu suunnitelmissa

Lahden hyvinvointisuunnitelma kertoo, että valtakunnassa huolestuneen keskustelun aiheena on ollut lasten ja nuorten hyvinvointi, perheiden jaksaminen ja voimavarojen riittäminen. Keskustelua on herättänyt myös lapsiperheiden palvelut ja lastensuojelun tila. Lahden hyvinvointisuunnitelmassa on käsitelty Sosiaali- ja terveysministeriön (STM)

Toimiva lastensuojelu - raporttia, jossa nostettiin esille neljä kohtaa, jotka ovat vaikuttaneet yhteiskunnan muutokseen ja siten lasten ja nuorten hyvinvointiin. (Kananaja, Lavikainen & Oranen 2012.) Raportissa todettiin, että eriarvoisuus kasvaa ja myös lapsiköyhyys on lisääntynyt. Erityisesti lapsiperheiden toimeentulovaikeudet ovat lisääntyneet. Raportissa nostettiin esille, että taloudellisen eriarvoisuuden merkitys lasten sosiaalisten vertaissuhteiden muodostumisessa ja ylläpitämisessä on suuri. Lapsiin ja nuoriin kohdistuneet vaatimukset ovat lisääntyneet. Lisäksi heiltä odotetaan yhä varhaisemmalla iällä kykyä tehdä valintoja ja kantamaan itsenäisesti vastuuta. Aikuisuuteen vaaditaan nyt suurempaa kypsyyttä. Perhe ja yhteisöllisyys ovat muuttuneet ja siten lapsiperheiden tukiverkot ovat heikentyneet. Suvun merkitys lapsiperheen tukemisessa on entisestään heikentynyt. (Lahden lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma 2013.)

Lahti on ottanut mukaan ajankohtaisen raportin selkeyttämään, millaisessa maailmassa Suomen lapset, Lahti mukaan luettuna, elävät. Nähdäkseni Lahti haluaa jakaa hyvinvointisuunnitelman kautta tietoa suunnitelman lukijoille ja perustella valtakunnallisella raportilla myös omaa hyvinvointipolitiikkaa. Hyvinvointipolitiikalla hyvinvointisuunnitelmassa tarkoitetaan kunnan sisällä tehtävää palveluiden tuottamista, millä kaikella pyritään kohottamaan ja tukemaan kuntalaisten hyvinvointia. Hyvinvointipolitiikkaa ei siten ehkä pysty erottamaan miksikään erityiseksi osa-alueeksi. Hyvinvointipolitiikan käsitteestä puhuu myös Moisio ym. (2010) selvittäessään yleisemmin hyvinvointipolitiikan käsitteen merkitystä Suomen yhteiskunnassa. Elina Aaltio (2013) on kriittisesti myös pohtinut hyvinvoinnin käsitystä uudistuneella tavalla ja lisännyt käsitteen ympärille muitakin mittareita kuin bruttokansantuotteen. Aaltio pohtii, että tulot ja viennit eivät mitenkään kuvaa subjektiivista ja koettua hyvinvointia.

Kaikissa tutkielman kunnissa on hyvinvoinnin tilan määrittelyyn käytetty kouluterveyskyselyn tuloksia sekä muita kunnan tilastoja. Valtakunnallisesti tilastot kuvaavat hyvin näiltä osin hyvinvoinnin tilaa. Sen takia en koe tarvittavaksi erotella tutkielman kuntien tarkempia tilastollisia lukuja. Kuntien luvut ovat keskiarvojen molemmin puolin eikä suuria heittoja kuntien välillä ole, vaan ne melko hyvin kuvaavay suomalaisten lasten ja nuorten vointia.

Lahdessa, muiden kuntien tavoin, hyvinvoinnin tilaa on selvitetty kouluterveyskyselyllä. Siitä selvisi, että suurin osa 8-9-luokkalaisista voi hyvin, osa koki väsymystä ja koulu-

uupumista. Vähäinen unensaanti, liikkumisen vähyys, opiskelun stressaavuus, erilaiset mielenterveyden häiriöt sekä ylipainoisuus tunnistettiin hyvinvoinnin riskitekijöiksi. Hyvinvointiin vaikuttaa myös perhe ja ystävät. Kouluoloja kuvaavat arvosanat ovat huonoja. Valtakunnan tasolla esillä ollut lapsiperheiden pienituloisuus on haaste myös Lahdessa. Alkoholin myynti oli vuonna 2011 maan suurin suurista kaupungeista. Lahden kyselyn tulokset ovat samankaltaisia kuin mitä lapsiasianvaltuutettu on kirjoittanut valtakunnallisia tietoja sisältävässä raportissaan nuorten tilanteesta. (Lapsiasiavaltuutettu 2014.)

Kuten Lahdessa myös muualla lapsiperheiden köyhyys on kasvanut. Moisio (2008) on todennut lapsiperheiden tuloerojen kasvaneen. Toimeentulovaikeudet ovat entisestään syventyneet niissä perheissä joissa on jo ollut vaikeuksia toimeentulon kanssa (Forma ja Saarinen 2008.) Päällä oleva talouden taantuma ei varmasti itsestään tule helpottamaan tätä ongelmaa. Vaasan hyvinvointisuunnitelmassa perheiden arjen hyvinvoinnin tilaa pohditaan myös valtakunnallisen näkemyksen ja Lammi-Taskulan (2009) toteamuksen mukaan, että bruttokansantuotteen ja varallisuuden mukaan tarkasteltuna Suomi on vauraampi kuin koskaan. Vaasan suunnitelmassa tuodaan esille, että lapsiperheiden kuuluminen pienituloisiin johtuu toisaalta myös perheiden valinnasta pitää perhevapaita. Vahvasti pienituloisuuteen vaikuttaa myös yleisempi perhepolitiikan työllisyyden ja sosiaaliturvan kehitys. Vaasassa työllisyys on ollut kaupungin vahvuus ja työllisyys on ollut pitkään hyvä. Nyt tilanne on kuitenkin lähtenyt huonompaan suuntaan varsinkin nuorten osalta.

Vaasan suunnitelmassa on nostettu esille työn merkitys hyvinvoinnille. Mielestäni on tärkeä pohtia työllistymisen ja työttömyyden tukimuotoja tuottavuuden sekä hyvinvoinnin näkökulmasta. Poliittisesti on merkittävää, miten palveluiden olemassa oloa perustellaan. Onko aina tavoitteena kansantalouden nousu vai toisinaan myös subjektiivinen hyvinvointi ja kenties vielä sen kautta kansantalouteen vaikuttava tavoite. Mielestäni hyvinvoinnin tukemisen tavoitetta tulisi pohtia näistä kahdesta näkökulmasta enemmän ja haluaisin sitä myöhemmin selvittää. Lasten kohdalla hyvinvoinnin tukemista selitetään kansainvälisellä lasten oikeuksien sopimuksella. Onko lasten oikeuksien sopimuksella, kuten muilla ihmisoikeussopimuksilla taustalla subjektiivinen turvallisuus ja hyvinvointi vai taloudellinen kehittyminen, minkä kautta globaalinen markkinatalous toimii eettisesti paremmin?

Vaasan hyvinvointisuunnitelmassa todetaan, että *työllä on hyvinvoinnin säilymisen kannalta tärkeä merkitys yksilölle ja perheelle, vaikka hyvinvointi sinällään ei ole täysin työstä riippuvainen. (Vaasa.)*

Vaasa on nostanut hyvinvointisuunnitelmassaan esille THL:n julkaiseman tiedon lapsiperheiden köyhyydestä. Vaasan hyvinvointisuunnitelma nostaa esille kansallisen keskustelun, jonka on todettu olevan yhtenevä Vaasan tilanteen kanssa. Vanhempien koulutustasolla on ymmärrettävästi yhteys tulotasoon. Joka neljännen köyhyysrajan alapuolella elävän huoltajan koulutus oli perusasteen koulutus. Lisäksi pienituloisuus ja köyhyysriski on yleisempään nuorissa perheissä ja perheissä, joissa nuorin lapsi on alle kolmevuotias. Köyhyysriski pienenee lasten kasvaessa. Toinen riskitekijä on suuri perhe. Lähes joka toinen köyhyysrajan alittaneesta lapsesta oli perheestä, jossa on vähintään kolme lasta. (Lammi-Taskula 2009, 84–85.)

Espoon suunnitelmassa todetaan, että suurin osa espoolaisista lapsista ja nuorista voi hyvin ja he elävät perheissä, joissa saavat elää hyvää kasvua ja kehitystä turvaavaa elämää sekä he saavat riittävästi hoivaa ja huolenpitoa vanhemmiltaan. Suunnitelman mukaan Espoossa monet lapsiperheet kokevat yhteisöllisyyden puutetta ja he kokevat jäävänsä yksin ongelmien kanssa. Monesti sukulaiset asuvat kaukana ja sosiaaliset verkosto ovat heikkoja. Se aiheuttaa juurettomuuden tunnetta ja käytännön haasteita lapsiperheiden arjen kulkuun. Perheillä on vaikeutta löytää lastenhoitoapua lähipiiristä. Suunnitelmassa todetaan, että lapsiköyhyys on lisääntynyt Espoossa viime vuosina ja lapsiköyhyysaste on tällä hetkellä noin 10 prosenttia lapsiväestöstä. Puolestaan jopa puolet ulkomaalaistaustaisista lapsista on ollut toimeentulotuen saajia viime vuosina. Espoossa nuorten mielenterveysongelmat ja päihteidenkäyttö ovat huolen aiheita. Nuorten keskuudessa kouluterveyskyselystä nousi esille masentuneisuuden kokemus ja runsas alkoholinkäyttö osalla nuorista. Nuorten ongelmien kasvu näkyy myös 13–17-vuotiaiden kiireellisten sijoitusten runsaana kasvuna.

Espoon hyvinvointisuunnitelman tapa kuvata kunnan hyvinvointia on mielenkiintoinen. Toisaalta kunnassa koetaan voitavan hyvin. Toisaalta mietin, että jos valtaosa maahanmuuttajista kokee köyhyyttä, onko kohtuullista todeta, että kunnalla menee hyvin. Mielestäni hyvinvoinnin tilan määrittely ja kuvaaminen kaipaa selkeitä mittareita, minkä avulla selvitettyä hyvinvointia ja sen tasoja voitaisiin perustella. Silloin ei tarvitse todeta, että voidaan hyvin tai huonosti, vaan hyvinvoinnin tasoja voidaan tuoda esille ja perustella

mittariston tuella. Erilaisia hyvinvoinnin mittareita on pyritty luomaan jo vuosia ja se on koettu haastavaksi. Tutkielmassa mukana olevasta Tuusulan kunnassa on pyritty lähestymään kuntalaisten hyvinvoinnin seuraamista mittariston avulla.

Tuusulan hyvinvointisuunnitelmassa kerrotaan, että kunta on jo edellisen suunnitelman yhteydessä vahvistanut vuosittain seurattavat hyvinvoinnin mittarit. Kunta seuraa hyvinvointia ja sen kehitystä SOTKANetistä saatavien tietojen perusteella. Tuusulan tavoitteena on saada mittariston avulla mahdollisimman selkeää ja vertailukelpoista tietoa kunnan hyvinvoinnin tilasta. Sen takia mittareiksi on valittu valtakunnallisin perustein kerättäviä lukumääriin perustuvia tietoja. SOTKANet on terveyden ja hyvinvoinninlaitoksen (THL) tilasto ja indikaattoripankki. Se sisältää kattavasti tietoja suomalaisten hyvinvoinnista ja terveydestä. Lisäksi palveluun on kerätty Euroopan maiden väestö ja terveystietoja. (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2014.)

Espoon hyvinvointisuunnitelmassa lasten ja nuorten hyvinvoinnin tilaa pyritään tarkastelemaan yhtenevästi Lapsen oikeuksien sopimuksessa asetettujen odotusten mukaisesti. Nostan tarkempaan käsittelyyn Espoon mallin hyvinvoinnin tilan tarkastelusta. Se on yksi tapa pohtia asiaa, koska lasten hyvinvoinnin määrittely ja arvioiminen on myös Suomessa vahvasti sidoksissa lasten oikeuksiin. Espoossa yhdenvertaisuus huomioidaan palvelujen saatavuudessa kahdella kielellä. Lisäksi palvelut on oltava syrjimättömiä ja esteettömiä huomioiden eri kieli-, kulttuuri- ja muiden vähemmistöryhmien näkökulma. Koulutus on merkittävässä asemassa yhdenvertaisuuden toteutumisessa. Espoossa koulutustaso on maan toiseksi korkein, ja siihen kiinnitetään huomiota erityisellä hankkeella, jonka tavoitteena on varmistaa nuorten pääsy laajasti kiinni toisen asteen opintoihin sekä edistää nuorten työllistymistä. Erityisesti huomiota kiinnitetään romaani-, maahanmuuttaja- ja vammaisiin nuoriin. Taloudellinen yhdenvertaisuus on huolen aihe, koska lapsiköyhyys on lisääntynyt. Taloudelliset vaikeudet tutkimusten mukaan vaikuttaa perheiden hyvinvointiin. Nuorisotyöttömyys on haaste myös yhdenvertaisuudelle. Se on ollut kasva ilmiö Espoossa.

Esimerkiksi Raunio (2009) ja Rousu (2006) nostavat esille, että sosiaalipalveluiden organisaatio ei ole valmis organisaatio, vaan siinä on kehitettävää. Sen kehittäminen voi olla ensisijaista siihen nähden, mitä itse asiakastyötapahtumassa tapahtuu. Myös lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma mielestäni haastaa tätä keskustelua. Se vaatii palvelu-

verkoston kartoitusta, yhteistä keskustelua ja tiedon kokoamista. On tärkeää tietää, mitä hyvinvointipalveluita kunnassa on saatavilla ja millä oletetaan yhteiskunnan pärjäävän. Sen lisäksi meillä on tarjolla lapsille erityispalveluna lastensuojelu, mikä on toimivan palvelujärjestelmän jälkeen jossain määrin aina korjaavaa työtä. Lastensuojelun selvityksen aloittamiseen riittää lastensuojeluilmoituksessa oleva epäily huolesta, mitä ei peruspalveluilla pystytä selvittämään.

5.3.2 Kodin vastuu hyvinvoinnissa

Vastuu lasten ja nuorten hyvinvoinnista näyttää analyysini perusteella hyvinvointisuunnitelmissa jakautuvan kodin ja kuntien palveluiden välille. Vanhemmilta odotetaan vahvaa vanhemmuutta sekä vastuuta kasvatuksen ja kasvuympäristön positiivista vaikutuksista. Palveluiden tarkoitus on tukea vanhempia kasvatustehtävässään. Tuon taulukossa esille hyvinvointisuunnitelmissa esitettyjä kodin ja palveluiden vastuita.

Taulukko 3. Kodeille ja palveluille asetettuja vastuita hyvinvointisuunnitelmissa

	Kodin vastuu hyvinvoinnista	Palveluiden vastuu hyvinvoinnista
Espoo	<ul style="list-style-type: none"> - yhteisen ajan puute haasteena - kokemus keskusteluvaikeudesta - lapsen oikeus asua hyvää kasvua ja kehitystä vahvistavassa perheessä ja huoltapitävässä kasvuympäristössä 	<ul style="list-style-type: none"> - lasten osallisuuden lisääminen palveluissa - osallisuuden arviointikriteeristö - nuorten vaikuttamiskanavat palveluissa - oikeus tukeen - koulun antaman tuen korostumien - kerhotoiminta hv tukena
Lahti	<ul style="list-style-type: none"> - kodilla vahvin merkitys lapsen hyvinvoinnin kokemuksessa 	<ul style="list-style-type: none"> - koulussa ja muissa palveluissa annettava tuki - kouluympäristön viihtyisyys lisää koettua hv:a - hyvän koulupäivän määrittely - nuorisotoimi ja nuorisotakuu
Vaasa	<ul style="list-style-type: none"> - huolena vanhempien jaksaminen - huolena työelämän ja vapaa-ajan käytön paineet - homing: kodin tärkeyden korostuminen - varhaisen tuen merkitys kodin kasvatustyön onnistumisessa 	<ul style="list-style-type: none"> - aikuisten ja lapsien palveluiden välille yhteistyökäytäntöjen kehittäminen - laadukas koulutus syrjäytymisen ehkäisemiseksi
Tuusula	<ul style="list-style-type: none"> - kodin tärkeä merkitys lapsen turvalliseen kasvuun 	<ul style="list-style-type: none"> - peruspalvelut hv tukevana palveluina
Sipoo	<ul style="list-style-type: none"> - ajan käyttö nuoren kasvun tukemiseen - perheen osallistuttaminen - yhteistyö perheen ja palveluiden välillä - koko perheen tukeminen niin lasten 	<ul style="list-style-type: none"> - palveluiden todettiin olevan riittäviä, mutta kriittinen pohdinta tavoittavatko ne kaikki

	kuin aikuisten palveluissa - perhe käsitteen muutos	tarvitsijat
Leppä virta	- perheen yhteinen osallistuminen hyvinvoinnin tukemiseen.	- yhteisöllisyys vähentää huonovointisuutta ja lisää hv:a - perheen yhteinen tuki - erilaisuuden ymmärtäminen ehkäisee huonovointisuutta - koulu korostuu hv:a tukevana instituutina - iltapäivätoiminta kokonaisvaltaisen hv tukemisena
Posio	- puutteita ehkäisevissä palveluissa korostaa kodin tuen merkittävyyttä - arjen raskaus - vanhempien kyvyttömyys nähdä tuen tarve ja tukea lasta	- yhteinen vastuu lapsen kasvusta ja kehityksessä palveluiden ja kodin kanssa - erityistä tukea tarvitsevien vahva esille nosto

Monissa hyvinvointisuunnitelmissa todettiin, että vanhemmat kokevat vanhemmuuteen liittyviä haasteita. Kodin osuutta hyvinvoinnin kokemiseen ja hyvinvoinnin tukemisessa korostettiin. Vanhempien kasvatustehtävän haastavuutta ja vanhemmuuden riittämättömyyttä selitettiin aikuisten ajan puutteella, arjen ja työn kiireellisyydellä. Vanhempien arkea pienten lasten kanssa kuvailtiin haastavaksi, mutta myös nuoruusiästä oli kirjoituksia haastavana ikävaiheena. Sosiaalisten suhteiden vähyys tuotiin esille vanhemmuuden haasteissa. Yhteiskunnan palveluilla pyritään korvaamaan toisinaan vähäisiä perhe- ja sukulaissuhteita. Tämänlaisia palveluita tuotiin esille olevan erilaiset vertaisryhmätoiminnot. Palveluissa perheen tukemiseksi nostettiin esille neuvolatoiminta, joka nähtiin vahvaksi tueksi pikkulapsivanhemmuuden aikana. Suunnitelmissa tuli esille, että perheiden yhteinen aika on vähentynyt. Mielenkiintoinen näkökanta oli Vaasan hyvinvointisuunnitelmassa, että lasten aloittaessa varhaisessa vaiheessa päivähoidossa vähentää se entisestään perheen kesken vietettyä aikaa. Se kuvastaa sitä, että hyvinvoinnin tukeminen myös siirtyy kodista palveluiden tuottajille, kuten päivähoidolle. Kodin vastuusta puhuttaessa oli suunnitelmissa nostettu esille myös se, että perhe käsitys on muuttunut. Perheen voi muodostaa erilaiset kokoonpanot. Vanhempien ero nähtiin myös yhtenä hyvinvointiin vaikuttavista tekijöistä.

Espoon lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmassa todetaan, että lasten hoiva ja huolenpito toteutuu kunnassa hyvin. Vanhemmat ovat kokeneet saaneensa monenlaista tukea ja apua useissa palveluissa. Yleisempänä huolena ja haasteena on perheiden yhteisen ajan puute ja kiire. Nuoret mainitsivat huoleksi keskusteluvaikeudet vanhempien kanssa. Suunnitelmassa todetaan, että maahanmuuttajaperheissä huolena on eritahtinen kotou-

tuminen ja köyhyys. Vammaisuus tai pitkäaikaissairaus on todettu olevan myös hoivan ja huolenpidon toteutumisen kannalta riskitekijä.

Espoon suunnitelmassa on todettu, että suurin tuki lapselle on hyvää kasvua ja tukea antava kasvu ympäristö. Vaikka useilla espoolaisella perheellä menee hyvin, niin osalla perheistä on vanhemmuuteen liittyviä haasteita. Kunnan hyvinvointisuunnitelmassa tulee esille, että lastensuojelun asiakkuudet ovat kasvaneet, mikä voi olla osoitus, että peruspalveluissa ei ole pystytty tukemaan perheitä riittävästi.

Lasten ja nuorten tulee saada kasvaa hyvää kasvua ja kehitystä vahvistavassa perheessä tai muussa hoivaavassa ja huolto pitävässä kasvu ympäristössä. (Espoo.)

Myös Sipoon suunnitelmassa pohditaan, että tilastollisesti sipoolaisilla lapsiperheillä menee hyvin, koska siellä on esimerkiksi lastensuojelun asiakkuuksien määrä reilusti valtakunnan keskiarvoa pienempää. Suunnitelmassa kuitenkin kriittisesti pohditaan, mahtaako tilasto huomioida sitä, että välttämättä Sipoossa ei ole riittävästi panostettu lasten ja perheiden tukemiseen eikä heitä ole otettu asiakkuuteen. Tilasto kertoo pelkästään asiakkuuksien lukumäärän, ei sitä, miten hyvinvointi toteutuu. Sipoon suunnitelman pohdinta on hyvin asianmukaista ja ajankohtaista. Hyvinvoinnista puhuttaessa usein tilastot yksin ei kerro totuutta vaan se vaatii selvennystä, millaisin kriteerein lukuihin on päästy.

Sipoon suunnitelma nostaa esiin tärkeän keskustelun nuoren kasvun haasteista. Teini-ikäisten kanssa tarvitaan aikuisen aikaa, mutta arjen ja työn kiireellisyys tekee haasteen vanhemmuuden riittämättömyyteen. Usein nuorta pyritään hoitamaan psykiatrian tai lastensuojelun keinoin, kun koko perhe voisi hyötyä kokonaisvaltaisesta perhevalmennuksesta tai perhetyöstä, kuten myös ajankäytön, arjen hallinnan ja vanhemmuuden tukemisen konkreettisesta tukemisesta. Sipoo puhuu suunnitelmassaan palveluiden ja kodin välisen yhteistyön vahvistamisesta. Perhettä ja kotia tulee osallistuttaa muun muassa kasvatuksen tukemisessa. Perheitä ei tule pelkästään ohjata avun piiriin, mutta myös vahvemmin tukea varhaisessa vaiheessa osallisuuden kautta.

Posion hyvinvointisuunnitelmassa todetaan, että lasten kanssa vietetty arki tuntuu usein haastavalta ja raskaalta. Lapsiperheissä tulee esille, että vanhemmat saattavat olla kyvyttömiä näkemään lapsien tuen tarpeita sekä osaamattomia vastata niihin. Posiolla on

keskitytty tukemaan vanhemmuutta erityisen 10-polku hankkeen kautta, koska monia eettisiä näkökohtia tulee ottaa huomioon myös kotona. Usein kuitenkin vanhemmat eivät kuitenkaan jaksaa huomioida, että lapsi saisi yhdenvertaisen kohtelun perheessä ja hänen oikeuksiaan arvostettaisiin. Posiolla todetaan lapsiperheiden kotipalvelun olevan puutteellista ja ennaltaehkäisevä tuki puuttuu. Myös erityisopetuksessa ja perusturvatoimen erityishuollossa resurssit ja palvelut ovat tällä hetkellä riittämättömiä. Suunnitelmassa todetaan, että nämä riittävät resurssit tulee taata tulevaisuudessa.

On hyvä, että hyvinvointisuunnitelmissa tuodaan esille kunnan selkeät puutteet ja on asetettu tavoite korjata ne. Mielestäni hyvinvointisuunnitelmien yksi tärkeä tarkoitus on, että tavoitteet ja epäkohdat on julkisesti esitetty, jolloin tavoite on myös tärkeää saavuttaa.

Vaasa nostaa hyvinvointisuunnitelmassa esille kaupungin hyvin haastavia huolenaiheita. Vanhempien jaksamiseen liittyvät huolet ovat kasvaneet huomattavasti. Myös Vaasassa sosiaalisten suhteiden vähyys lisää jaksamisongelmaa. Työelämän vaatimus on myös nostettu esille sekä vapaa-aikaan liittyvät suorituspainet. Vaasan suunnitelmassa pohditaan, että päihteiden käytön jatkaessa kasvuaan, tulee miettiä myös suhtautumista niihin. Siitä esimerkkinä vanhempien korvaushoitolääkitykseen suhtautuminen, kun vanhemmat saattavat olla jatkuvan päihdyttävän lääkkeen alaisena. Vaasan suunnitelmassa pohditaan, että käsite homing on tulossa muotiin, tarkoittaen kotia ja kotiin liittyviä asioita. Tuleva trendi olisi tärkeä muutos, koska nyt on ollut huolta, että perintönä sukupolvelta toiselle siirtyviä taitoja on nyt entistä vähemmän. Vaasan suunnitelmassa pohditaan, että vanhempien ja lasten välillä saattaa olla kuilu, ettei oikein tunneta toisia. Perheissä vietetään vähemmän aikaa keskenään. Lapsen aloittaessa varhain päivähoidossa vähentää se entisestään yhteisen ajan kertymistä. Vaasan suunnitelmassa on nostettu esille rohkeita ajatuksia ja argumentteja huolenaiheista. Ne ovat tuoreita ja uudenlaisia ajatuksia ja mielestäni hyvinkin mielenkiintoista kuvausta hyvinvoinnintilasta. Kuitenkin näitä huolenaiheiden taustoja ei ole tuotu esille, mistä tieto ja käsitys ovat muodostuneet.

Sipoo tuo hyvinvointisuunnitelmassaan esille perhekäsitteen muuttuneen. Perhe voi käsittää laajan vanhempien ja heidän uusien puolisoitten ja puolisoitten lasten verkoston. Lapset voivat asua kahdessa kodissa tosiasiallisesti, vaikka Suomessa ei vielä ole mahdollista olla kirjoilla samanaikaisesti kahdessa paikassa. Tästä voi olla konkreettisia arkielämää vaikeuttavia asioita. Esimerkiksi koulukyydin järjestäminen hoidetaan yleensä

vain yhdestä osoitteesta. Sipoo nostaa esille myös vanhempien eron vaikutuksen lapsen oikeuksien ja hyvinvoinnin toteutumiseen. Useamman vanhemman yhteisö ja läsnäolo voi olla voimavara tai riski lapselle. Vanhempien hyvät välit mahdollistavat, että lapsella on mahdollisuus elää arjessa, erosta huolimatta, molempien vanhemman kanssa. Jos vanhempien välit ovat ristiriitaiset, silloin väkivallan uhka on useammin läsnä ja myös kasvatuslinjauksista on vaikeampi sopia. Tällöin lapset ja nuoret kuormittuvat helpommin, kun joutuvat vanhempien keskinäisen problematiikan väliin.

Mielestäni on tärkeä nostaa esille tähän päivään vaikuttavia asioita, mitkä vaikuttavat lasten hyvinvointiin. Yksi näistä on vanhempien ero. Erosta on tärkeä puhua niin vahvistavana ja helpottavana asiana, mutta myös sen raskaudesta ja mahdollisesti hyvinvointia heikentävästä näkökulmasta, kuten Sipoon suunnitelmissa tuotiin esille.

Vaasan hyvinvointisuunnitelmassa tuodaan esille, että suurin uhka syrjäytymiselle ovat lapset ja nuoret, joiden perheissä on sosiaalis-taloudellisia vaikeuksia tai jos lapsella tai nuorella on oppimisvaikeuksia. Syrjäytyminen on pitkittyneiden tilanteiden ja haasteiden tulos. Sen vuoksi jo neuvolasta alkaen varhaiskasvatuksella ja perusopetuksella on merkittävä asema terveen kasvun ja kehityksen tukemisessa, kuten myös varhaisessa puuttumisessa ongelmia havaittaessa lapsen arkiympäristössä.

Vaasan suunnitelmassa pohditaan, että palvelut yhdessä kodin kanssa muodostavat kokonaisuuden ja oikea-aikaisella tuella vähennetään painetta erityispalveluissa. Lasta tulee tukea arkiympäristössään ja erityisen tärkeää on yhdessä vanhempien kanssa huomioida tuen tarve.

Vaasan suunnitelmassa todetaan, että *palvelut ovat riippuvaisia toisistaan; jos peruspalveluissa on riittävästi tarjontaa ja erityisosaamista, erityispalveluiden kysyntä ja paine lastensuojelutyöhön on vähäisempää. (Vaasa.)*

5.3.3 Palveluiden vastuu hyvinvoinnin tukemisessa

Tutkin edellisessä alaluvussa sitä, miten suunnitelmissa käsitellään hyvinvoinnin tukemista kodin näkökulmasta. Onnistuneen tuen kannalta merkityksellistä on myös kodin ja

palveluiden yhteistyö. Vanhempien ja palveluiden tuottajien yhteinen tavoite on lapsen tukeminen ja sitä tulee tehdä niin kotona ja palveluissa tämä yhteinen tavoite määränpäänä. Monilla aineiston kunnilla, kuten Vaasassa ja Espoossa, lähivuosien haasteena on saada luotua uudenlainen ja paremmin toimiva yhteistyö aikuisten sosiaali- ja terveystalvelujen sekä lapsiperheiden palvelujen välille.

Muutoinkin vanhempien jaksaminen nähtiin merkittävänä hyvän hoivan ja huolenpidon kannalta. Toinen haaste Espoossa lähivuosille on vertaistuen ja yhteisöllisyyden mahdollisuuksista huolehtiminen. Vertaistuen ja toisten kohtaamisen on nähty olevan merkittävä jaksamista lisäävä voimavara. Seurakunnan kerhoja ja perhekahviloita kerrotaan tulleen Espooseen viime vuosina lisää.

Aikuisten palveluilla on merkittävä rooli asiakkaana olevien aikuisten ja perheiden vaikeutuneiden elämäntilanteiden, ja siten myös näissä perheissä elävien lasten tuentarpeiden varhaisessa tunnistamisessa. (Espoo.)

Myös Leppävirran suunnitelmassa tuodaan esille sosiaalisuuden ja yhteisöllisyyden vähentävän riskiä huonovointisuuden kasvamisesta ja lisäävän hyvinvointia. Perheen yhteinen tuki on myös nuorten psyykkisen pahoinvoinnin korjaamisen kannalta merkittävää. Sipoon hyvinvointisuunnitelma tuo esille, että nuoren psyykinen pahoinvointi ei korjaannu ilman vanhempien ja koko perheen auttamista. Sipoossa, kuten esimerkiksi myös Leppävirralla on todettu perhetyö erittäin tehokkaaksi lapsiperheiden tuen muodoksi. Sen tarkoituksena on antaa konkreettista apua. Se on ennaltaehkäisevää ja kuntouttavaa perheitä kannattelevaa toimintaa. Tarkoituksena on työskennellä koko perheen kanssa perheen kotona ja tavoitteena on voimaannuttaa perheitä.

Espoon hyvinvointisuunnitelman hyvinvoinnin käsite nojautuu lapsen oikeuksien sopimuksen mukaisiin oikeuksiin, joista yksi on oikeus terveydenhuoltoon. Espoon suunnitelmassa todetaan, että valtaosa espoolaisista kouluterveyskyselyn mukaan voivat hyvin. Huolta aiheuttavat masentuneisuus, ylipaino ja edelleen päihteet, vaikka raittius on lisääntynyt. Espoossa kaikille on järjestetty iän mukaiset terveystalvelut; neuvola, koulu-terveydenhoito ja oppilashuoltoryhmät. Lapsilla on oikeus myös turvallisuuteen. Suomessa tapaturmat, itsensä vahingoittaminen ja väkivalta aiheuttavat enemmän kuin muut sairaudet yhteensä. Espoon hyvinvointisuunnitelmassa toteaa, että erityistä huomiota tulee kiinnittää

lasten ja nuorten koulukiusaamiseen, jolla voi olla hyvin pitkävaikutteisia seurauksia. Espoolaiset nuoret Nuorisovaltuustossa piti koulukiusaamiseen puuttumista yhtenä tärkeimmistä hyvinvointisuunnitelman toimenpiteistä. Varhaiskasvatuksessa laaditaan turvallisuussuunnitelma ja henkilökunnan osaamista lasten turvataitojen vahvistamiseksi edistetään.

Lapsilla ja nuorilla on oikeus terveydenhoitoon. Kaikkien lasten ja nuorten tulee saada tukea ja apua terveelliseen ja turvallisten valintojen tekemiseen, ja heillä tulee olla pääsy tarvitsemiinsa terveyspalveluihin. (Espoo.)

Pohdin, että terveys ja turvallisuus ovat usein ihmisten toiveita hyvästä elämästä. Ne ovat myös ihmisoikeuksia. Kuitenkin Suomen ollessa turvallisimpia maita itsetuhoisuus on meidän suurimpia uhkia. Itsetuhoisuuteen asti ajautuva ihminen tarvitsee apua ja tukea jo paljon aikaisemmin. Suomessa hyvinvoinnin tukemisessa ja tuen havaitsemiseen tarvitsee mielestäni tehokkaita puuttumisen keinoja.

Espoon suunnitelma tuo esille, että lapsella on myös oikeus oppimiseen ja onnistumiseen. Hänellä on oikeus saada tukea ja ohjausta siten, että taidot ja itsetuottamus kasvaa. Jo varhaiskasvatuksessa kiinnitetään huomiota oppimisvalmiuksiin, jotta parhaimman mukaan voidaan tukea lapsen oppimista. Useat kunnat esittelivät hyvinvointisuunnitelmissaan peruskoulujen kolmiportaisen tuen mallin. Tuki on jaettu yleiseen, tehostettuun ja erityiseen tukeen. Yleistä tukea ovat esimerkiksi monipuoliset opetusmenetelmät, eriyttäminen, joustava ryhmittely, tukiopetus, osa-aikainen erityisopetus ja avustajan tuki. Näitä tukia voidaan tehostaa tai ottaa vielä käyttöön erityiset yksilöidyt tuet. Yläkoululaisten syrjäytyneiden ja syrjäytymisvaarassa olevien oppilaiden tietojen, taitojen ja elämänhallinnan kehittymistä tuetaan erityisesti. Oppimista tuetaan myös oppilashuoltoryhmän kautta, mihin oppilailla on subjektiivinen oikeus. Espoossa koulukuraattorien ja koulu-psykologien määrä on suurten kaupunkien paras. Leppävirralla koulussa opetussuunnitelman lisäksi keskeisenä tavoitteena on saattaa kaikki oppilaat opiskelemaan ikäistensä läheisyyteen ja ymmärtämään ihmisten erilaisuutta. Erilaisuuden ymmärtämisen opettamisella tarkoittaa tässä ennakkoluulojen hälventämistä ja kiusaamisen sekä syrjäytymisen ehkäisemistä.

Tutkielman kuntien lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmat esittelivät kattavasti monia kunnan palveluita, kuten myös koulujen kolmiportaisen tuen mallin. Suomessa on hyvin kattavasti valtakunnallisesti mietitty lasten tuen tarpeita. Tärkeää tuen antamisessa ja suunnittelussa on tuen universalismi. Mielestäni on tärkeää, että tuki on tasapuolista ja tasa-arvoista kaikkien lasten ollessa yhtä arvokkaita. Pohdin, miten koulun antamassa tuessa voitaisiin huomioida myös vanhemmat, kun aiemmin todettiin, että suurin vastuu tuesta on perheellä. Samaa on pohtinut myös lapsiasiavaltuutettu vuosiraportissaan, kun hän tuonut esille ajatuksen koulusta annettavasta perhetyöstä. (Lapsiasia 2014.)

Espoon hyvinvointisuunnitelmassa todetaan, että koululla on merkittävä osa lapsen hyvään kasvuun ja kehitykseen. Lahden suunnitelmassa todetaan, että koulujen viihtyisyyttä, rauhallisuutta ja turvallisuutta parantamalla, voidaan lasten kokonaisvaltaista hyvinvointia tukea myös kouluympäristössä. Myös Leppävirran suunnitelmassa nousee esille, että suomalaisessa peruskoulussa oppimisen lisäksi tavoitteena on paljon muitakin arvoja. Leppävirralla tehdään uusia pedagogiikan ja opetuksen integraatiota kehittyäkseen. Integraation tärkein tavoite on saattaa erityistä tukea tarvitsevat oppilaat opiskelemaan ikäistensä läheisyyteen ja siten tukea oppilaita ymmärtämään ihmisten erilaisuutta. Lisäksi tavoitteena on ennakkoluulojen hälventäminen ja kiusaamisen sekä syrjäytymisen ehkäiseminen.

Oppijana, sekä varhaiskasvatuksen tai koulun muodostaman yhteisön jäsenenä onnistuminen on ratkaisevan tärkeää lasten ja nuorten hyvälle kasvulle ja kehitykselle. Varhainen väliintulo oppimisen ja kasvun pulmiin mahdollistaa pääsyn eheään kasvuun. Koulun hereillä oleva, hyvin toimiva oppilashuolto ja perustason terveydenhuolto tarjoavat riittävän tuen useimmille lapsille ja nuorille. (Espoo.)

Kuten aiemmin totesin, kodilla on valtavan tärkeä merkitys hyvinvoinnin rakentumisessa. Muun muassa Espoon ja Lahden suunnitelmissa tulee esille, että koulu on myös merkittävän tärkeä lapsen hyvinvointia tuettaessa. Espoon suunnitelmassa tuodaan esille, että koulussa yhdistyy sosiaalisuus, itsensä kehittäminen, turvallisuuden tunteen kasvattaminen, kuten monet muut tärkeät taidot. Pohdin, että tämän takia koulun ja varhaiskasvatuksen merkitystä lasten ja nuorten hyvinvoinnin rakentamisessa pitää nostaa vahvemmin esille ja miettiä, miten siinä yhteisössä hyvinvointia voi vahvistaa ja tarvittaessa tukea. Pitkään on ollut keskusteluissa, pitäisikö kouluihin palkata esimerkiksi sosionomeja

opettajien ja oppilaiden tueksi. Mielestäni pitäisi tai voimassa olevia palveluita tulisi ohjata koulun kautta oppilaiden ja perheiden tueksi. On hyvä muutos, että 1990-luvun aikana alas ajetut koulujen kerhotoiminnat ovat tulleet takaisin kouluihin. Harrastetoiminnan kautta lisätään tasavertaista hyvinvointia.

Espoo kertoo tarjoavansa lapsille monipuolisia mahdollisuuksia liikuntaan, kulttuuriin ja harrastuksiin, koska lapsella on oikeus monipuoliseen liikuntaan ja muihin hyvinvointia ja osallisuutta tukeviin harrastuksiin. Harrastusmahdollisuudet pitäisi olla kaikkien lasten ja nuorten ulottuvilla. Kuitenkin rahapula asettaa lapset eriarvoiseen asemaan. Varhaiskasvatuksessa liikunta ja taiteet on hyvin huomioitu. Kouluissa kerhotoiminta on aktiivista. Liikunnan harrastaminen on vähentynyt yläkouluikäisillä ja vanhemmilla on huoli lisääntyneestä tietokoneella ja internetissä vietetystä ajasta. Espoon suunnitelmassa tulee esille, että osaksi perusopetusta on otettu lasten mahdollisuus tutustua laajasti ja monipuolisesti eri liikuntapaikkoihin, kulttuurikohteisiin sekä kirjastoihin. Leppävirran suunnitelmassa todetaan Opetushallituksen laatineen koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnasta ohjeistuksen, jonka mukaan koululaisten vapaaehtoisen aamu- ja iltapäivätoiminnan yleisenä tarkoituksena on lapsen kokonaisvaltaisen terveyden ja hyvinvoinnin tukeminen. Lisäksi Opetushallitus tukee koululaisten kerhotoimintaa ja sitä on jälleen kunnissa alettu järjestämään. Myös liikuntapalvelut tuottavat Espoossa hyvinvointia tukevaa tavoitteellista työtä. Lisäksi lähiliikuntapaikkoja on kaupungissa mietitty tukevan matalankynnyksen liikunnallisuutta. Kaupunkisuunnittelussa on huomioitu esimerkiksi koulujen pihojen ja muiden yleisten paikkojen olevan liikunnallisia toiminnallisia kohtaamispaikkoja. Posion suunnitelmassa pohditaan kunnan haasteena ja tavoitteena on järjestää vapaa-ajan toimintaa, johon kaikilla, myös erityistä tukea ja apua tarvitsevilla, on mahdollisuus osallistua.

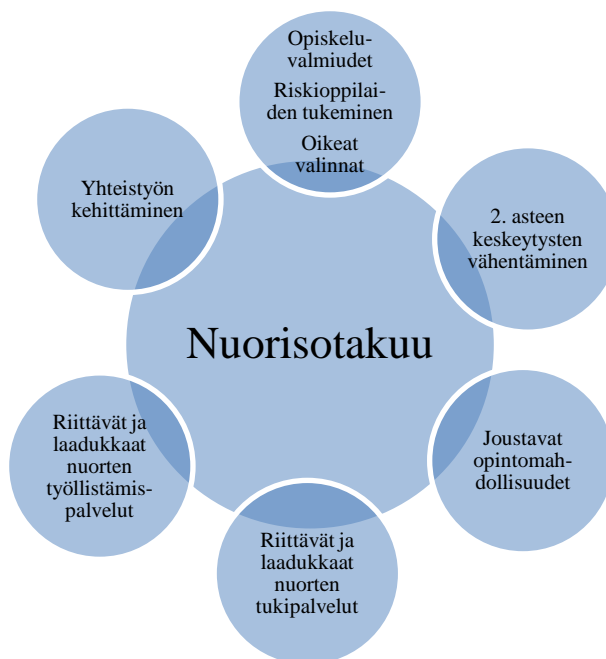
Nuorisopalveluilla Espoossa on erityinen rooli tukea nuorten osallisuutta, sosiaalisia taitoja sekä mahdollisuuksia. Nuorisotyö tuottaa matalan kynnyksen kerho- ja pienryhmätoimintoja, jonka lisäksi myös kohdennettua nuorisokasvatustyötä. Näihin toimintoihin nuoret valikoituvat yhteistyössä opetus- ja oppilashuoltohenkilöstön kautta. Tarkoituksena on tukea koulunkäyntiä, vahvistaa sosiaalisia taitoja ja toimimista omassa kasvuympäristössä. Nuorisotoimi on mukana peruskoulujen nivelvaihtelyssä ja 7. luokkalaisten ryhmäyttämisprosessissa. Nuorisotoimen työnkuvaan kuuluu myös päihde- ja seksuaalisuuskasvatus. Espoon hyvinvointisuunnitelmassa tulee toistuvasti vahvasti esille moniammatillisen yhteistyön kehittämisen näkökulma.

Lahdessa, hyvinvointisuunnitelman mukaan, on määritelty hyvä koulupäivän sisältävän muun muassa laadukasta perusopetusta, kasvua ja kehitystä tukevaa toimintakulttuuria, yhteisöllisyyttä, kodin ja koulun yhteistyötä ja turvallisuutta. Oppilaille on mahdollisuus kolmiportaiseen tukeen. Myös varhaiskasvatuksessa on tehty suunnitelma tuen muodoista ja erityisesti esiopetuksessa pyritään tukemaan ja tunnistamaan tuen tarve, jotta siirtyminen peruskouluun olisi joustavaa. Esi- ja perusopetuksen oppilashuoltotyössä painotetaan suunnitelmallisuutta, dialogisuutta, yhteisöllisyyttä ja pyritään varhaiseen tukeen. Oppilashuollolla pyritään vaikuttamaan oppilaiden hyvään oppimiseen, hyvään psyykkiseen ja fyysiseen terveyteen sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämiseen.

Espoon suunnitelma tuo edellä esille, että vastuuta hyvinvoinnin tukemisesta on jaettu monille kunnan palveluille, kuten koululle ja nuorisotoimelle. Myös Lahden suunnitelmassa tulee esille, että hyvinvoinnin tukeminen kuuluu kunnan peruspalveluiden vastuulle. Koululle ei ole annettu pelkästään vastuuta oppivelvollisuuden ja opetussuunnitelman toteuttamisesta, vaan myös vastuu tuen antamisesta ja erityisesti sen tarpeen havaitsemista. Myös nuorisotoimi Espoossa ei pelkästään tuota mukavaa vapaa-ajan palveluita vaan he ottavat vastuuta myös tuen antamisesta. Mielestäni tämä vahva vastuunkanto ei tule esille julkisessa keskustelussa. Mielestäni niin usein julkisessa keskustelussa pohditaan ja yksinkertaistetaan asia, että mitään palveluita ei ole eikä lastensuojelu toimi. Mielestäni hyvinvointikeskustelua tulee avata enemmän. Tämä tiedon puute oli yksi ajatus tämän tutkielman taustalla. Pohdin, että voisiko lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmat toimia tiedon antajana tämänkaltaisiin kysymyksiin, mistä keskustellaan, mutta ei olla varmoja todellisista tiedoista.

Lahden hyvinvointisuunnitelma tuo esille, että Lahdessa nuorisopalveluiden erityisenä toiminta-ajatuksena on nuorten hyvinvoinnin edistäminen, siten, että hyödynnetään sosiaalisia suhteita ja yhdessä toimimista sekä lisäksi annetaan yksilöllistä tukea. Nuorisopalveluiden erityisiä toimintatapoja on sosiaalinen nuorisotyö, nuorten osallisuuden edistäminen ja yhteisöllinen nuorisokasvatus. Lahdessa kouluilla ja nuorisopalveluilla on vuosittain tarkastettava yhteistyösuunnitelma vahvistamassa yhteistyötä. Nuorisotakuu ohjaa vahvasti nuorisotyön monipuolista työtä, jotta päästään tavoitteeseen nuorten syrjäytymisen ehkäisystä.

Kuvio 3. Nuorisotakuun tehtävät Lahden lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman mukaisesti

Lahden lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma vuosille 2013–2016, 30.

Espoo on suunnitelmassaan esitellyt jaottelun, joka on käytössä myös muissa kunnissa. Kun peruspalveluiden jälkeen tarvitaan lisää tukea, käytössä on kohdennetut peruspalvelut. Erilaisilla kasvun ja oppimisen tukimuodoilla varhaiskasvatuksessa ja perusopetuksessa pyritään auttamaan löytää ratkaisuja lasten ja perheiden kohtaamiin haasteisiin ja tukea lapsia ja perheitä haastavissa elämäntilanteissa. Monimutkaisempiin ongelmatilanteisiin, jotka vaikuttavat lapsen terveyteen ja koko perheen hyvinvointiin, käytössä on perustason erityispalvelut ja erikoissairaanhoidon palvelut.

Tuusula on listannut suunnitelmaansa kunnan lapsiperheiden palvelut, joista tarkemmat ja yksityiskohtaisemmat kuvaukset löytyvät kunnan internet-sivuilta. Kunnalla on listauksen mukaan kattavasti palveluita, mitkä on jaoteltu 0-6-vuotiaille, 7-12-vuotiaille, 13-17-vuotiaille sekä yli 17-vuotiaille. Palvelut sisältävät terveydenhoidon neuvolapalvelut, lapsiperheiden tukitoimia, koulun erityistukia, mutta myös harrastus, liikunta ja kulttuuri sekä kirjastopalvelut.

Posion hyvinvointisuunnitelmassa selvisi, että Posiolla erityisiä ilmiöitä ovat kunnasta pois muutto sekä syntyvyyden hurja laskeminen. Posion suunnitelmassa mainitaan myös, että

kunnassa on keskimääräistä enemmän kehitysvammaisia, mikä on huomioitu myös palveluissa. Mielestäni suunnitelmasta selvisi, että muutoin kunnassa on tuotettu tavanomaiset ja hyvät palvelut, millaisia valtakunnan standardit ja lait velvoittavat kuntia järjestämään. Pohdin, että kaikkien kuntien kohdalla kuitenkin lakisääteiset palvelut vievät jo suuren osan palveluun varatusta budjetista, joten sen lisäksi ei saada riittävästi toteutettua ehkäisevää tukea, mikä pidemmällä ajalla vähentäisi esimerkiksi juuri lastensuojelun palveluiden tarvetta. Posion suunnitelmassa tulee esille, että kunnassa on erityisesti panostettu huomioimaan lapset ja nuoret, joilla on yksilöidyn ja erityisen tuen tarve. Olisi mielenkiintoista tietää muun muassa Posion ajatus, minkä takia erityiseen tukeen tulee panostaa. Onko perusteluna lasten tasa-arvoinen oikeus osallisuuteen ja tukeen vai halutaanko paneutua yksilöityyn tukeen, jotta yksilö pärjää myöhemmin pienimmillä tuilla.

Vaasan lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmassa kerrotaan kaupungilla olevan oma lapsi- ja perhepoliittinen ohjelma. Kyseen omaisesta ohjelmasta on lainaus hyvinvointisuunnitelmassa siitä, kuinka laadukkaalla koulutuksella on keskeinen rooli syrjäytymisen ennaltaehkäisyssä.

Opetuksen ja kasvatuksen tavoitteena on vahvistaa ihmisen valmiuksia itsenä löytämiseen ja terveeseen itsetuntoon. Vasta se antaa edellytykset toisten hyväksymiseen, yhteisvastuun tuntemiseen ja jaksamiseen. (Vaasa.)

Tämä määritelmä ohjaa yhteiskunnan palveluita ja lasten kasvatustyötä, että ihmisille tulee luoda mahdollisuus aitoon osallisuuden tunteen kokemiseen ja vaikuttamisen tunteen saamiseen. Vaasan lapsipoliittisessa ohjelmassa todetaan, että yhteisvastuullisuus ja yhteishenki on mahdollistettava erilaisissa toiminnallisissa tilanteissa. (Vaasan Lapsi- ja perhepoliittinen ohjelma 2001, 6-7.)

Lahden hyvinvointisuunnitelmaan asetettu tavoite pyrkii suoraan vastaamaan lain tavoitteeseen. Lahden tavoite on parantaa lahtelaisten lasten ja nuorten hyvinvointia, siten että he saavat tukea riittävän varhaisessa vaiheessa jo peruspalveluissa sekä kolmannen sektorin järjestötoiminnan kautta. Riittävällä tuella tässä vaiheessa halutaan vähentää lapsi ja perhekohtaista lastensuojelun tarvetta kunnassa. Lahden suunnitelmassa painotetaan osallisuutta, kuulemista kuten myös palveluiden asiakaslähtöisyyttä. Keskeiseksi

tavoitteeksi on nostettu myös työntekijöiden osaamisen vahvistaminen, jotta lasten kaltoin-kohtelu ja pahoinvointi pystytään tunnistamaan ja siten lisäämään turvallisuutta.

Vaasa tuo suunnitelmassaan esille selvennyksen ehkäisevän työn käsitteelle, kun lastensuojelulaissa korostetaan ehkäisevän työn merkitystä. Lastensuojelulaissa sanotaan, että ”kunnan tulee järjestää lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi ehkäisevää lastensuojelua edistävien ja tukevien palveluiden kautta” (L 13.4.2007/417). Ehkäisevää lastensuojelua on tukityö ennen kuin ollaan lastensuojelun asiakkuudessa. Vaasan suunnitelmassa nostetaan esille lastensuojelulain (L 13.4.2007/417) kolmas pykälä. Ehkäisevällä lastensuojelulla on tarkoitus edistää sekä turvata kasvua, kehitystä ja hyvinvointia sekä tukea vanhemmuutta kasvatustehtävässään. Ehkäisevää lastensuojelua tehdään niin äitiys- ja lastenneuvoissa kuten myös terveydenhuollossa, varhaiskasvatuksessa, perusopetuksessa sekä myös nuorisotyössä. Oman näkemykseni mukaan suomalaisessa sosiaalihuollossa käytetään ehkäisevän lastensuojelun käsitettä kuvaamaan niin sanottuja peruspalveluita. Mielestäni on tärkeää, että lastensuojelulaki ottaa asian esille hyvinvoinnin tukemisen näkökulmasta. Siten se korostaa peruspalveluiden tärkeyttä juuri hyvinvoinnin tukemisen näkökulmasta ja se on tärkeä arvo suomalaiselle yhteiskunnalle. Ehkäisevää ja korjaavaa lastensuojelua voi mielestäni verrata terveyden- ja sairaanhoitoon. Terveyttä edistetään terveydenhoidossa ja sairautta hoidetaan sairaanhoidossa. Kansantaloudellisesti on tehokkaampaa ennakoita. Samalla se on myös hyvinvointia kannattelevaa.

Hyvinvoinnin määrittelyssä yksi kohta on osallisuus. Espoon hyvinvointisuunnitelman mukaan tärkeänä lasten ja nuorten osallistuttajana on koti. Perhekeskeisyys nousee Espoossa merkittäväksi tekijäksi hyvinvoinnin rakentamisessa. Espoo pyrkii kodin lisäksi varhaiskasvatuksella ja koululla rakentamaan lapsille ja nuorille osallisuuden ja yhteisöllisyyden kokemuksia. Espoossa varhaiskasvatuksessa on käytössä arvioinnin luokittelu, jolla arvioidaan lasten osallisuutta. Sen avulla varhaiskasvatustyksiköt kehittävät lasten osallisuuden toiminnan muotoja. Kouluissa osallisuuden mahdollistavat oppilaskunnat ja -parlamentit. Kaupungin puolesta toimii nuorten vaikuttamiskanavana Nuorisovaltuusto. Espoossa on erilaisia palveluita, ryhmiä ja toimintoja mahdollistamassa osallisuutta. Tavoitteena niissä on pyrkimys vaikuttaa muun muassa nuorten kokemaan yksinäisyyteen ja kokemukseen yhteisöön kuulumisesta. Vaikka erilaisia palveluita, yhteisöllisiä foorumeita ja vertaistukea on tarjolla, kokevat lapsiperheet yhteisöllisyyden puutetta. Leppävirta nosti esille osallisuuden lisäämisen muun muassa palautteen keruun kautta.

Posiolla on monipuolisesti mietitty kodin osallisuutta moniin lapsen ja nuoren palveluihin, niin varhaiskasvatuksessa, liikunta- ja kirjastotoiminnassakin.

Posion suunnitelmassa kirjoitetaan, että onnistuneen yhteistyön perusta ei voi olla lakeihin ja säännöksiin perustuva pakko vaan vastuu kasvavasta ja kehittyvästä lapsesta. Yhteistyötä tulee kehittää niin, että koti ja muut kasvattajat tekisivät aitoa yhteistyötä kasvavan lapsen ja nuoren hyväksi. Yhteistyön lähtökohtana tulee olla eri osapuolten kunnioitus, tasa-arvo ja yhdenvertaisuus. (Posio.)

5.4 Lastensuojelun tila

Monessa tutkielman kunnassa lastensuojelun tarve on kasvanut. Lastensuojeluilmoitusten määrä on noussut, kuten myös avohuollon asiakkuudet, huostaanotot ja kiireelliset sijoitukset. Sipoon suunnitelmassa esimerkiksi pohdittiin, että kunnan lasten hyvinvoinnin tila näyttää hyvältä ja lapsia on valtakunnalliseen tilastoon verrattuna vähän lastensuojelun asiakkuudessa. Sipoon tilanne laittaa pohtimaan, onko lastensuojelun tarve vähentynyt vai onko lastensuojeluun otettu asiakkaita vähemmän. Taloudellisesti ja resurssein lastensuojeluun painottaminen voitaisiin yhtäläillä nähdä hyvinvointiin ja tulevaisuuteen sijoittamisena. Kuten Rousu (2008) toi esille, että pelkästään lastensuojeluun panostaminen ei tuo vaikuttavuutta vaan panostamisen tulee tapahtua kaikissa lasten kanssa tapahtuvassa palvelussa ja erityisesti peruspalveluissa.

Monessa kohtaan tuotiin esille, että lastensuojelu ei yksin pysty vastaamaan lasten hyvinvoinnin tukea tuottavasta työstä. Monet muut palvelut antaisivat hyvinvoinnin tukemistyön lastensuojelun erityispalvelulle. Sosiaalityön tulee olla ammattilypeä omasta erityisestä osaamisalueestaan ja tuottaa tietoa omasta työstään perustellen. Raunion (2009) ja Paynen (1995, 2005) ideologinen pohdinta sosiaalityöstä on tarpeen, jotta yksittäinen sosiaalityöntekijä voi saada tukea edistää sosiaalityön tarpeellisuuden perustelua ja ammattillisuuden erityisyyttä.

Kaikkien kuntien suunnitelmissa tuotiin esille, että lastensuojelun ja lasten tarpeet tulee huomioida kaikilla toiminta-aloilla ja kulut tulee huomioida taloussuunnitelmassa. Yleisessä keskustelussa muun muassa mediassa tulee esille, että lastensuojelun menot

yllättävät joka talouskaudella päättäjät. Hyvinvointisuunnitelman laatimisen ohjeistuksessa painotetaan lastensuojelun tosiasiallisten kulujen huomioimista, koska kulujen ei tule vuosittain tulla yllätyksenä. (Rousu 2009a.) Koska liian usein budjetointi ei ole ollut realistista ja perustelut monipuolisia, nousee lastensuojelu esille pelkkänä menoeränä ja tuhlaavana toimialana. Lastensuojelulain edellyttämä hyvinvointisuunnitelma edellyttää, että budjetti pitää rakentaa laaja-alaisesti ja todellisilla sekä perustelluilla tiedoilla. Toisaalta lastensuojelun menoja voitaisiin pohtia myös sijoituksena hyvinvointiin. Aikaisemmin pohdin, että hyvinvoinnin mittaamiseksi on pyritty kehittämään mittareita ja mittaaminen on koettu haastavaksi. Mittausta tarvittaisiin myös lastensuojelun vaikuttavuudesta. Asiaa on tutkinut muun muassa Sirkka Rousu (2008) väitöskirjassaan. Hän tuo esille vaikuttavuuden mittaamisen ja esille tuomisen tärkeyttä, jotta lastensuojeluun uskallettaisiin panostaa. Rousu tuo esille myös sen tosiasian, että pelkästään lastensuojeluun panostaminen ei tuo vaikuttavuutta vaan panostaminen tulee tapahtua kaikissa lasten kanssa tapahtuvassa palvelussa ja erityisesti peruspalveluissa.

Tuusulassa muiden kuntien tavoin lastensuojelun tarve on kasvanut. Suunnitelmassa kerrotaan, että lastensuojeluilmoitusten määrä on vuosien 2007 ja 2011 aikana kasvanut 56 %, mikä osittain selittyy laajennetulla ilmoitusvelvollisuudella lain tullessa voimaan vuonna 2008. Laki määrittelee tarkoin ne tahot, joilla on velvollisuus tehdä ilmoitus lastensuojeluviranomaiselle. Ilmoitus tulee tehdä, jos omaa tehtävää suorittaessa on saanut tietää lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve. Ilmoitus on tehtävä, jos lapsella on kehitystä vaarantavat olosuhteet tai lapsen oma käyttäytyminen edellyttää lastensuojelun tarpeen selvittämistä. Tuusula kouluttaa henkilöstöään tunnistamaan ja varhaisessa vaiheessa arvioimaan lasten tuen tarve. Myös sijaishuollon tarve ja kodin ulkopuolelle sijoitettujen määrä on kasvanut. Se on aiheuttanut myös lastensuojelukustannusten reilua nousua. Tuusulan hyvinvointisuunnitelmassa tuodaan esille, että kunnan ehkäiseviin palveluihin on pyritty panostamaan, koska on tiedostettu huono-osaisuuden periytyvän sukupolvelta toiselle ja sen katkaiseminen on edellyttänyt muutosta palvelun järjestämisessä ehkäisevässä vaiheessa. Lastensuojelun sijoitettujen lasten määrä on saatu laskuun ja avohuollon palveluissa voitiin hoitaa 88 % asiakkaista.

Tuusulan hyvinvointisuunnitelmaan on kirjattu lastensuojelujärjestelmän prosessi ja henkilöstöluvut sekä eritellyt työtehtävät. Hyvinvointisuunnitelma ei tuo esille, kuinka työtä toteutetaan tai miten lastensuojelun työllä pyritään tuottamaan hyvinvointia. Kunnan

suunnitelma tuo esille työn sisällön lakitekstiin nojautuen. Se kertoo, että Tuusula ei pysynyt aikarajassa, mikä on asetettu lastensuojelutarpeen selvittämiseksi.

Espoossa vuona 2012 7,4 % lapsista oli lastensuojelun asiakkaana. Neljänneksessä ilmoituksista syynä oli vanhemman päihteiden käyttö ja 10 % syynä oli perheväkivalta. Muita toistuvia ilmoituksen aiheita olivat vanhemmuuteen liittyvät vaikeudet ja lapsen päihteidenkäyttö. Lahdessa, koko Suomen trendin mukaisesti, lastensuojeluilmoitusten määrä on kasvanut. Kasvua on tapahtunut vuodesta 2010 vuoteen 2012 jopa 25 %. Lahdessa resursoitiin alkuvaiheen arviointiin, millä lastensuojeluilmoitukset ja lastensuojelutarve on saatu selvitetty lain asettamassa kolmessa kuukaudessa. Se on osoitus, että oikeaan kohtaan panostaminen on tuottanut tulosta. Lahdessa on pyritty kehittämään perhetyötä avohuollon tueksi yli 13-vuotiaiden kohdalla, joilla huostaanoton tarvetta on ollut tarvetta arvioida. Lahdessa on pidetty tärkeänä, että avohuoltoa tulee kehittää ja lisätä sekä niiden oikea-aikaisuudella vähennetään huostaanottojen määrää. Kuntien suunnitelmat tuovat esille lastensuojelun kasvaneet asiakasmäärät ja se vahvistaa aikaisemmin esille tullutta painetta, mikä lastensuojelupalveluiden kannettavaksi tulee, kun kunnan muut palvelut eivät riittävästi pysty tukemaan.

Lahden suunnitelmassa tulee esille tavoite parantaa lasten ja nuorten hyvinvointia. Sitä pyritään tavoittelemaan siten, että kaikki lasten, nuorten ja perheiden parissa työskentelevät tekisivät töitä yhteisen tavoitteen eteen ja lapset tulisivat autetuksi mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, mutta myös riittävässä laajuudessa. Myös lastensuojelutyön toteuttaminen vaatii voimavaroja tavoitteen toteuttamiseksi. Huomioitavaa on, että henkilöstön mitoitus, osaaminen ja palvelurakenteen tulee olla tarpeita vastaavaa. Koska resurssit ovat rajalliset, tulee olemassa olevat resurssit kohdentaa oikein ja vaikuttavammin. Tärkeää on toteuttaa hyvää yhteistyötä. Sen vuoksi toimialojen yhteistyö on kehittämisen ja tehostamisen kohteena kunnassa.

Lahti nostaa suunnitelmassaan esille moniammatillisen yhteistyön. Se tuli esille kaikissa hyvinvointisuunnitelmissa niin lastensuojelun, kuin myös muiden palveluiden kohdalla. Yhteistyö nähdään tehokkaana tapana tukea lasten hyvinvointia. Monet kunnat viittaavat hyvinvointisuunnitelmissa STM:n julkaisemaan Toimiva lastensuojelu raporttiin, kun tuovat esille suunnitelmia lastensuojelun järjestämiseksi. Raportissa kehoitetaan

palveluiden järjestämisessä tukeutua moniammatillisen yhteistyöhön, jotta lasten suojelu olisi tehokkainta. (Kananoja ym. 2012.)

Myös Vaasassa lastensuojeluilmoitusten lukumäärä on huomattavasti kasvanut viimeisen 10 vuoden aikana. Vaasa tuo suunnitelmassaan esille, että lastensuojelun sosiaalityössä ei ole viimeisten vuosien aikana pystytty ottamaan kantaa seitsemän vuorokauden sisällä lastensuojeluilmoituksen vastaanottamisesta, mikä on määräyksenä lastensuojelulaissa. Myös lastensuojelutarpeen selvityksissä ei ole pysytty lain asettamassa kolmen kuukauden määräajassa. Vaasan lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmassa lastensuojelusta on kerrottu lastensuojelulaista ja lain tarkoituksesta. Suunnitelmassa tuodaan esille lastensuojelun tärkeimpänä tarkoituksena olevan vanhempien tukeminen lapsen kasvatuksessa ja se edellyttää kattavaa yhteistyötä eri palvelun järjestäjien kesken.

Posio on tuonut esille pelkän lastensuojelun tarpeen kunnassa melko suppeasti noin puolen sivun verran, kun muutoin hyvinvointisuunnitelma on laaja. Posiolla lastensuojeluilmoitusten määrä on hieman laskenut. Kunnan lasten lukumääräkin on laskenut viimeisten vuosien aikana, mikä toisaalta voi myös selittää muutosta. Erityinen huomio Posion lastensuojeluluvuista oli se, että saman vuoden lastensuojeluilmoituksia on vähemmän kuin avo-
huollossa olevien asiakkaiden lukumäärä. Posion lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmassa on muutoin laajasti mietitty lapsiperheiden peruspalveluita ja toimintaympäristöä. Posio on mielenkiintoisesti nostanut esille myös luonnon merkityksen lasten ja nuorten hyvinvoinnin tukemisessa, mikä on kunnan upea voimavara.

Leppävirran hyvinvointisuunnitelmassa lastensuojelun tarpeesta kerrotaan, että kunnassa eniten lastensuojeluilmoituksia tuli vuonna 2012 sosiaalipäivystyksestä (42), poliisilta (31) ja terveydenhuollosta (26). Lisäksi ilmoituksia tuli lapsen vanhemmilta tai sukulaiselta (24) sekä opetustoimelta (20).

Leppävirta tuo esille, että perheiden varhainen tukeminen on haastavaa. Haastetta tuo se, että perheiden ongelmat saattavat tulla esille vasta ensimmäisessä lastensuojeluilmoituksessa, jolloin ne ovat luonteeltaan jo vaikeita. Leppävirralla huolet eivät tule esille lasten palveluissa vaan vasta sosiaalipäivystyksen tai poliisin kanssa toimiessa. Leppävirta on nostanut lastensuojelutyön keskeisiksi painopisteiksi verkostotyön kehittämisen siten, että yhteistyö on moniammatillista ja yli hallintokuntien ylettyvää. Lapsiperheiden

osallisuutta vahvistetaan, varhaisen tuen malleja otetaan käyttöön sekä yksilöllinen tuen tarve otetaan luovasti huomioon. Myös Leppävirta on suunnitelmassaan pohtinut yhteistyön merkitystä useaan kertaan suunnitelmissa, mutta erityisesti vielä lastensuojelutyön kohdalla yhteistyön merkitys ammattilaisten ja kodin välillä vielä korostuu.

Leppävirran suunnitelmassa pohditaan, että se, mistä ilmoitukset ovat tulleet, kertoo myös lastensuojelun toimintaympäristön muutoksesta: perheväkivaltaan ja lapsen/nuoren tai perheenjäsenen psyykkiseen oirehdintaan tai sairauteen liittyviä huolia on aiempaa enemmän ilmoitusten syinä. Vakavatkin huolenaiheet saattavat ensimmäistä kertaa ilmetä lastensuojelulle vasta sosiaalipäivystyksen tai poliisin tai terveydenhuollon ensimmäisessä ilmoituksessa ennestään täysin tuntemattomien perheiden tilanteissa. Lasten kanssa työskenteleviltä (päivähoito/neuvola/perheneuvola) tulleita ilmoituksia on vähän. (Leppävirta.)

Myös Sipoo tuo yhteistyön tärkeyden esille omassa hyvinvointisuunnitelmassaan. Sipoon suunnitelmassa pohditaan lasten ja nuorten huonovointisuuden usein liittyvän siihen, että perheen aikuisilla on tuen tarvetta. Tämän takia koko perheen huomioiminen ja koko perheen kanssa työskentely aktiivisesti nähdään merkittävänä, jotta voidaan ehkäistä vanhempien uupumista ja siten pystyttäisiin myös välttämään lasten sijoittaminen kodin ulkopuolelle. Sipoossa todetaan lastensuojelutyössä painopisteen olevan ennaltaehkäisyssä. Tarkoittaen, että kuormittavissa elämäntilanteissa ja muissa kriisitilanteissa voidaan perheelle antaa konkreettista tukea yhteistyössä eri palvelun tuottajien kanssa, jotta voidaan vahvistaa vanhempien jaksamista ja voimavaroja.

Sipoon lastensuojelulla on entistä enemmän tarvetta tehdä yhteistyötä asiakasperheiden auttamiseksi varhaiskasvatuksen, kouluterveyden- ja oppilashuollon sekä psykiatrisen erikoissairaanhoidon kanssa. (Sipoo.)

Sipoossa lastensuojelun tilaa on pohdittu hyvin laaja-alaisesti. Tämä tulee esille lisääntyvinä huumekekeiluina sekä huumeainerikoksina. Ne näkyvät myös lastensuojelun asiakkuuksissa, kuten myös päihdetyössä.

Sipoon kunta on osa metropolialuetta eivätkä maaseutu, luonto ja rajalliset kulkuyhteydet suojele sosiaalisilta ongelmilta. (Sipoo.)

Mielestäni riittämätön tuki peruspalveluissa on yksi syy lastensuojelun asiakasmäärien kasvulle. Tärkeää on tunnistaa lasten ja nuorten hyvinvointia uhkaavat tekijät ja siten voidaan vahvistaa hyvinvointia suojaavia tekijöitä kuntien erilaisilla ja monipuolisilla palveluilla, joissa tulee kiinnittää huomiota moniammatilliseen yhteistyöhön.

Lahti on tuonut esille hyvinvointisuunnitelmassa hyviä käytänteitä kunnan ja kolmannen sektorin välillä. Esimerkkinä tästä Lahdessa toimii Icehearts-toiminta, jossa joukkueurheilun avulla tehdään ennaltaehkäisevää lastensuojelutyötä. Toimintamalli on kehitetty ennaltaehkäisemään syrjäytymistä ja edistämään hyvinvointia. Järjestön toimintaa rahoitetaan sivistys ja sosiaali- ja terveystalouden toimesta. Toinen toimialojen ja järjestön yhteinen hyvinvointia tukeva esimerkki on Vesijärven Ankkuri toiminta. Se on poliisilaitokselle perustettu moniammatillinen ryhmä. Ryhmässä toimii poliisi, sosiaalityöntekijä, nuorisotyö ja seurakunnan kasvatustyö. Tavoitteena on poliisin kanssa tekemisiin joutuneiden nuorten asioihin varhainen ja nopea puuttuminen heti. Tavoitteena on rikoskierteen katkaiseminen ja ehkäiseminen sekä kokonaisvaltaisen elämänhallinnan tukeminen.

Laki pyytää arvioimaan lastensuojelutarpeen eikä antamaan palveluita kaikille haluaville. Mielestäni muilla hyvinvointia edistävillä palveluilla tulee olla tietoa, että lastensuojelu ei ole subjektiivinen oikeus. Lastensuojelulla on tarve tässäkin kohtaa nostaa esille se, että muunlaisille tuille ja palveluille on tarve. Jos perhe haluaa itselleen tukiperheen tai perheyötä, niin sitä pitää voida tuottaa muualtakin kuin lastensuojelusta, jos sillä arvioidaan olevan hyvinvointia edistävä vaikutus.

Lastensuojelun ydintehtävä on muodostaa kokonaiskuva lapsen tilanteesta, jolloin sillä on tietojen saantioikeus muilta viranomaiselta, kuten terveydenhoidosta ja poliisilta. Muiden palveluiden tulee luottaa tehtävään lastensuojelun sosiaalityöhön ja ymmärtää laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeudesta, että näitä tietoja ei jaeta muiden toimijoiden kesken, vaikka he kokevat sen vaikeana yhteistyönä. Lastensuojelulla on erityinen ja merkittävä asema moniammatillisessa yhteistyössä, mitä on vaadittu niin raporteissa kuin julkisessa keskustelussa lastensuojelun kehittämisestä. Lastensuojelun erityisyyttä tulee korostaa ja sitä näkemystä, että moniammatillinen ehkäisevien palveluiden ryhmä voivat

tuottaa hyvinvointia tukevaa osaamista, mitä tarvittaessa täydennetään tällä erityis- palvelulla.

Suomessa kansalaisten tuloeroja on pyritty tasaamaan tulosiirroilla. Kuitenkin tuloerot ovat olleet kasvussa 1990-luvun laman jälkeen. Sen lisäksi syrjäytymisen uhka koskee useita taloudellisen eriarvoisuuden, työttömyyden ja terveydentilan vuoksi. Pohjoismaissa on pyritty sosiaalipolitiikan avulla vähentämään köyhyyttä, edistämään tasa-arvoa ja parantamaan marginaalissa elävien asemaa. On pystytty vaikuttamaan terveyteen, toimeentuloon, ympäristön tilaan, kulttuuriseen monimuotoisuuteen ja ihmisoikeuksien toteutumiseen. Kuitenkin kuormitus tapahtuu monien ongelmien kasaantuessa. Tätä tulisi pyrkiä välttämään ennaltaehkäisevin palveluin, mutta pitkälti tuki perustuu korjaavaan työhön. (Aaltio 2013, 5-7.) Erityisesti lastensuojelua ajatellen toivoisi, että ennaltaehkäisevä työ tapahtuisi niin sanotuissa peruspalveluissa, mihin kaikilla on yhtenevä oikeus ja mahdollisuus, kuten neuvola, päivähoito, koulu. Lastensuojelu toimii erityispalveluna. Sen tarkoitus ei ole auttaa kaikkia vaan kohdentaa tuki eniten apua tarvitseville. Lastensuojelun rakennetta on useissa, ainakin isommissa kunnissa, muokattu vuoden 2008 lakiuudistuksen jälkeen, että on otettu käyttöön lastensuojelun tarpeen arviointi ensimmäisenä interventiona. Tarkoituksena on määritellä lapsen tilanne ja perheen voimavarat. Siten heitä voidaan ohjata takaisin peruspalveluihin tai sitten lastensuojelun avohuollon asiakkuuteen, jos tarve on todettu.

5.5 Yhteistyö hyvinvointi- ja lastensuojelutyön tukena

Espoon hyvinvointisuunnitelmassa todetaan, että kunnassa valtaosa nuorista voi hyvin. Kunnan tilastojen perusteella on myös lukuisia nuoria, joiden käytös ei vastaa kuntalaiset velvollisuuksia ja heidän kiinnittyminen yhteiskuntaan ei ole sujunut toivotulla tavalla. Tämä tosiasiallinen nuorten tilanne asettaa haasteen toimijoiden yhteistyölle sekä vaatii miettimään uusien kumppaneiden etsimistä, jotta koulutuksen ja työn ulkopuolelle jääneet nuoret tavoitetaan.

Tuusulan hyvinvointisuunnitelmassa sanotaan, että kuntalaisten palveluja ohjataan kunnan, seurakunnan ja niin sanotun kolmannen sektorin toimesta. Tavoitteena on tiivistää näiden toimijoiden yhteistyötä entisestään. Yhteistyötä parannetaan esimiesten yhteistyön kautta.

Yhteistyön edistämiseksi, joka vuosi asetetaan tavoitteet lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaan. Lisäksi esimiesten yhteistyöjoukko toimii nuorisolain mukaisena moniammatillisena työryhmänä. Työryhmä haluaa saada mahdollisimman monesta näkökulmasta tietoa nuorten hyvinvoinnista, minkä takia he kutsuvat tarpeen mukaan kuultavaksi eri asiantuntijoita eri aloilta.

Espoossa lapsiperheiden palvelujen johtajat vastaavat toiminnassa olevista perus- ja erityistason palveluista, että ne ovat asianmukaisesti saatavilla. Lisäksi johtajien tasolla järjestetään ja kannetaan vastuu eri toimialojen ja erilaisten toimintojen sekä yhteistyökumppaneiden välisen yhteistyön sujua. Johtajien tasolla vastataan siitä, että lasten, nuorten ja perheiden palvelut muodostuvat kokonaisvaltaisiksi ja asiakaslähtöisiksi palveluiksi.

Espoon suunnitelmassa tulee esille, että Espoossa on samankaltainen tilanne kuin Suomessa yleisesti, että hallinnonalat ylittävää yhteistyötä tehdään, mutta toimintamallina ei ole lasten ja perheiden palvelujen monialaista vastuuryhmää. Vastuuryhmän kautta palvelujärjestelmää olisi mahdollista kehittää systemaattisesti ja pitkäjänteisesti kokonaisuudeksi. Espoon hyvinvointisuunnitelma kertoo, että Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen vuonna 2009 tekemän kyselyn mukaa Suomessa vain joka kymmenessä kunnassa toimii hallintoalan ylittävä monialainen tiimi tai jossa lasten ja perheiden palvelut muodostavat palvelukokonaisuuden, jolla on myös yhteinen budjetti ja tietojärjestelmä. Espoon tavoitteena on tuoda palvelut lähemmäksi toisiaan ja siten vähentää hajanaisuutta. Espoossa tullaan esittämään, että perustettaisiin monialainen lasten, nuorten ja perheiden palvelujen ohjausryhmä. Ohjausryhmä yksi tavoite on muun muassa kerätä alueellista tietoa ja käyttää sitä esimerkiksi hyvinvointisuunnitelman laatimiseen.

Tuusula huomioi suunnitelmassaan myös keskeiset lakimuutokset ja niiden edellyttämät toimenpiteet. Lastensuojelulaissa on laajennettu lastensuojeluilmoituksen ilmoitusvelvollisuutta koskemaan myös syntyvän lapsen lastensuojelun tukitoimien tarpeen arviointia. Tuusula järjestää säännöllisesti koulutustilaisuuksia lastensuojelusta. Erityisesti tiedotetaan myös velvollisuudesta lastensuojeluilmoituksen tekemiseen. Toinen lakimuutos on tullut sijaishuoltopaikan valintaan koskevaan lain kohtaan. Paikan valinnassa tulee korostaa lapsen tarpeiden ensisijaisuutta, läheisten ihmissuhteiden ylläpitämistä, hoidon jatkuvuutta sekä asetetaan perhehoito ensisijaiseksi. Tuusula sitoutuu noudattamaan näitä tarkemmin määritellyillä periaatteillaan. Tuusula kirjoittaa muistakin lasten ja nuorten hyvinvointiin

vaikuttavista lakimuutoksista, kuten vuonna 2011 voimaan tulleesta asetuksesta neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suunterveydenhuollosta. Kunnan on järjestettävä määräaikaista terveystarkastuksia kaikille ennalta määritellyn ikä- tai vuosiluokkaan tai muuhun ryhmään kuuluville sekä yksilöllisestä tarpeesta johtuvia terveystarkastuksia.

Tuusulan tapa kerätä lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaan nämä lakiuudistukset tukee ajatusta kaikkien yhteisestä toiminnasta tukea hyvinvointia ja huomioida avun tarve ajoissa ja ehkäistä suurempia huolia. Tuusulan suunnitelmaan on kirjattu hyvin myös eri lakien yhteiset tavoitteet hyvinvoinnin tukemisesta. Tuusulan suunnitelmassa tuodaan esille, että perusopetuslain, lastensuojelulain ja terveydenhoitolain määrittämä asetus laajasta terveystarkastuksesta tukee ehkäisevää lastensuojelua ja vahvistaa perheen hyvinvointia tukevien palvelujen tuottajien välistä yhteistyötä. Raskausajan laajassa terveystarkastuksessa myös selvitetään koko perheen hyvinvointi. Laaja koko perheen hyvinvointia tarkasteltava terveystarkastus tehdään myös oppilasterveydenhuollossa, jolloin arvioidaan tarvittavilta osin myös tuen tarve, sen järjestäminen ja toteuttaminen. Tuusula asettaa suunnitelmakseen kutsua erikseen myös ne, jotka ovat jääneet pois tarkastuksista, jotta he tavoittaisivat kaikki.

Myös perusopetuslaki ja opetussuunnitelman perusteet ovat muuttuneet, mitkä Tuusula on huomionnut painottamalla oppilaan oppimisen ja kasvun tukemisen järjestämistä. Lisäksi nuorisolakiin on tullut uusia kuntia velvoittavia toimenpiteitä. Etsivän nuorisotyön tehtävänkuvaan on erikseen velvoitettu kunnan nimeämään vastaava kunnan viranhaltija tai työsuhteessa oleva henkilö vastaamaan kyseenomaisesta palvelusta. Lisäksi nuorisolakiin on tullut velvoite paikallisten viranomaisten monialaisen yhteistyön yleisestä suunnittelusta ja toimeenpanon kehittämisestä, mitä varten on oltava nuorten ohjaus- ja palveluverkosto, johon kuuluvat opetus-, sosiaali- ja terveys- ja nuorisotoimen sekä työ- ja poliisihallinnon ja muiden viranomaisten edustajia. Viimeisemmäksi on tullut myös hallitusohjelmaan sisällytetty nuorten yhteiskuntatakuu, mikä määrittelee, että alle 25-vuotiaalle ja alle 30-vuotiaalle vastavalmistuneelle voidaan tarjota työ-, harjoittelu-, opiskelu-, työpaja- tai kuntoutuspaikka viimeistään kolmen kuukauden kuluessa työttömäksi joutumisesta. Nuorisotakuun tavoitteena on ehkäistä työttömyyttä ja syrjäytymisvaaraan liittyviä tekijöitä ja edistää yhteistyössä varhaista puuttumista. Tuusulan hyvinvointisuunnitelmassa

kuvataan, kuinka laaja-alaisesti hyvinvointia tulee tukea eri lakipykälien tukemana ja kuinka hyvinvoinnin edistäminen vaatii yhteistyötä eri toimijoiden välillä.

Lahdessa kaupungin eri toimialat osallistuvat moniin hankkeisiin, joiden useiden tavoitteena on lasten, nuorten ja perheiden ehkäisevän työn, varhaisen tuen ja matalan kynnyksen palveluiden ja toimintamallien kehittäminen. Hankerahoituksia tulee erisuuruisia ja eri toimijoilta. Hankkeet ovat hyvin erilaisia ja haasteena on niiden tulosten hyödyntäminen, mikä onkin ollut vähäistä. Siten kehittämistyö on ollut lyhytjänteistä ja pirstaleista. Tavoitteeksi onkin tiedon hyödyntämisen lisääminen ja hankkeista tiedottaminen.

Vaasa painottaa yhteistyötä siitä näkökulmasta, että lasten ja nuorten tarpeet tulee huomioida eri toimialoilla. Jo kunnan yhdyskuntasuunnittelussa tulee huomioida lapset ja nuoret, jotta myös rakentamisessa huomioidaan hyvinvointia tukevan ympäristö. Vaasassa käytetään lapsiin kohdistuvien päätösten vaikutusten arviointiin niin sanottua ennakoarvioinnin tapaa tarkastella lasten ja lapsiperheiden hyvinvointiin vaikuttavia tekijöitä, jotta päätöksenteossa laajat kokonaisuudet tulee huomioiduksi päätöksen teossa.

Lapsiin kohdistuvien vaikutusten arvioinnissa tarkastellaan, miten lapsi otetaan huomioon erilaisissa yhteiskunnallisissa toimenpiteissä ja päätöksissä, millaisia vaikutuksia päätökset aiheuttavat ja millainen tieto lapsista ja päätösten vaikutuksista lapsiin on päätöksen taustalla. Arvioinnin peruskysymyksiä ovat eri päätösten ja toimenpiteiden ennakoitavat hyödyt ja/tai haitat lasten ja lapsiperheiden hyvinvoinnille. (Vaasa.)

Rousu (2011) on kehittänyt ajatuksen elinkaarimallista. Tämän elinkaarimallin mukaisesti saman johdon ja päätöksenteon alaisuudessa toimisivat sellaiset palvelut, joissa synnergiahyödyt ovat parhaimmat. Lastensuojelun asiakasprosessissa prosessin omistajan olisi mahdollisuus koota lapsen tarpeisiin soveltuva tuen kokonaisuus yli ja ohi organisaatorajojen, ja voisi näin todellisesti toimia lapsen prosessin johtajana. Pisimmilleen tämä ajatus vietyinä voisi toteuttaa sellaisen palvelun, missä sosiaali- ja terveyspalvelut sekä perusopetus ja nuorisotyö löytyisivät saman päätöksentekokoelimen alaisuudesta. Samalla väestöalueella saattaa olla useita samansuuntaisia projekteja. Se tuhlaa työaikaresursseja. Muutenkin palvelutyö on samankaltaista. Nykyisellään kuntien toimivien palvelujärjestelmän vaaliminen on haastavaa kuntaorganisaatiolle. Samalla voi kyseenalaistaa

tehokkuutta ja erityisesti palvelujen vaikuttavuutta, sillä niistä on tuotettu hyvin vähän tietoa. Olisi tärkeää saada tietoa siitä, miten erilaisilla palveluilla voidaan vaikuttaa ihmisten kokemukseen hyvinvoinnista. Rousu toi esiin, että kunnissa tehtiin hyvin vähän lastensuojelua koskevia suunnitelmia ja erityisesti sellaisia, mihin sitouduttaisiin pidemmäksi aikaa kerrallaan. Erilaisia yksittäisiä strategioita tehtiin, mutta on epäselvää, miten ne tukevat kunnan tavoitteellista hyvinvointipolitiikkaa. Rousu vie ajatusta eteenpäin siitä, että psykososiaalista työtä saa ja pitää mitata rahassa. Se, että panostetaan ihmisten kohtaamiseen, tulee voida mitata, jotta löydetään mittareita ja arvioinnin työkaluja sekä perusteluja siihen, mihin työvaiheeseen kannattaa panostaa. Rousun näkemys palveluiden yhdistämisestä ja sitouttavien suunnitelmien tekemisestä on yhtenevä myös Opetus- ja kulttuuriministeriön (2011) raportin ja Suomisen (2013) artikkelin kanssa, joissa on pohdittu lasten ja nuorten hyvinvoinnin rationaalista tukemista.

Suomessa kansalaisten tuloeroja on pyritty tasaamaan tulosiirroilla. Kuitenkin tuloerot ovat olleet kasvussa 1990-luvun laman jälkeen. Sen lisäksi syrjäytymisen uhka koskee useita taloudellisen eriarvoisuuden, työttömyyden ja terveydentilan vuoksi. Pohjoismaissa on pyritty sosiaalipolitiikan avulla vähentämään köyhyyttä, edistämään tasa-arvoa ja parantamaan marginaalissa elävien asemaa. On pystytty vaikuttamaan terveyteen, toimeentuloon, ympäristön tilaan, kulttuuriseen monimuotoisuuteen ja ihmisoikeuksien toteutumiseen. Kuitenkin kuormitus tapahtuu monien ongelmien kasaantuessa. Tätä tulisi pyrkiä välttämään ennaltaehkäisevin palveluin, mutta pitkälti tuki perustuu korjaavaan työhön. Erityisesti lastensuojelua ajatellen toivoisi, että ennaltaehkäisevä työ tapahtuisi niin sanotuissa peruspalveluissa, mihin kaikilla on yhtenevä oikeus ja mahdollisuus, kuten neuvola, päivähoido, koulu. Lastensuojelu toimii erityispalveluna. Sen tarkoitus ei ole auttaa kaikkia vaan kohdentaa tuki eniten apua tarvitseville. Lastensuojelun rakennetta on useissa, ainakin isommissa kunnissa, muokattu vuoden 2008 lakiuudistuksen jälkeen, että on otettu käyttöön lastensuojelun tarpeen arviointi ensimmäisenä interventiona. Tarkoituksena on määrittellä lapsen tilanne ja perheen voimavarat. Siten heitä voidaan ohjata takaisin peruspalveluihin tai sitten lastensuojelun avohuollon asiakkuuteen, jos tarve on todettu.

Mielestäni olisi tärkeä pohtia mahdollisuuksia palveluiden yhdistämisestä. Se ei ole uusi ajatus. Monessa eri yhteydessä on pohdittu ja toisissa kunnissa on jo toteutettu palveluiden järjestämistä niin sanotuissa perhekeskuksissa. Perhekeskus ajattelua ovat pohtineet muun

muassa Rousu, Puustinen-Korhonen ja Keltanen (2012) artikkelissaan, jossa pohditaan pohjoismaisesta lasten hyvinvointia ja perhekeskumallia. He pohtivat myös Lasten oikeuksien sopimuksen kautta hyvinvointisuunnitelmien merkittävyyttä, yhteistyötä hyvinvointia tukevien palveluiden välillä ja kunnallista päätöksen tekoa. He tuovat esille, että on tärkeää keskittyä lapseen ja perheeseen sekä vanhemmuuden tukemiseen, mikä toteutuisi parhaiten perhekeskuksissa, missä apu olisi selkeästi saatavilla yhteisestä paikasta.

5.6 Suunnitelmissa esitetyt tavoitteet

Kunnat ovat asettaneet lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmissaan tavoitteita, miten ne aikovat kehittää kunnan hyvinvointityötä. Tavoitteet ovat johdonmukaiset kuntien esille tuoman hyvinvoinnin tilan kanssa ja ne on asetettu korjaamaan puutteita sekä vahvistamaan ennestään hyvinvointityötä. Esittelen tässä luvussa kuntien hyvinvointisuunnitelmissa esille tulevat tavoitteet. Se, miten nämä tavoitteet toteutuvat kunnissa vaatii tulevaisuudessa oman tutkielman.

Tavoitteet	Palveluiden tavoitteet	Yhteistyölle asetetut tavoitteet	Perheelle asetetut tavoitteet
Espoo	<ul style="list-style-type: none"> - palvelut yhdessä ehkäisevät ongelmien syntymistä - oikea-aikaisuus 	<ul style="list-style-type: none"> - eri palvelut hyvin koordinoituja 	<ul style="list-style-type: none"> - perheiden oma aktiivisuus omasta elämästä ja hv:sta
Lahti	<ul style="list-style-type: none"> - korjaavien palveluiden vähentäminen ehkäiseviä palveluita korostamalla - harrastustoimintaa lisää huono-osaisuuden ja syrjäytymisen vähentämiseksi - nuorisotakuun toteutuminen - turvallisuuden lisääminen vahvistaen kaltoinkohtelun ja pahoinvoinnin merkkien tunnistamiseksi 	<ul style="list-style-type: none"> - poikkihallinnollinen yhteistyö - yhteistyö kerhotoiminnan lisäämiseksi - positiivinen ja kannustava vuorovaikutuskulttuuri 	<ul style="list-style-type: none"> - osallisuus ja kuuleminen - kokemusasiantuntijuus lapsia koskevassa päätöksen teossa - lapset tasa-arvoisia toimijoita
Vaasa	<ul style="list-style-type: none"> - johtamisen kehittäminen - riittävä koulutus ja resursointi - tietoa vaikuttavuudesta - seurannan kehittäminen 	<ul style="list-style-type: none"> - suunnittelu poikkihallinnollista 	
Tuus-	<ul style="list-style-type: none"> - palveluiden oikea kohdentaminen - tehokas palveluohjaus 	<ul style="list-style-type: none"> - moniammatillisen toiminnan vahvistaminen 	<ul style="list-style-type: none"> - perheen omat voimavarat käyttöön

la	<ul style="list-style-type: none"> - nuoren kasvun tukeminen kohti vastuullista aikuisuutta 	<ul style="list-style-type: none"> - yhteistyön vahvistaminen ehkäisen lastensuojelun toteutumiseksi 	
Sipoo	<ul style="list-style-type: none"> - pyörätiet ja julkinen liikenne - matalan tavoitteen harrastuksia lisää - lapsilähtöisyys 	<ul style="list-style-type: none"> - yhteisesti suunniteltuja vanhempieniltoja - kasvatuskumppanuus koulutus 	<ul style="list-style-type: none"> - vertaistukitoimintaa - voimaannuttavia tilaisuuksia lisää
Leppävirta	<ul style="list-style-type: none"> - palvelut tuotetaan kotiin paikallisia palveluja mahdollisimman pitkälle käyttäen - kunnan päättäjien vastuuttaminen - talousarvion tekeminen - riittävät resurssit 		<ul style="list-style-type: none"> - lapset ja nuoret tasa-arvoisia palveluissa
Posio	<ul style="list-style-type: none"> - palveluiden kehittäminen - turvallisuus ja viihtyvyys kunnassa - työhyvinvoinnin tukeminen 	<ul style="list-style-type: none"> - yhteistyö kodin ja kasvuympäristöä tukevien palveluiden kanssa 	<ul style="list-style-type: none"> - lasten ja nuorten osallisuus - yhteisöllisyys

Yhteistyö on merkittävää hyvinvoinnin rakentamiseksi. Yhteistyötä nähtiin tarvittavan lisää jokaiselle alalle lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi. Yhteistyön voimaan uskotaan, jotta lapsia ja perheiden tuen tarve tunnistetaan ja tukea pystytään antamaan. On myös luonnollista, että lapset vaihtavat palveluita ikäkehityksen mukaisesti, siten myös jatkuvuuden varmistamiseksi yhteistyö on tärkeää. On tärkeää ylläpitää hyvinvointia kannattelevaa elinympäristöä kuin tarjota korjaavia tukimuotoja.

Tavoitteena on lasten, nuorten ja perheiden toimijuuden sekä heidän hyvinvointiaan suojaavien tekijöiden vahvistaminen. (Espoo.)

Espoossa kaikkien palveluiden yhteinen tavoite on ehkäistä ongelmien syntyminen. Espoon hyvinvointityön periaatteet on koottu seitsemään kohtaan. Ensimmäiseksi Espoo haluaa korostaa perheiden omaa aktiivisuutta omasta elämästä ja hyvinvoinnistaan. Kunta tukee tavoitteita tarjoamalla palveluita. Tavoitteena on tuottaa näitä palveluita oikea-aikaisesti ja perheen luokse. Tärkeäksi tavoitteeksi on huomioitu, että tietoa hyvinvoinnista tulee olla tarjolla. Lasten tulee olla tasavertaisia tiedon saajia. Myös tavoitteisiin on nostettu yhteistyö perheiden ja palveluiden välillä. Perheen saadessa tukea, tulee eri toimijoiden palvelut olla hyvin koordinoituja. Tarjottavien palveluiden tulee olla monipuolisia,

riittäviä, laadukkaita ja vaikuttavia. Johtamisella ja palveluiden kehittämällä pyritään takaamaan asetettujen tavoitteiden toteutuminen.

Tuusulan hyvinvointisuunnitelman tavoitteet on jaettu kolmeen kohtaan ja niille on asetettu myös suunnitelmat toimeenpanemisesta ja tavoitteiden seurannasta. Ensiksi Tuusulassa aiotaan vahvistaa hyvinvointia perheen omien voimavarojen käyttöönottamisella. Hyvinvointia vahvistetaan myös palvelujen oikealla kohdentamisella ja tehokkaalla palveluohjauksella. Toinen tavoite on moniammatillisen toiminnan vahvistaminen lapsen kokonaisvaltaisen kehityksen tukena. Tässä painopistealueiksi otetaan vuosittain eri-ikäiset lapset. Kolmantena tavoitteena on nuorten kasvun tukeminen kohti vastuullista aikuisuutta. Toimenpiteenä on nuorten yhteiskuntatakuun toteuttaminen monialaisena ja siten eri toimijoita yhdistävänä toimintamallina. Tarkoituksena on myös yhteiskuntatakuun juurruttaminen osaksi Tuusulan palveluverkkoa. Tarkoituksena on myös nuorten osallisuuden vahvistaminen päätöksenteossa. Tuusulassa on lisäksi asetettu erikseen tavoitteet eri toimijoiden yhteistyön vahvistamiseksi. Niissä painotetaan kaikkien vastuuta ehkäisevästä lastensuojelusta ja sen toteuttamisesta moniammatillisesti ja yhteistyössä. Lisäksi koko perhe huomioidaan sekä lasten ja aikuisten palveluissa.

Lahdessa hyvinvoinnin edistämiseksi tehtäville toimenpiteille taustaa ja perusteluja löytyy erilaisista suunnitelmista, hyvinvointikertomuksista ja eri lakikohdista, kuten myös valtakunnallisista raporteista. Lahti on asettanut kahdeksan tavoitetta hyvinvointisuunnitelmaan hyvinvoinnin edistämiseksi, mitkä ovat linjassa kaupungin suuremman strategian kanssa. Kaupungin tavoitteena on luoda elinvoimainen yhdyskunta, mikä huomioi asukkaan luoden turvaa ja edellytykset asukkaiden hyvinvoinnille. Tavoitteena on myös luoda parempi kaupunkikonserni, mikä on uudistumiskykyinen, tehokas ja toimii ympäristölähtöisesti. Tavoitteena on, että lahtelaiset lapset, nuoret ja lapsiperheet tuntevat kaupungin tarjoamat kulttuuripalvelut, harrasteryhmät ja tapahtumat sekä osallistuisivat niihin. Tavoitteena on, että lasten ja nuorten palveluissa toteutuu suunnitelmallinen ja tavoitteellinen poikkihallinnollinen yhteistyö. Tarkoituksena on, että korjaavien palveluiden tarve vähenee painottamalla ehkäisevää toimintamallia. Suunnitelmassa esille tullut tavoite on, että jokaisella lahtelaisella lapsella ja nuorella on mahdollisuus itseä kiinnostavaan harrastukseen. Tämän avulla ehkäistään syrjäytymistä ja huono-osaisuuden kasautumista. Lisäksi tuetaan suvaitsevuutta, monikulttuurisuutta ja yhteisöllisyyttä. Koulujen, nuorisopalveluiden ja muiden järjestäjien yhteistyötä jatketaan monipuolisen kerhotoiminnan

tarjoamiseksi. Lisäksi tavoitteeksi on asetettu, että nuorisotakuun edellyttämät toimenpiteet toteutuvat Lahdessa. Sille on luotu oma suunnitelma ja sitä noudattaen edetään. Jokainen lapsi huomioidaan ja hänen kasvu- ja oppimispolkua vahvistetaan eri toimijoiden yhteistyössä siten, että palveluiden välille ei tule katkoksia. Kasvua ja oppimista tulee tukea riittävän varhain ja moniammatillisesti kaikissa varhaiskasvatuksen, esi- ja perusopetuksen vaiheissa, siten, että jokainen saa tarvitsemansa tuen. Lasten, nuorten ja lapsiperheiden osallisuus ja kuuleminen tulee toteutua laaja-alaisesti kaikissa erilaisissa palveluissa ja yhteisössä. Asiakaslähtöisyyttä arvostetaan ja kuntalaisten omaa kokemusasiantuntijuutta koetaan tärkeäksi hyödyntää lapsia ja nuoria koskevassa päätöksenteossa. Lahdessa kaikki kuntalaiset iästä riippumatta otetaan huomioon tasa-arvoisina toimijoina. Tarkoituksena on vahvistaa positiivista ja kannustavaa vuorovaikutuskulttuuria eri-ikäisten kesken, edistetään suvaitsevuuksia ja osallistuvia toimintatapoja sekä turvataan lapsiperheiden erityiset tuentarpeet. Lisäksi halutaan lisätä turvallisuutta vahvistamalla henkilöstön osaamista tunnistaa kaltoinkohtelun ja pahoinvoinnin merkkejä. Lahdessa tavoitteet on asetettu toteutettaviksi virkatyönä toimialoilla. Kaikkiin tavoitteisiin on tehty toimintaehdotukset ja niille toimijatahot sekä vastuutahot.

Vaasan hyvinvointisuunnitelman tavoite on jaettu neljään strategiseen tavoitteeseen. Hyvinvointisuunnitelmassa todetaan, että strategiset tavoitteet ovat muodostuneet suunnitelman valmistelussa mukana olleiden työryhmien ja käytävien keskusteluiden mukaan. Lisäksi tavoitteisiin on vaikuttanut muun muassa KASTE – kehittämisohjelmassa olleiden projektien tulokset ja lainsäädännön muutokset. Vaasan hyvinvointityön suunnittelun tulee olla poikkihallinnollista ja johtamista tulee kehittää asiakasnäkökulmasta. Hyväksi havaitut ennaltaehkäisevät työmenetelmät tulee vakiinnuttaa. Sitä varten tulee toteuttaa riittävästi koulutusta ja resurssointia. Henkilöstönmitoitus tulee määritellä ja toteuttaa. Tietoa tulee tuottaa vaikuttavuudesta. Kunnassa käytettävää arviointi- ja seurantajärjestelmää tulee mallintaa ja seurantaindikaattorit määritellä.

Leppävirta on asettanut tavoitteeksi, että kunnan lapsiperheille tarjottavat palvelut tuetaan kotiin ja paikallisia palveluja mahdollisimman pitkälle käyttäen. Lastensuojelulle oli luotu omat tavoitteet, mitkä tulivat esille lastensuojelun tilan kohdalla. Muutoin suunnitelma asettaa tavoitteeksi, että kunnanhallitus ja sen jälkeen kunnan valtuusto ottaa hyvinvointisuunnitelman käsiteltäväksi, joka ottaa vastuu tehtävien toimeenpanosta ja vastuuhenkilöiden nimeämisestä. Edellisen vuoden tilinpäätös ohjaa tulevaa talousarviota.

Tavoitteena hyvinvointisuunnitelman toteuttamiseksi on riittävien resurssien varaaminen. Lisäksi suunnitelman toteutumisen arvioinnin yhteydessä, tulee arvioida myös lasten ja nuorten tasa-arvoisuutta palveluiden suhteen. Tiivistetysti suunnitelma sanoo, että kuntastrategiassa tulee huomioida hyvinvointisuunnitelma.

Vaasan suunnitelmaan on nostettu esille Sirpa Taskisen (2011) näkemys, että riittävästi ei ole kiinnitetty huomiota siihen, että lapsiin tai lasten palveluihin panostettaisiin edes yhtä paljon kuin on lasten osuus väestöstä esimerkiksi tulo- ja menoarviota laadittaessa.

Sipoo on nostanut toimenpide-ehdotuksia esille eri toimijoiden kertomana. Lapset ja nuoret ovat hyvinvointiseminaarissa asettaneet konkreettisiksi ehdotuksiksi toiveiksi valaistut pyörätiet, julkisen liikenteen parantamisen, matalan tavoitteen harrasteiden lisäämisen, leikkipuistojen ja harrastuspaikkojen kunnossapidon sekä uimapaikkojen kehittämisen. Neuvolaikäisten lasten vanhempien näkökulmasta vertaistukitoimintaa vanhemmille tulee lisätä. Lisäksi toiveena on saada voimaannuttavia tilaisuuksia lisää, joissa ei ole ongelmalähtöistä lähestymistapaa ja lapsiperheiden palveluista tulee saada lisää tietoa. Lapsia ja nuoria hyvinvointia tukevissa palveluissa kohtaavien työntekijöiden asettamat toimenpide-ehdotukset vastaavat hyvin muuttuviin tarpeisiin. Konkreettisina ehdotuksina on perhekoulujen suunnittelua kouluikäisten vanhemmille, uusille työntekijöille tulee antaa ohjausta vanhempien kohtaamiseen ja vuorovaikutukseen. Lisäksi koulujen vanhempainillat tulee suunnitella ja toteuttaa yhdessä vanhempien kanssa ja kasvatuskumppanuuden koulutuksen tulee jatkua päiväkodin henkilöstölle. Henkilöstön toimenpide-ehdotuksena on, että lasten ja nuorten kanssa työskentelevien asenteet ja työtavat ovat lapsilähtöisiä. Nuorten vapaa-ajanviettomahdollisuuksia tulee monipuolistaa lisäämällä ohjattua toimintaa ja aikuisten valvomia tiloja niille, jotka eivät osallistu kilpailullisiin tai tavoitteellisiin harrastuksiin.

Järjestöjen ja seurakunnan suhteen konkreettisia ehdotuksia tulevalle hyvinvointisuunnitelman toimintakaudelle on, että kunnat ja yhdistykset tekevät yhteistyötä erilaisissa hankkeissa ja tilaisuuksissa yhdistämällä henkilöstöresursseja. Yhdistykset toivovat, että kunnat auttavat tiedottamisessa ja kohderyhmien löytymisessä sekä muutoin markkinoinnissa. Myös järjestöjen toiminnasta tulee tiedottaa uusille kunnan työntekijöille. Ehdotuksena on myös, että kunnan järjestämät koulutustilaisuudet avataan paikallisten yhdistysten työntekijöille.

Sipoo oli saanut hyvinvointisuunnitelmasta palautetta niin sanotulla palautekierroksella, että suunnitelmaan kaivattiin yksityiskohtaisempia suunnitelmia niin toimenpiteistä, aikatauluista kuin vastuuhenkilöistä. Suunnitelman laatijat ovat pohtineet, että toimenpidesuunnitelmat tehtäisiin toimintayksiköissä, joita hyvinvointisuunnitelman ohjeistukset voivat tukea.

Posio on jakanut tavoitteet lasten ja nuorten kasvuympäristön, kotien kanssa tehtävän yhteistyön, tukea tarvitsevien lasten ja nuorten palveluiden, lasten ja nuorten osallisuuden, yhteisöllisyyden ja sosiaalisen median kohtaan sekä työhyvinvoinnin kohtaan vision muodossa. Sen jälkeen ne on jaoteltu pienempiin tavoitteisiin, toimintaa ohjaaviin kohtiin ja seurannasta vastaaviin toimijoihin. Toimintaympäristön kehittämisen visio on, että kunta on erityisesti lapsille ja nuorille viihtyisä sekä turvallinen asuinpaikka, jossa on myös hyvä opiskella ja harrastaa. Posiolla tulee olla lasten ja nuorten kasvua ja kehitystä tukevat palvelut, jotka järjestetään kunnan omana julkisena palveluna tai yhteistyössä lähikuntien tai kolmannen sektorin toimijoiden kanssa.

Visio tukea tarvitsevien lasten ja nuorten palveluista on, että tukea tarvitsevat saavat tarvitsemansa palvelut sekä heitä kohdellaan yhdenvertaisina toisten kanssa. Kotien kanssa tehtävän yhteistyön visio on, että posiolaiset vanhemmat kantavat vastuuta omista lapsistaan. Vanhempien tulee tarjota turvallinen perhe lasten kasvualustaksi. Lasten ja nuorten kanssa työskentelevien tulee tukea kasvatustehtävää oman työnsä osana. Lasten ja nuorten osallisuuden ja yhteisöllisyyden sekä sosiaalisen median käytön vision on, että lasten ja nuorten elämänhallintataitoja vahvistetaan antamalla vaikutusmahdollisuuksia arjen toimintaympäristön ja palvelujen muodostamisesta. Haasteena on, että lasten ja nuorten kuulemisen ja vaikuttamisen toimintatapoihin panostetaan luomalla aitoja mahdollisuuksia osallistua ja vaikuttaa. Lapsia ja nuoria tulee kannustaa tuleviksi posiolaisiksi sekä kannustaa palaamaan kotikuntaan myös opiskeluiden jälkeen.

Työhyvinvoinnin visiossa todetaan, että *Posiolla lasten ja nuorten parissa työskentelevät ihmiset tekevät merkityksellistä työtä, jota arvostetaan. He pitävät yhdessä huolta työpaikkansa ilmapiiristä ja huolehtivat omasta fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta hyvinvoinnistaan. Työnantaja tukee toiminnallaan työntekijöidensä työhyvinvointia.(Posio.)*

6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Tutkin Pro Gradu tutkielmassani seitsemän kunnan lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmia. Tutkin, miten kuntien hyvinvointisuunnitelmissa käsiteltiin hyvinvoinnin käsitettä. Lisäksi tutkin, miten hyvinvointisuunnitelmissa kuvattiin lasten ja nuorten hyvinvoinnin sekä lastensuojelun tilaa ja sitä, kenelle nähtiin kuuluvan vastuu lasten ja nuorten hyvinvoinnista ja sen tukemisesta. Selvitin myös, millaisia tavoitteita hyvinvointisuunnitelmissa oli asetettu. Halusin tarkastella suomalaisten kuntien lastensuojelulain edellyttämää lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmia, koska ajattelin niiden kuvaavaan ajankohtaisesti, millaisin keinoin suomalaisissa kunnissa hyvinvointia tuetaan.

Keskeisinä tuloksina tutkielmassa nousi esille, että hyvinvoinnin nähdään rakentuvan vahvasti kotona ja kodin antamaa tukea vahvistetaan yhteiskunnan palveluilla. Yhteistyö eri tuen muotojen välillä nähtiin merkittävänä kehityskohteenä lasten ja nuorten hyvinvointitukemiselle. Hyvinvointisuunnitelmalla nähdään olevan mahdollisuus olla lapsiperheiden palveluja ohjaava prosessityökalu ja palveluiden seurannan väline. Lastensuojelun tämänhetkistä tilaa voidaan paljon selittää myös kuntien peruspalveluiden onnistumisen kautta. Lasten suojelua tulee tapahtua kaikilla hyvinvointia tukevilla palveluilla ja hyvinvointisuunnitelmalla on mahdollisuus kerätä hyvinvointia tukevat palvelut ja tavoitteet yhteen kootusti.

Hyvinvointisuunnitelmat ovat usein osa kuntien laajempia kuntastrategioita sekä niitä ohjaa myös kunnan laajemmat tavoitteet tai visiot. Hyvinvointisuunnitelma voi olla osana toisia lakisääteisiä suunnitelmia. Lahden hyvinvointisuunnitelmassa todettiin, että kasvuoloihin vaikuttaminen sekä lasten ja perheiden tukeminen riittävillä ja toimivilla peruspalveluilla on parasta ennaltaehkäisevää lastensuojelua. Lahden suunnitelman kuvaus hyvinvoinnista edustaa myös muiden suunnitelmien näkemystä. Hyvinvointisuunnitelmassa lisäksi jatketaan, että hyvin toimivilla lasten ja nuorten palveluilla voidaan ehkäistä lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun tarvetta.

Ehkäisevästä työstä ja sen merkityksestä puhutaan sekä valtakunnallisesti että laajasti kuntien hyvinvointisuunnitelmissa. Lastensuojelulaki määrittelee ehkäisevän lastensuojelutyön tarkoittavan peruspalveluita, jotka ovat kaikkien kuntalaisten saatavilla. Lastensuoje-

lun tuet nähdään erityispalveluina, joiden asiakkaaksi valikoidutaan. Hyvinvointisuunnitelmissa tuli esille, että kunnat haluavat omien peruspalveluiden toteutuvan mahdollisimman tehokkaasti. Hyvin toimivilla peruspalveluilla ehkäistään huonovointisuutta ja sen nähdään vähentävän lastensuojelun asiakkuuksia. Mielestäni hyvinvointisuunnitelmissa tuli esille, että kunnilla on hyvin monipuolisia palveluita. Palveluiden oikea-aikainen käyttö ja tuen tarpeen tunnistaminen on kehittämisen kohteena ja tavoitteena useassa tutkimuksen hyvinvointisuunnitelmassa. Hyvinvointisuunnitelmissa tuli esille, että voimassa olevia hyvinvointia tukevia palveluita tulisi tehokkaammin käyttää ja niissä tulee hyödyntää moniammatillista osaamista. Moniammatillisten palveluiden kehittäminen ja yhteistyö nähtiin yleisesti tärkeäksi tavoitteeksi ja voimavaraksi, mihin kannattaa panostaa.

Suomalaisessa varhaiskasvatuksessa, peruskoulussa ja toisen asteen oppilaitoksissa lasten ja nuorten tukena ovat oppilashuoltoryhmät. Oppilashuoltoryhmissä on edustajia usealta ammattialalta. Olisi tärkeää innovatiivisesti kehittää tätä toimintaa ja ennen kaikkea resursoida palvelu tarkoitukseensa sopivaksi. Oma kokemus lastensuojelun sosiaalityöstä on osoittanut, että keskeinen tapa hyvinvointia tukevassa työssä lasten ja perheiden kanssa on reilu ja rehellinen, rohkea, suorapuheinen sekä avoin keskustelu. Lisäksi tavoitteiden asettaminen ja tarpeeksi pitkä vuorovaikutussuhde ovat tärkeitä

Hyvinvoinnin käsitteen määrittely

Lastensuojelulaki ja lasten oikeuksien sopimus määritteli kuntien hyvinvoinnin käsitettä. Ne olivat myös ohjaavin työväline hyvinvointikäsitteen ja siten myös tavoitteiden asettelemisessa. Hyvinvointina nähtiin lapsen oikeus yhdenvertaisuuteen, hoivaan ja huolenpitoon, osallisuuteen, terveyteen, turvallisuuteen, oppimiseen ja onnistumiseen sekä liikuntaan ja harrastukseen. Hyvän lapsuuden tukeminen nähtiin pohjana pidempiaikaiselle hyvinvoinnin kokemukselle.

Hyvinvointia tukevat oikeudet, jotka on määritelty Lasten oikeuksien sopimuksessa, tulisi vahvemmin tuoda esille kuntien hyvinvointia tukevassa työssä. Suomalaisessa hyvinvointikeskustelussa nousevat esille kansalaisten subjektiiviset oikeudet. Usein unohdetaan, että on tärkeä huolehtia kaikkien lasten yhtäläisistä oikeuksista arvokkaaseen elämään. Lasten oikeuksien sopimuksella pyritään takaamaan kaikille lapsille yhtäläiset oikeudet sekä

takaamaan aikuisten tuki oikeuksien toteutumisen valvonnassa. Kaikki lapset ovat samanarvoisia ja kaikki lapset ovat oikeutettuja samanarvoiseen huolenpitoon. Mielestäni hyvinvointi pitäisi nähdä voimavarana, mitä tulee jakaa kaikille.

Hyvinvoinnin tila

Suunnitelmissa kuntien hyvinvoinnin tilaa kuvailtiin toisinaan vertaillen valtakunnalliseen tilanteeseen. Valtakunnallista hyvinvoinnin tilasta kerrottiin erilaisten ajankohtaisten artikkelien, asiakirjojen ja tilastojen kautta. Kunnan hyvinvoinnintilaa vertailtiin myös aikaisempaan tilanteeseen nähden ja aikaisempiin tilastoihin samasta mitatusta asiasta.

Hyvinvointisuunnitelmissa tuli esille, että lapsiperheiden köyhyys on lisääntynyt tutkielman kunnissa. Kunnissa lapsiperheiden tulotaso on entisestään heikentynyt. Myös vanhemmuudessa koetaan enemmän haastetta. Hyvinvoinnin tukeminen nähtiin vahvasti jakautuvan kodin ja yhteiskunnan palveluiden välille. Vanhemmilta odotetaan vahvaa vanhemmuutta sekä vastuuta kasvatuksen ja kasvuympäristön positiivista vaikutuksista. Palveluiden tarkoitus on tukea vanhempien kasvatustehtävää. Tämä asetelma on myös laissa ja lasten oikeuksien sopimuksessa. Toisaalta kuitenkin hyvinvointipuheessa keskityttiin paljon enemmän kertomaan kunnan hyvinvointia tukevista palveluista eikä kodin kasvatusvastuuta selitetty tarkemmin. Hyvinvointisuunnitelmissa todetaan, että vanhemmuutta pyritään tukemaan. Kuitenkaan ei selkeästi tullut esille, kuinka se tehdään. Muutoin palveluverkostot olivat laajasti esitelty ja esimerkiksi koulun kolmiportainen tuki mainittiin useassa hyvinvointisuunnitelmassa.

Pohdin puuttuuko suomalaisesta palvelujärjestelmästä se kohta, mikä mahdollistaisi vahvemmin vanhempien tukemisen kasvatustehtävässään. Vauvasta kouluikänsä asti ollaan neuvolatoiminnan piirissä, mutta sen jälkeen kohtaaminen on vähäisempää. Mietin, missä ja miten vanhemmat ja perheet tulisi yhdessä kohdata ja keskustella perheestä ja kasvusta. Usein vasta hyvinvointia korjaavina palveluina tuotetaan perheille tukitoimia. Mietin, että vanhemmille tarjotaan kunnissa erilaisia luentoja ja vanhempainiltoja. Niiden merkitystä hyvinvointia edistävänä palveluna voisi varmasti nostaa esille enemmän myös valtakunnallisessa ja julkisessa keskustelussa.

Hyvinvoinnin tukemisen toivottiin kunnassa tapahtuvan yhteistyössä eri palveluiden kanssa. Myös ehkäisevää tukea ja palveluiden oikea-aikaisuutta toivottiin. Posion suunnitelmassa tuotiin vahvasti esille kodin ja palveluiden yhteistyön tärkeys. Muutoin yhteistyöllä tarkoitettiin palveluiden kumppanuutta. Hyvinvointisuunnitelmissa todettiin, että mikään palvelu ei yksin voi ottaa vastuuta lasten hyvinvoinnin tukemisesta ja lastensuojelun tarpeen vähentämisestä. Ratkaisuna nähdään olevan kaikkien kunnanalojen yhteinen vastuu lasten ja nuorten hyvinvoinnin tukemisessa.

Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman on mielestäni mahdollista vastata juuri yhteistyöstä sopimiseen. Suunnitelmaa laatiessa tulisi yhteistyön mahdollisuuksista keskustella ja valmiit ohjeistukset kirjoittaa kaikille tiedoksi suunnitelmaan. Hyvinvointisuunnitelma velvoittaa suuren joukon kunnan virkamiehiä ja kolmannen sektorin toimijoita pohtimaan yhteistyössä kunnan lapsille suunnattuja hyvinvoinnin tukemisen palveluita.

Kodin vastuu

Useissa hyvinvointisuunnitelmissa korostettiin kodin osuutta hyvinvoinnin tukemisessa ja hyvinvoinnin kokemisessa. Mielestäni hyvinvointisuunnitelmissa oli mielenkiintoinen huomio, että kodin vastuuta hyvinvoinnin tukemisesta on siirretty yhteiskunnalle. Toisaalta uskon tapahtuvan myös toisinpäin. Jos kunnilla ei ole riittävästi tarjota tukea, ovat tukea tarvitsevat ainoastaan kodistaan ja perheestään saaman avun varassa. Lahden hyvinvointisuunnitelmassa tuli esille, että työntekijöitä pyritään kouluttamaan tunnistamaan lapsissa ja perheissä tuen tarve. Mielestäni on tärkeää nostaa keskusteluissa esille, millaisia kasvun vaiheita lapset käyvät läpi. Kaikki vanhemmat eivät tunnista tavanomaisia kasvunvaiheita tai haluavat niihinkin tukea. Olisi hyvä avoimesti keskustella kasvatuksesta, kasvusta ja vanhemmuudesta tai valtakunnallisesti tulisi olla paremmin ohjattuja tiedonkanavia. Lapsiasiainvaltuutettu on nostanut esille, että yksi yhteiskunnan tehtävä on tämänlaisen tiedon jakaminen vanhemmille kasvatuksen tueksi.

Palveluiden vastuu

Hyvinvointisuunnitelmissa nousi esille, että koululle on annettu suuri vastuu lasten hyvinvoinnin tukemisessa. Vahvoina tuen muotoina mainittiin myös nuorisopalvelut, harrastus- ja järjestötoiminta. Koulun hyvinvointia tukevalle työlle luotiin valtavat odotukset. Kuitenkaan koulun ehkäisevän tuen muotoja ei esitelty vaan enemmän se vaihe, missä tukea annetaan. Mietin, miten koulu voi vastata tähän kovaan odotukseen. Millaista koulun hyvinvointia kannattelevat tuki tulisi olla?

Mietin, että miten perhe ja vanhemmat huomioidaan esimerkiksi koulun kolmiportaisen tuen mallissa. Miten vanhemmat voivat tukea lastaan, joka tarvitsee tehostettua tukea koulussa? Miten vanhempia voidaan tukea samaan aikaan, kun lapsia saa tukea koulussa?

Mielestäni huomioitavaa oli, että lasten hyvinvoinnin tukemisen kohtaamista konkreettisesti kuvailtiin hyvin vähän. Myös perheiden kohtaaminen oli mielestäni vähäistä. Lapsi tavataan päivähoitossa ja koulussa päivittäin. Päivähoitossa perushoito on vahvasti hyvinvointia tukevaa. Toki koulussa myös oppiaineet lisäävät hyvinvointia, mutta kohdataanko lapsi myös muutoin. Suunnitelmissa tuli esille, että hyvinvoinnin tukemisen tunnistamisen keinoja on pyritty kehittämään. Suunnitelmissa tuli esille, että lapset itse ovat kertoneet kokevansa viihtyisän kouluympäristön tukevan kouluviihtyvyyttä ja siten sen oletetaan tuovan hyvinvointia. Tässä kohdin ympäristö oli merkityksellinen lapsille. He eivät toivoneet intensiivisempää kohtaamista, mitä itse ajattelin olevan merkityksellistä.

Omasta mielestäni koulun merkityksestä hyvinvoinnin tukijana tulee puhua enemmän ja vahvemmin. Tämän hetken keskusteluissa on pohdinnassa se, miten peruskoulut pärjäävät kansainvälisessä vertailussa tai tuleeko koulussa opettaa Suvivirttä vai tietojen käsittelyssä koodaamista. Mielestäni vahvemmin pitää ottaa tarkasteluun ja keskusteluun se voimavara, mikä koululla on lapsen kehityksen ja hyvinvoinnin tukemiselle. Koulussa ei vain opita opetussuunnitelman mukaisia tietoja. Elämä koulussa on myös sosiaalisten suhteiden opettelua, itsetunnon vahvistumista ja näiden keinojen kautta hyvinvoinnin rakentumisen peruskivi. Koulu on ympäristönä ja organisaationa jo merkittävä yksilön tukija ja oppiaineet kulkevat tässä mukana.

Palveluiden vastuu hyvinvoinnin tukemisessa toisinaan näyttäytyy lokeroituneina. Koulu ottaa vastuu oppimisesta, poliisi rikollisesta toiminnasta, neuvola terveydenhoidosta. Yhteistä on pahoinvoinnista, vanhemmuuden puutteista ja kodin ongelmista keskustelu. Yhteistyön merkitys palveluiden tuottamisessa nähtiin tärkeänä, mikä mielestäni on merkittävää, kun eri tahojen huolille varmasti löytyy yhteisiä tekijöitä.

Hyvinvointisuunnitelmissa puhuttiin hyvinvoinnin arvioinnista ja erityisesti hyvinvoinnin mittaamisen vaikeudesta. Kuntien hyvinvointisuunnitelmista ei löytynyt mittareita, mitä voitaisiin ottaa suoraan käyttöön. Mittareiden kehittäminen on nostettu valtakunnallisesti ja myös YK:n tasolla tavoitteeksi, mitä pitää ratkaista.

Hyvinvoinnin tilaa pohtiessa nousi esille hyvinvointisuunnitelman mahdollisuudesta arvioida kunnan palveluita kokonaisvaltaisesti. Suunnitelmalla voidaan rakentaa yhteisiä tavoitteita kunnan hyvinvointia tukevalle työlle. Hyvinvointisuunnitelmalla on mahdollisuus luoda kunnassa hallittu menetelmä tuottaa yhteiskunnan nopeasti muuttuviin tarpeisiin vastaavia palveluita. Hyvinvointisuunnitelmaan voidaan kirjata muuttuviin tilanteisiin painotuksia kunnan palveluita suunnitellessa.

Lastensuojelun tila

Koska lastensuojelussa tavataan valtava määrä lapsia, kuten Forsberg ym. (2006) ovat todenneet, on lastensuojelun näkökulma lasten hyvinvoinnista merkittävä. Lastensuojeluun on muodostunut käsitys todellisesta olosuhteista, koska tieto lasten huonovointisuudesta välittyy juuri lastensuojeluun. Forsberg ym. mukaan on tärkeää, että lapsi tulee kuulluksi eikä lapsen vointi jää aikuisten huolten peittämäksi. Tämän takia lapsitutkimuksen kautta lapsen äänen esille tuominen on nostettu esille. Hyvinvointisuunnitelman kautta lapsen todellinen tilanne voidaan tuoda esille, koska se määrittelee juuri lasten asioita ja sillä on mahdollisuus seurata, mitkä tuen muodot ovat olleet auttavia.

Lastensuojelun tilaa kuvatessa aineistossa tuli esille, että varhainen tuki on haastavaa, kun lastensuojeluun asiakkuuteen tullessa lapsen tilanne näyttää jo hyvin kärjistyneenä. Lastensuojelun asiakkuuteen tulevat lapset eivät ole olleet aikaisemmin tuen kohteena muissakaan palveluissa. Siten lastensuojelun tilaa tutkiessa tuli esille, että tutkielman

kunnat kannattavat tuen havaitsemisen merkittävyyttä ja yhteistyötä toimijoilta, jotta annettava tuki olisi oikea-aikaista. Peruspalveluiden riittämätön tuki ja painopisteen oleminen korjaavassa työssä on yksi syy lastensuojelun asiakasmäärien kasvulle. Pohdin, että kaikille tarjottavilla peruspalveluilla on valtava merkitys siihen, että hyvinvoinnin tukeminen onnistuu ja kansalaisilla on tasapuoliset mahdollisuudet saada tukea vaihtelevissa elämäntilanteissa.

Lasten suojelua tulee tapahtua useammalla ammattialalla, kaikkialla missä on lapsia toimijoina. Vaikka lastensuojelulaki on kaikkia toimijoita koskeva, on sen asiantuntijuus lastensuojelun sosiaalityössä. Sosiaalityön merkittävimpiä tehtäviä on hyvinvoinnin tukeminen ja sen rinnalla myös hyvinvoinnin tukemisen teeman esille nostaminen muiden ajankohtaisten asioiden kanssa. Mietin, että miten tämä toteutuu kunnan sosiaalityössä? Onko siellä mahdollisuutta osallistua ajankohtaiseen keskusteluun ja mahdollisuutta kertoa näkemyksestään hyvinvoinnista kunnassa. Mietin, että tähänkin tarvitaan rakenteellinen muutos kunnan palveluihin, jotta se mahdollistuisi.

Yhteistyö

Yhteistyö on tärkein tulos tutkielman analyysissa. Yhteistyötä nähtiin tarvittavan lisää jokaiselle alalle lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi. Yhteistyörakenteiden vahvistaminen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman laatimisen ympärille olisi mielestäni rakentava idea. Velvoite suunnitelman tekemisestä ohjaa jo eri toimijoita käyttämään aikaa yhteistyön rakentamiseen. Joissakin kunnissa oli jo tämänkaltaisia hyvinvointitiimejä. Toisissa kunnissa hyvinvointisuunnitelma on vielä yksittäisten toimijoiden laatimia kokoelmia saatavilla olevista tiedoista.

Hyvän elinympäristön luominen on yksi esimerkki moniammatillisen toimijajoukon prosessista luoda yhteistyössä hyvinvointia. Se vaatii eri hallintoalojen yhteistyötä, niin kaavasuunnittelijan ja sivistystoimen tai koulutoimen yhteistyötä. Lisäksi nuorisotoimella voi olla näkemys, minne kaupungin osaan kannattaa panostaa ja erityisesti kuntalaisten omalla näkemyksellään voisi olla merkitystä.

Yhteistyötä tapahtuu palveluissa, jossa esimerkiksi psykiatrian hoidossa tavataan lapsen ja vanhempien lisäksi hoitavat lääkärit, sairaanhoitajat, terapeutit, opettajat ja sosiaalityöntekijät. Mietin, miten yhteistyö saadaan toimivaksi jo ennen korjaavien palveluiden tarvetta.

Tavoitteet

Hyvinvointisuunnitelmien merkittävin kohta on mielestäni tavoitteet. Useassa suunnitelmassa oli pohdittu tavoitteiden saavuttamiseksi myös tavoitteen toteutumisesta vastuussa oleva viranomainen tai toimiala. Mielestäni tavoitteiden asettamisen lisäksi on tärkeää tehdä toteutettavissa oleva suunnitelma, miten tavoitteet saavutetaan. Olisi mielenkiintoista tutkia, miten kunnat ovat toteuttaneet suunnitelmassa olleet tavoitteet tai miten seuraavassa hyvinvointisuunnitelmassa on kirjoitettu siitä, miten tavoitteisiin on päästy. Kunnat ovat nyt tehneet vasta toiset hyvinvointisuunnitelmat. Myöhemmin, kun suunnitelmia on tehty useampia, olisi mielenkiintoista selvittää, ovatko tavoitteet muuttuneet. Tavoitteista voisi myös selvittää kertoisivatko ne mahdollisesti muutenkin kunnan tilanteesta tai kehityksestä.

Mietin, pitäisikö hyvinvointisuunnitelmien lapseen kohdistunutta huolen puhetapaa tarkentaa. Hyvinvointisuunnitelmissa tuntui, että lasten hyvinvoinniksi tai sen puutteeksi oli kuvattu myös perheen ja vanhempien tilanne. Tämänlaisia tilanteita oli muun muassa vanhemman terveyteen tai elämäntapaan liittyvät asiat, taloushuolet tai työllisyystilanne. Tietysti nämä vaikuttaa lapseen, mutta mielestäni lapsi ansaitsee tulla kuvatuksi myös vahvasti itsenäisesti ja omat tarpeensa huomioiden.

Monessa suunnitelmassa tuotiin esille, että lapset tulee paremmin huomioida aikuisten palveluissa. Olisi mielenkiintoista, että tästä huomioimisesta olisi tehty jonkinlainen esitys ja kerrottu, miten sen tulisi tapahtua. Toisaalta mietin, että se saatettiin asettaa tavoitteeksi, mihin toivotaan, että voidaan vastata myöhemmin.

Mielestäni kuntalaisten ääni ei kuulunut suunnitelmissa. Hyvinvointisuunnitelmien kirjaukset olivat usein hyvin välillisiä. Niissä kerrottiin, mitä tietoja tilastoista on kerätty ja millaisia työnkuvia kunnan palveluissa on. Mielestäni hyvinvointisuunnitelmiin voisi rohkeammin kirjoittaa analyysia sekä odotuksia, mitä palveluilta toivotaan. Mietin, pitäisikö hyvinvointisuunnitelmissa antaa enemmän tilaa asiantuntijoille kertoa hyvinvoinnintilasta suoraan omalta näköalapaikaltaan. Erityisesti sosiaalityön tarkoituksena on tukea heikommassa asemassa olevan puolia sekä nostaa yhteiskunnalliseen keskusteluun huolen aiheita, mihin kaivataan muutosta. Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman on mahdollisuus olla yksi vaikuttamisen väline, missä mielestäni tulee näkyä käytännön sosiaalityön asiantuntijuus. Kuten esille tuli, että eri teoreetikot puhuvat sosiaalityön tarkoituksesta olla vaikuttamassa yhteiskunnalliseen keskusteluun ja vastuusta nostaa esille mahdollisia epäkohtia. Ymmärrän, että hyvinvointisuunnitelma ei voi olla sosiaalityöntekijöiden pamfletti, kuten ei minkään muunkaan ammattikunnan. Tarkoituksena on tehdä yhteinen toimiva ja toteuttavissa oleva suunnitelma. Silti se ei estäisi asiantuntijoiden suorapuheisia näkökantojen esille ottoa.

Mielestäni lastensuojelutyötä on tarpeellista tuoda esille hyvinvointisuunnitelman kautta. Hyvinvointisuunnitelmat voivat toimia työvälineenä tiedottamiseen, kehittämiseen ja avoimuuteen. Mietin lastensuojelupalveluilla olevan samankaltainen vaikutus muihin palveluihin kuin huippu-urheilulla kuntoliikuntaan. Lastensuojelu kerää huippu-urheilun kaltaisesta vahvan kokemuksen ja asiantuntijuuden lasten hyvinvoinnin rakentumisesta ja tukemisesta. Sen jälkeen kokemusta voidaan jakaa myös muiden kanssa.

Tutkielmaa tehdessä minulle vahvistui ajatus, että haluan kerätä mahdollisimman paljon tietoa lastensuojelusta asiantuntija-aseman saavuttamiseksi. Lisäksi haluan kasvattaa asiantuntijuuttani laaja-alaisesti lasten hyvinvoinnista. Haluan olla rakentamassa vielä parempaa mallia hyvinvoinnin tukemiseen. Itsenäni kiinnostaisi myös tutkia YK:n lasten oikeuksien sopimuksen taustoja ja sitä, miten se on rakentunut. Minusta olisi kiehtovaa saada lisää tietoa lasten hyvinvoinnin rakentumisesta kansainvälisesti ja sitä ennen haluan lisää oppia yhteisistä ja kansainvälisistä lasten oikeuksista.

Tässä tutkielmassa olen käyttänyt lähteinä paljon poliittisia asiakirjoja, lausumia ja ohjeistuksia. Olen ymmärtämisen lisäämiseksi halunnut käyttää tämänkaltaisia asiakirjoja lähteinä, jotta aiheen ajankohtaisuus ja rakenteellinen tiedon tuottaminen tulisi esille.

Asioiden teoreettisempi selittäminen olisi voinut olla aiheellista, mutta tämän tutkielman tyylille sopi asiakirjapainotteinen lähestyminen. Mielestäni pystyin paremmin tuomaan näkyväksi, miten ja millaisissa asiakirjoissa hyvinvoinnista kirjoitetaan ja siten lähteiden valikoituminen vastasi tutkimustehtävääni.

Hyvinvointikäsitteen moninaisuus oli haaste tutkielmaa tehdessä. Lisäksi haasteena oli hyvinvointisuunnitelmien tulkinta. Pohdin ymmärsinkö ja käsittelinkö asiaa, siten miten kirjoittaja oli asian halunnut tulla ymmärretyksi. Tarkoitukseni ei ollut arvioida tekstiä sinällään vaan sisältöä. En myöskään arvioinut hyvinvointisuunnitelmien kirjoittajia. Aineistonanalyysi vaiheessa käsitelin kuntien hyvinvointisuunnitelmia selkeästi kunnan nimellä. Hyvinvointisuunnitelmien laatijat saivat siten suoran palautteen tutkielmani kautta, siltä osin, mitä suunnitelmassani olen käsitellyt.

LÄHTEET

Aaltio, Elina (2013): Hyvinvoinnin uusi järjestys. Gaudeamus. Helsinki.

Ahola, Anja (2011): Hyvinvoinnin kokonaisuus. Hyvinvointikatsaus 3/2011. Saatavilla: <http://www.stat.fi/artikkelit/2011/art_2011-09-26_010>, luettu 10.11.2014.

Allardt, Erik (1976): Hyvinvoinnin ulottuvuuksia. WSOY. Porvoo.

Allardt, Erik (1998): Hyvinvointitutkimus ja elämänpolitiikka. Teoksessa Roos, J.P. & Hoikkala, T. (toim.) Elämänpolitiikka. Tammer-Paino Oy. Tampere. 34–53.

Banks, Sarah (2012): Ethics and values in social work. Basingstoke; New York.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha (1998): Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Vastapaino. Tampere.

Eskola, Marjatta (1981): Suomalaisen yhteiskunnan sosiaalityön kuva. Teoksessa: Sosiaalialan näköaloja. Acta Universitatis Tamperensis ser. A vol. 127. Tampereen yliopisto. Tampere. 23–49.

Forsberg, Hannele & Ritala-Koskinen, Aino (2010): Welfare to Illfare: Public concern for Finnish childhood. Teoksessa Forsberg, H. & Kröger, T. Social Work and Child Welfare Politics. Policy Press. Great Britain. 47–64.

Forsberg, Hannele, Ritala-Koskinen, Aino & Törrönen, Maritta (2006): Lapset ja sosiaalityö. PS-kustannus. Jyväskylä.

Hallituksen esitys, HE 252/2006. Hallituksen esitys Eduskunnalle lastensuojelulaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi. <http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2006/20060252>. Luettu 7.10.2013.

Hallituksen esitys, HE 354/2014. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi sosiaalihuollon

ammattihenkilöistä ja Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirastosta annetun lain muuttamisesta. Saatavilla: <<https://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2014/20140354>> Luettu 10.3.2015.

Harrikari, Timo (2011): Lasten, nuorten ja lapsiperheiden pahoinvointi eduskuntaesitysten valossa vuosina 1970–2006. Teoksessa: Satka, Mirja, Alanen, Leena, Harrikari, Timo & Pekkarinen, Elina. Lapset, nuoret ja muuttuva hallinta. Vastapaino. Tampere. 319–350.

Heinonen, Jari (2014): Rakenteellinen sosiaalityö muutoksessa ja muuttujana. Teoksessa: Pohjola, A., Laitinen, M. & Seppänen, M. (toim.) (2014): Rakenteellinen sosiaalityö. Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2014. Unipress. Kuopio. 37–63.

Helavirta, Susanna (2011): Lapset hyvinvointitiedon tuottajina. Tampere University Press. Tampere.

Hvinden, Bjorn & Johansson, Håkan. (ed.) (2007): Citizenship in Nordic welfare states: dynamics of choice, duties and participation in a changing Europe. Routledge.

Hyvinvoinnin politiikkaohjelma 2007. Valtioneuvosto. Saatavilla: <http://valtioneuvosto.fi/tietoarkisto/politiikkaohjelmat-2007-2011/lapset/ohjelmasisaeltoe/HPO_Lapset_HSA2007.pdf> Luettu . 5.5.2014.

Juhila, Kirsi (2000): Miten tarinasta tulee tosi: faktuaalistamisstrategia viranomaispuheessa. Teoksessa: Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero. Diskurssianalyysin aakkoset. Vastapaino. Tampere. 155–181.

Julkisuuslaki. L 21.5.1999/621. Finlex. Saatavilla: <<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990621>> Luettu 15.1.2015.

Julkunen, Raija (2001): Suunnanmuutos. 1990-luvun sosiaalipoliittinen reformi Suomessa. Vastapaino. Tampere.

Kananoja, Aulikki, Lavikainen, Marjo & Oranen, Mikko (2012): Toimiva lastensuojelu. Selvitysryhmän loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2013:19. Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki.

Kautto, Mikko (2002): Hyvinvoinnin valinnat. Teoksessa Kantola, A. & Kautto, M. Hyvinvoinnin valinnat, Suomenmalli 2000-luvulla. Edita Prima Oy. Helsinki. 11–19.

Kiili, Johanna (1998): Lapset ja nuoret hyvinvointinsa asiantuntijoina. Raportti hyvinvointi-indikaattoreiden kehittämistä. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitoksen yhteiskuntapolitiikan työpapereita no. 105. Jyväskylä.

Kiili, Johanna (2006): Lasten osallistumisen voimavarat: tutkimus Ipanoiden osallistumisesta. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä studies in education, psychology and social research; 283. Jyväskylä.

Kiili, Johanna (2011): Lasten osallistuminen, kansalaisuus ja sukupolvisuhteiden hallinta. Teoksessa: Satka, Mirja, Alanen, Leena, Harrikari, Timo & Pekkarinen, Elina. Lapset, nuoret ja muuttuva hallinta. Vastapaino. Tampere. 167–204.

Kuntalaki. L 17.3.1995/365. Finlex. Saatavilla:

<<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1995/19950365>> Luettu 5.2.2015.

Kuntaliitto. Eläköön Lapset. Saatavilla:

<<http://www.kunnat.net/fi/asiantuntijapalvelut/soster/sosiaalipalvelut/lapset/lapsipolitiikka/Documents/Eläköön%20lapset.pdf>> Luettu 6.1.2015.

Kuntaliitto 2015. Kuntaliiton organisaatio. Saatavilla:

<<http://www.kunnat.net/fi/Kuntaliitto/tietoa/Sivut/default.aspx>> Luettu 10.1.2015.

Kääriäinen, Aino (2003): Lastensuojelun sosiaalityö asiakirjoina. Dokumentoinnin ja tiedonmuodostuksen dynamiikka. Helsingin yliopisto. Helsinki.

Laitinen, Arto (2008): Joseph Raz ja hyvinvoinnin ulottuvuudet. Teoksessa: Niemi, P. & Kotiranta, T. (toim.) Sosiaalialan normatiivinen perusta. Esa Print. Tampere. 34–70.

Lammi-Taskula, Johanna, Karvonen, Sakari & Ahlström, Salme (toim.) (2009):
Lapsiperheiden hyvinvointi 2009. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki.

Lammi-Taskula, Johanna & Karvonen, Sakari (toim.) (2014): Lapsiperheen hyvinvointi
2014. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki.

Lammi-Taskula, Johanna & Salmi, Minna (2014): Lapsiperheiden hyvinvointi. Teoksessa:
Vaarama, M., Karvonen, S., Kestilä, L., Moisio, P. & Muuri, A. (toim.): Suomalaisien
hyvinvointi 2014. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki. 144–159.

Lapsiasia. Tiesitkö, että lapsilla on omat oikeudet? -esite (2007). Saatavilla:
<http://www.lapsiasia.fi/c/document_library/get_file?folderId=97173&name=DLFE-8184.pdf> Luettu 5.1.2015.

Lapsiasia. Tiedätkö lasten ihmisoikeuksista? Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja
2013:10. Julkaistu verkossa 11.10.2013. Päivitetty 29.4.2014.

Lapsiasiavaltuutettu. 2014. Lapsiasiavaltuutetun asiakirja 2014. Eriarvoistuva lapsuus.
Lasten hyvinvointi kansallisten indikaattorien valossa. Lapsiasiavaltuutetun toimiston
julkaisuja 2014:3.

Lastensuojelulaki. L 13.4.2007/417. Finlex. Saatavilla:
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417> Luettu 20.4.2014.

Luukka, Minna-Riitta (2002): Mikä tekee tekstistä tieteellisen. Teoksessa Kinnunen &
Löytty (2002): Tieteellinen kirjoittaminen. Vastapaino. Tampere. 13–27.

Metsämuuronen, Jari (toim.) (2006): Laadullisen tutkimuksen käsikirja. International
Methelp Ky. Gummerus. Jyväskylä.

Maslow, Abraham. (2005): Theory on human motivation. Teoksessa: Jay M. Shafritz, J.
Steven Ott, Yong Suk Jang. Classics of organization theory. 6th edition. Belmont, CA :
Thomson Wadsworth. 50. 370–396.

Moisio, Pasi, Karvonen, Sakari, Simpura, Jussi & Heikkilä, Matti (toim.) (2008):
Suomalaisten hyvinvointi 2008. Stakes. Helsinki.

Määttä, Mirja (2010): Lasten ja nuorten hyvinvointiin liittyvä suunnittelu kunnissa.
Nuorisotutkimusverkosto. Itä-Suomen yliopisto. Yhteiskuntatieteiden laitos. Artikkelissa:
Janus vol. 18 (3) 2010. 243-259.

Määttä, Mirja (2007): Yhteinen verkosto? Tutkimus nuorten syrjäytymistä ehkäisevistä
poikkihallinnollisista ryhmistä. Akateeminen väitöskirja. Helsingin yliopiston sosiologian
laitoksen tutkimuksia nro 252.

Nuorisolaki. L 27.1.2006/72. Finlex. Saatavilla:
<<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2006/20060072> >

Opetus- ja kulttuuriministeriö 2011. Lasten hyvinvoinnin kansalliset indikaattorit;
Tavoitteena tietoon perustuva lapsipolitiikan johtaminen. Opetus- ja kulttuuriministeriön
työryhmämuistioita ja selvityksiä 2011:3. Saatavilla:
<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2011/liitteet/OKMtr3.pdf?lang=fi>
i Luettu 10.5.2014.

Paavola, Auli, Rousu, Sirkka & Laiho, Kristiina. (2006): Lasten hyvinvointi kunnan
yhteiseksi asiaksi. Lapsipolitiikankuntakysely 1.4.2005 tuloksia. Helsinki: Suomen
Kuntaliitto. Saatavilla: <http://www.sosiaaliportti.fi/File/c90ddb54-3a29-4153-a2d5-26d765725f1d/Lasten+hyvinvointi+kunnan+asiaksi.pdf> Luettu 8.5.2014.

Payne, Malcom (1996): What is Professional Social Work. Venture Prsess. Birmingham.

Payne, Malcom (2005) What is Professional Social Work. Venture Prsess. Birmingham.

Perälä, Marja-Leena, Halme, Nina & Kanste, Outi (2014): Lapsiperheiden kokemus
palvelujen saatavuudesta ja tuen riittävydestä. Teoksessa: Lammi-Taskula, J. &
Karvonen, S. (toim.) (2014): Lapsiperheen hyvinvointi 2014. Terveiden ja hyvinvoinnin
laitos. Helsinki. 228–240.

Pohjola, Anneli (2014): Rakenteellisen sosiaalityön paikannuksia. Teoksessa: Pohjola, A., Laitinen, M. & Seppänen, M. (toim.) (2014): Rakenteellinen sosiaalityö. Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2014. Unipress. Kuopio. 16–36.

Pohjola, Anneli, Laitinen, Merja & Seppänen, Marjaana (2014): Rakenteellinen sosiaalityö aikakauden haasteena. Teoksessa Pohjola, A., Laitinen, M. & Seppänen, M. (toim.) (2014): Rakenteellinen sosiaalityö. Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2014. Unipress. Kuopio. 9–15.

Prout, Alan (1997): Objective vs. Subjective Indicators or Both? Whose Perspective Counts? or The Distal, the Proximal and Circuits of Knowledge. Teoksessa Ben-Arieh & Wintersberger (ed.) Monitoring the State of Children – Beyond Survival. Eurosocial report 62/1997. European Center.

Raunio, Kyösti (2009): Olennainen sosiaalityössä. Gaudeamus. Helsinki.

Rousu, Sirkka. (2007): Lastensuojelun tuloksellisuuden arviointi organisaatiossa: näkymätön tuloksellisuus näkyväksi. Suomen kuntaliitto. Helsinki.

Rousu Sirkka (2009a): Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman laadinta kunnissa. Opas lakisääteisen suunnitelman laadintaan. Osa 1. Suunnitelman valmistelu. 2.painos. LapsiARVI –julkaisuja. Suomen Kuntaliitto. Helsinki.

Rousu Sirkka (2009b): Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman laadinta kunnissa. Opas lakisääteisen suunnitelman laadintaan. Osa 2. Suunnitelman seuranta ja arviointi. LapsiARVI-julkaisuja. Suomen Kuntaliitto. Helsinki.

Rousu, Puustinen-Korhonen & Keltanen (2012): Preventive Services – A Guarantee for the Well-being of Children´s and Families. Teoksessa: Kekkonen, Montonen & Viitala ed. 2012. Family Centre in the Nordic Countries – A Meeting Point for Children and Families. Nordic Council of Ministers. Copenhagen. 63-68.

Räty, Tapio. (2012): Lastensuojelulaki. 2.painos. Bookwell Oy. Porvoo.

Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna (2009): Menetelmäopetuksen tietovaranto. KvaliMOTV. Kvalitatiivisten menetelmien verkko-oppikirja. Yhteiskuntatieteellisen tietoarkiston julkaisuja. Tampere.

Satka, Mirja, Alanen, Leena, Harrikar Timo & Pekkarinen, Elina (toim.) (2011): Lapset, nuoret ja muuttuva hallinta. Bookwell Oy. Jyväskylä.

Sihvola, Juha (1994): Hyvän elämän politiikka, näkökulmia Aristoteleen poliittiseen filosofiaan. Tutkijaliitto. Helsinki.

Sipilä, Jorma (1985): Sosiaalipolitiikan tulevaisuus. Tammi. Helsinki.

Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2007:33. Lapsiasianvaltuutetun toimintakertomus vuodelta 2006. Sosiaali- ja terveysministeriö lapsiasiavaltuutettu. Helsinki. PDF julkaistu verkossa www.lapsiasia.fi 6/2007. Saatavilla: <http://www.lapsiasia.fi/c/document_library/get_file?folderId=101293&name=DLFE-8414.pdf> Luettu 12.11.2014.

Sotkanet. Tilasto ja indikaattoripankki. Terveiden ja hyvinvoinninlaitos. Saatavilla: <<http://uusi.sotkanet.fi/portal/page/portal/etusivu>> Luettu 8.11.2014.

Suominen, Heikki. 2003. Diskurssianalyysi lasten ja nuorten hyvinvointiselonteista. Helsinki. Stakes. Luettavissa: <<http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/101357/032suominen.pdf?sequence=1>> Luettu 19.2.2014.

Syrjäläinen, Eija (2006): Laadullisen tutkimuksen menetelmiä. Teoksessa: Metsämuuronen, Jari (toim.) Laadullisen tutkimuksen käsikirja. International Methelp Ky. Gummerus. Jyväskylä.

Taskinen, Sirpa (2007): Lastensuojelulaki. Stakes oppaita 65. Gummerus Kirjapaino Oy. Vaajakoski.

Taskinen, Sirpa (2010): Lastensuojelulain soveltaminen. WSOYpro. Helsinki.

Taskinen, Sirpa (2006): Lapsiin kohdistuvien vaikutusten arvioiminen. Stakes. Helsinki.

Terveiden ja hyvinvoinninlaitos 2014. Tilasto- ja indikaattoripankki SOTKANet.
Luettavissa: <http://www.thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/palvelujen-jarjestamisprosessi/tilastot-ja-kyselyt/tilasto-ja-indikaattoripankki-sotkanet> Luettu 10.10.2014.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2002): Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli. (2009): Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Tammi. Latvia.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli. 2013. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Vantaa.

Törrönen, Jukka (2002): Tieteellisen tekstin rakenne. Teoksessa Kinnunen, M. & Löytty, O. (2002): Tieteellinen kirjoittaminen. Vastapaino. Tampere. 29–49.

Unicef. YK:n Lasten oikeuksien sopimus. Saatavilla
<http://www.unicef.fi/lapsen_oikeuksien_sopimus > Luettu 7.10.2013.

Vaarama, Marja, Moisio, Pasi & Karvonen Sakari (toim.) (2010): Suomalaisten hyvinvointi 2010. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki.

Vaarama, Marja, Karvonen, Sakari, Kestilä, Laura, Moisio, Pasi & Muuri, Anu (toim.) (2014): Suomalaisten hyvinvointi 2014. Helsinki. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.

Vaarama, Marja, Mukkila, Susanna & Hannikainen-Ingman, Katri (2014): Suomalaisten elämänlaatu nuoruudesta vanhuuteen. Teoksessa: Vaarama, M. Karvonen, S. Kestilä, L., Moisio, P. & Muuri, A. (toim.): Suomalaisten hyvinvointi 2014. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki. 20–39.

Vaarama, Marja, Karvonen, Sakari, Kestilä, Laura, Moisio, Pasi & Muuri, Anu (2014b): Eriarvoisuus ja syrjäytyminen hyvinvointipolitiikan keskiöön. Teoksessa: Vaarama, M.

Karvonen, S. Kestilä, L., Moisio, P. & Muuri, A. (toim.): Suomalaisten hyvinvointi 2014. Helsinki. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 323–328.

Vaasan Lapsi- ja perhepoliittinen ohjelma 2001. Lapset keskeisimmän. Lapsi- ja perhepoliittinen toimikunta. 6–7.

Valtiovarainministeriö. Rahoitusmarkkinat / Kansainvälinen yhteistyö / OECD. Saatavilla: <https://www.vm.fi/vm/fi/11_rahoytusmarkkinat/07_kansainvalinen_yhteistyoy/07_oecd/index.jsp> Luettu 5.4.2014.

Väestörekisterikeskus. 2014. Saatavilla: < <http://www.vrk.fi/default.aspx?id=278> > Luettu 4.4.2014.

LIITE

Tutkimuksessa mukana olleiden kuntien lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmat:

Espoo: Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma vuosille 2013–2016. Saatavilla:

<<http://espoo04.hosting.documenta.fi/kokous/2013281835-5-4.PDF>> Luettu 5.4.2014.

Lahti: Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma v. 2013–2016. Saatavilla:

<[http://www.lahti.fi/www/images.nsf/files/01C04630263D5B2DC2257CB50020FE5F/\\$file/Lasten%20ja%20nuorten%20hyvinvointisuunnitelma%202013-2016.pdf](http://www.lahti.fi/www/images.nsf/files/01C04630263D5B2DC2257CB50020FE5F/$file/Lasten%20ja%20nuorten%20hyvinvointisuunnitelma%202013-2016.pdf)> Luettu 5.4.2014.

Vaasa: Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma vuosille 2013–2016. Saatavilla:

<http://www.google.fi/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CCAQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.vaasa.fi%2FLink.aspx%3Fid%3D1239065&ei=GMnIVMb_E8aBU6LEgPAP&usg=AFQjCNG0wlL4NnE07PX6i8lIDssn5K6OXQ&bvm=bv.84607526,d.d24> Luettu 5.4.2014.

Tuusula: Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma vuosille 2013–2016. Saatavilla:

<http://www.google.fi/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CCAQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.tuusula.fi%2Fattachments%2Ftext_editor%2F21673.pdf%3Fchecksum%3D9d31cef599e76f4089c50dc8fe9ce25c&ei=hsnIVLvrGMTzUsHSgqgF&usg=AFQjCNG4YddjNO5ADSpIBO38uIN6bgU0eQ&bvm=bv.84607526,d.d24> Luettu 6.4.2014.

Sipoo: Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma vuosiksi 2014–2016. Saatavilla:

<<https://d1yavoq7szxa42.cloudfront.net/attachment/5b3c290e-4d42-4f65-9dd9-323cab885e8f.pdf>> Luettu 6.4.2014.

Leppävirta: Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma 2013–2016. Saatavilla:

<http://www.leppavirta.fi/365_upload/content_images/files/Lasten%20ja%20nuorten%20hyvinvointisuunnitelma%202013-2016.pdf> Luettu 6.4.2014.

Posio: Posion kunnan lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma 2013–2016. Saatavilla:

<<http://www.posio.fi/dman/Document.phx?documentId=ua27013143311968&cmd=download>> Luettu 6.4.2014.